

“De man die zijn eigen bank beroorfde”

Het gebruik van humor in relatie tot het imago van een persoon

**Mathijs Deguelle; 3455718
Augustus 2011**

**Begeleider: Hr. Dr. Jaap Bos
Tweede begeleider: Hr. Prof. Dr. Carol van Nijnatten**

“Der Witz ist das Epigramm auf den Tod eines Gefühls.”

- Friedrich Nietzsche; Menschliches, Allzumenschliches

Samenvatting

In dit onderzoek wordt gekeken naar het gebruik van humor in relatie tot het imago van de persoon in kwestie. Het is al lang geaccepteerd in wetenschappelijke theorie dat humor gebruikt kan worden om sociale processen te sturen en te beïnvloeden. Zo kan bijvoorbeeld de eigen “*likeability*” worden vergroot. Ook is bekend dat er verschillende soorten humor zijn die ieder in meer of mindere mate voor dit doel aangewend kunnen worden.

Door het onderzoeken van televisieoptredens van Dirk Scheringa in verschillende periodes – een periode waarin hij zeer positief in het nieuws kwam, een periode waarin zijn heersende imago zeer negatief was – wordt geprobeerd te achterhalen of dit zijn invloed heeft op de gebruikte humor, zowel door Dirk Scheringa als door zijn gesprekspartners. De hoofdvraag die hierbij gesteld werd was “Worden er door personen bepaalde strategieën van humor aangewend om hun eigen publieke face te definiëren en te verdedigen wanneer dit onder druk komt te staan en zo ja, welke strategieën kunnen dan onderscheiden worden?”.

Hierop kan helaas geen eenduidig antwoord worden gegeven. Alhoewel het actieve humorgebruik van Dirk Scheringa geen verandering laat zien tussen de verschillende situaties, veranderen zijn gesprekspartners wel in hun humorkeuze. Wanneer het imago van Dirk Scheringa negatiever wordt, wordt de door hen gebruikte humor vijandiger en aanvullender. Daarnaast is wel een verschuiving te zien in de wijze waarop Dirk Scheringa omgaat met de humor die tegen hem wordt gebruikt. Er is echter niet te achterhalen of dit nu direct komt door zijn veranderde positie, of door het feit dat zijn gesprekspartners ook andere humortypes gaan gebruiken.

Woord Vooraf

Met deze scriptie zal ik, na twee jaar, de opleiding Communicatiestudies aan de Universiteit van Utrecht afronden. Twee jaar waarin ik bijzonder veel geleerd heb en waarin ik er geen moment spijt van heb gehad dat ik toch nog, na afronding van mijn vorige studie, aan iets nieuws ben begonnen.

Ik wil allereerst mijn begeleider, dhr. Dr. Jaap Bos bedanken voor zijn steun, advies, maar vooral ook vanwege het feit dat hij mij inspireerde om humor als onderwerp van mijn scriptie te nemen. Zonder hem was deze scriptie zeker niet in deze vorm verschenen. Ik wil ook dhr. Prof. Dr. Carol van Nijnatten bedanken, die direct positief reageerde toen ik hem vroeg om tweede beoordelaar van deze scriptie te zijn. Ook zijn enthousiasme voor mijn onderwerp en zijn opmerkingen over de opzet van het onderzoek zijn van grote waarde geweest.

Tot slot wil ik mijn vriendin Susan bedanken, die mij twee jaar geleden hielp beslissen om toch nog een masterstudie te gaan volgen. Mijn dank gaat verder uit naar mijn collega's bij ABN AMRO die mij in de laatste twee maanden van mijn scriptie hebben geholpen mijn enthousiasme voor het onderwerp te behouden en mij met hun steeds terugkerende vragen over “wanneer het eindelijk af was, wij willen het lezen” gestimuleerd hebben om alles nog op tijd af te ronden.

Inhoudsopgave

Samenvatting	1
Woord Vooraf	2
Inhoudsopgave	3
Inleiding	4
1. Wat is dat, humor?	6
1.1 Humorthorieën.....	6
1.1.1 De incongruentietheorie.....	8
1.1.2 De agressiviteitstheorie.....	8
1.1.3 Verklaring of categorie	9
1.2 Functies van Humor	10
1.3 Humor als Sociaal Instrument.....	12
1.4 Humor Appreciatie.....	15
1.4.1 Het incongruity resolution Model.....	15
1.4.1 Het Parallel Race Model.....	16
1.5 Conclusie.....	18
2. Afbakening van het veld	18
2.1 Humor.....	19
2.2 Strategieën van Humor	21
2.3 Face	23
2.4 Het publieke debat.....	23
3. Casus en Materiaal	24
3.1 Casus	25
3.2 Materiaal.....	26
4. Methode.....	28
4.1 Sequenties.....	28
4.2 Indeling in Categorieën	29
4.3 Betrouwbaarheid	32
4.4 Analyse.....	32
5. Resultaten	33
5.1 Kwantitatieve beschrijving fragmenten	35
5.1.1 Transcript 1: Pauw en Witteman (april).....	35
5.1.2 Transcript 2: De Wereld Draait Door (mei).....	35
5.1.3 Transcript 3: Pauw en Witteman (oktober).....	35
5.1.4 Vergelijking fragmenten	36
5.2 Voorkomende Humortypen.....	37
5.3 Typerende Sequenties	42
5.4 De Wereld Draait Door	46
5.5 Samenvattend	48
6. Conclusie.....	49
7. Discussie.....	51
8. Literatuur	53
9. Bijlagen	56
9.1 Pauw & Witteman, 20 april 2009.....	57
9.2 De Wereld Draait Door, 22 mei 2009	74
9.3 Pauw & Witteman, 19 oktober 2009.....	81

Inleiding

Het is een herkenbare situatie. Een vreemd gezelschap, niemand weet goed wat hij of zij moet zeggen en het gesprek valt stil. Erg oncomfortabel. Vaak wordt geprobeerd een dergelijke situatie te ontvluchten door middel van een grap, humoristische opmerking of een anekdote. Humor brengt dan de nodige verlichting. Als de opmerking aanslaat tenminste. Wanneer dit niet het geval is zal de situatie alleen nog maar beklemmender worden, vooral voor de persoon die juist probeerde deze sfeer te doorbreken. Het is zelfs mogelijk dat deze persoon zich hierdoor extra ongemakkelijk of zelfs beschaamd voelt.

Humor wordt over het algemeen gezien als een sociale functie die een rol speelt in inter-persoonlijk contact. Zij het wanneer twee goede bekenden met elkaar spreken, of juist in het aftastende karakter van een kennismakingsgesprek.

In het bovenstaande voorbeeld kunnen eigenlijk meteen enkele factoren hiervan geobserveerd worden: Er valt een spanning, humor wordt gebruikt om die weg te nemen. Humor kan aanslaan of juist niet, wat erop wijst dat humor verschillend geïnterpreteerd kan worden afhankelijk van de situatie, of zelfs dat er verschillende *soorten* van humor zijn. En humor kan, wanneer het niet aanslaat, ook terugslaan op de persoon zelf die zich hierdoor nog ongemakkelijker voelt. Zijn positie in de groep wordt hierdoor misschien ondermijnd, of het imago dat deze persoon heeft, of juist wil bereiken, verliest glans. Het is immers beter bekend te staan als de persoon die pijnlijke situaties kan verlichten door middel van een kwinkslag dan als de persoon die dergelijke situaties alleen maar weet te verergeren. Humor, en het gebruik ervan, lijkt dus ook een rol te spelen in het construeren en onderhouden van een imago, een publiek gezicht.

In dit onderzoek zal gekeken worden naar juist dit fenomeen. Wordt humor daadwerkelijk gebruikt bij het beheren van een publiek gezicht? Kunnen we humor zien als een instrument dat aangewend kan worden om bepaalde resultaten te bereiken? En dient dit instrument op verschillende manieren gehanteerd te worden wanneer het doel anders is. Anders gezegd, kunnen verschillende soorten humor worden aangewend met verschillende doelen?

Wanneer al deze vragen worden samengenomen kan hieruit de volgende hoofdvraag worden gehaald: “Worden er door personen bepaalde strategieën van humor aangewend om hun eigen publieke face te definiëren en te verdedigen wanneer dit onder druk komt te staan en zo ja, welke strategieën kunnen dan onderscheiden worden?”. In dit onderzoek zal

geprobeerd worden om deze vraag te verhelderen en om met een – voorlopig – antwoord hierop te komen.

In de volgende hoofdstukken zal allereerst een samenvatting van het fenomeen humor worden gegeven, zoals dat momenteel in de wetenschappelijke literatuur bekend is. Dit geeft achtergronden en vooral ook een algemeen beeld van het subversieve fenomeen van humor en waarom juist het onderzoeken van humor zo uitdagend en breed is. Daarna zal gekeken worden naar de specifieke setting waarin humor in deze onderzocht zal worden: Het beheren van een publiek gezicht gebeurt immers in specifieke situaties, waarvan er een in dit onderzoek onder de loep zal worden genomen. Ook de achtergronden van deze setting en de specifieke casus die in deze wordt bekeken zullen in dit hoofdstuk worden besproken.

Vervolgens zal de opzet van het onderzoek zelf, zoals dit deze casus zal behandelen worden bekeken. De methode wordt besproken en verantwoord en definities van begrippen zoals die in dit onderzoek worden gehanteerd zullen hier worden gegeven. Hierna volgen de bevindingen van het onderzoek. Eerst een beschrijving van de resultaten zoals die hier naar voren kwamen, daarna de conclusie die hieraan kan worden gekoppeld en vanuit die conclusie kan de hoofdvraag worden beantwoord. Tot slot zal er, na het adresseren van de hoofdvraag, nog ruimte zijn voor een discussie en natuurlijk aanbevelingen voor verder onderzoek die uit dit paper voortkomen.

1. Wat is dat, humor?

Om onderzoek te kunnen doen naar humor zal eerst gekeken moeten worden naar wat Humor precies is. Dat is geen eenvoudige vraag om te beantwoorden. Humor is geen statisch iets, het is een sociaal proces (Martin, 2009), een wijze van interpersoonlijke communicatie die vaak impliciete – en soms zelfs ook voor de zender onbewuste – boodschappen met zich meedraagt (Mulkey, 1988). Dit subversieve karakter van humor en het feit dat het vaak zeer contextafhankelijk is en slechts tot uiting komt binnen (en beïnvloedt wordt door) andere sociale processen maakt het een lastig fenomeen om te isoleren en te onderzoeken.

In dit hoofdstuk zal begonnen worden met een inleiding in verschillende heersende theorieën over wat humor nu precies is, waar het vandaan komt en welke rol het speelt in het leven en communiceren van mensen. Hierbij komen leidende theorieën als de agressiviteitstheorie, de incongruentietheorie en de superioriteitstheorie aan bod. Na een presentatie van de theorieën zoals die er zijn, zal hier ook een korte - ietwat kritische - beschouwing op volgen om deze theorieën beter te plaatsen binnen dit onderzoek. Ook zal er kort worden ingegaan op de functies die humor traditioneel heeft volgens de beschreven theorieën.

Daarna wordt het gebied van de traditionele theorieën verlaten. In dit onderzoek wordt er gekeken naar humor binnen een vrij gesprek, niet als losse uiting of als fenomeen op zichzelf. Er zal dan ook een paragraaf volgen waarin aandacht wordt besteed aan humor als sociaal instrument. Hierin wordt gekeken naar functies die humor kan hebben binnen discoursituaties. Daarna zal nog een paragraaf volgen over twee modellen die de werking van appreciatie van humor proberen weer te geven. Kort gezegd: twee modellen die proberen weer te geven waarom de ene uiting als humor wordt gezien in een bepaalde situatie en de ander niet. Dit om deels een idee te geven van hoe dit proces plaatsvindt, maar vooral ook omdat juist dit proces later bij het beoordelen van het materiaal van dit onderzoek van bijzonder belang is.

Uiteindelijk zal dit hoofdstuk worden afgesloten met een samenvattende paragraaf waarin de in de inleiding al genoemde hoofdvraag nogmaals zal worden herhaald en waarin ook het belang van de beschreven theorie in relatie tot deze hoofdvraag zal worden benadrukt.

1.1 Humorthorieën

Het hoe en waarom van humor houdt filosofen en wetenschappers al eeuwenlang bezig. Zo besprak Plato al zijn mening over humor. Hij besteedde vooral aandacht aan

agressievere humortypes als het belachelijk maken van anderen, waarschijnlijk omdat zijn mentor Socrates hier regelmatig het mikpunt van was. Volgens Plato waren er parallellen tussen humor en hatelijkheid (“*Malice*”) en kon het gebruik hiervan ongezonde effecten hebben op de gebruiker die ook meer significante zaken steeds cynischer zou gaan benaderen (Shelley, 2003). Plato wordt dan ook gezien als de grondlegger van enkele humorthorieën waarmee hij oorzaken van humor probeerde te verklaren. Deze theorieën worden nog steeds als leidend gezien bij onderzoek naar humor, ook al kenmerken zij zich door een ietwat negatieve visie op humor (*ibid.*).

Het betreft hier als eerste de superioriteitstheorie. Deze theorie beschrijft dat humor wordt gevonden in de onfortuinlijkheid van een ander. (Martin, 2009, Morreall, 2009) *Schadenfreude*, die ons in staat stelt ons superieur te voelen tegenover de ongelukkige ander. Het direct aannemen van deze humorthorie heeft als consequentie dat de waarde van humor in een geordende maatschappij wordt gemarginaliseerd. Humor ondermijnt samenwerking, zelfcontrole en tolerantie (Morreall, 2009). In de perfecte staat, zoals Plato die in gedachten heeft, is het gebruik van humor dan ook beteugeld: “We zullen aan slaven en vreemde huurlingen opdragen dergelijke uitingen na te bootsen, maar er zal nooit serieuze aandacht aan mogen worden besteed en nooit mag er een vrijgeboren man of vrouw te zien zijn die bezig is dit te leren.”¹

Diegenen die geprobeerd hebben om humor te redden van een dergelijke censuur wendden hier in het algemeen twee strategieën voor aan (Morreall, 2009). De eerste is om de claim dat humor zijn oorsprong vindt in gevoelens van superioriteit te erkennen, maar hier ook een positieve waarde aan toe te schrijven. Het belangrijkste argument voor deze stellingname is dat humor een imitatie is van de voorkomende tekortkomingen of fouten in ons leven, die door de uitvoerder in het extreme worden getrokken zodat het onmogelijk is voor eenieder die toekijkt om deze fouten zelf te herhalen. (Sidney, 1595, aangehaald door Morreall, 2009) Humor is dan geen gereedschap om deze tekortkomingen, of ondeugden, te verspreiden en aan te moedigen, maar juist om ze te ontmoedigen. De tweede strategie die gebruikt wordt om deze verwerping van humor tegen te gaan is door het verwerpen van de superioriteitstheorie en de oorsprong van humor niet te zoeken in iets anti-sociaals (het lachen om een ander).

---

1 Plato, *Nomoi* 7, 816e – over humor. Iets dat men moet kennen zodat men het nooit uit onwetendheid kan aanwenden en zichzelf belachelijk maakt.

1.1.1 De incongruentietheorie

Een alternatief voor de superioriteitstheorie is de incongruentietheorie. Plato is ook een van de grondleggers van deze theorie (Shelley, 2003), die tevens al door Cicero werd genoemd in zijn “De Ideale Redenaar” (*De Oratore*) als de meest voorkomende vorm van humor, waarin we het ene verwachten en het andere gebeurt (Critchley, 2002; Morreall, 2009). Volgens deze theorie is humor het resultaat van een waarneming die niet strookt met onze abstracte kennis of concepten over de waarneming (Martin, 2009). Vandaar ook de incongruentie: er gebeurt iets dat niet klopt, dat niet logisch is en humor is het middel waarmee deze plooi wordt gladgestreken. Psycholoog Hans Eysenck vatte dit als volgt samen: “humor ontstaat door een plotse, opmerkelijke integratie van tegengestelde of onsamenhangende ideeën, gedragingen of gevoelens die objectief worden waargenomen” (Eysenck, 1942, p. 307, aangehaald door Martin, 2009). Westwood (2007) voegt hier aan toe dat de balans van de incongruentie gepresenteerd in de humor precair is: Wanneer de incongruentie te groot wordt treedt er “*puzzlement*”, verwarring, op in plaats van humor. Wanneer de incongruentie te klein is zal er eveneens geen humor worden ontdekt in de uiting, vanwege een gebrek aan spanning. De incongruentietheorie is momenteel binnen de filosofie en psychologie de dominante theorie betreffende humor (Morreall, 2007, 2009).

1.1.2 De agressiviteitstheorie

Een derde heersende theorie die volgens Shelley (2003) aan Plato mag worden toegeschreven is de agressiviteitstheorie. Humor wordt in deze gezien als een vorm of uiting van agressie of vijandigheid. Al tijdens de kindertijd leren mensen anderen te imiteren. Hun spraakpatronen, gebaren of gezichtsuitdrukkingen worden vergroot en nagebootst om de ander te marginaliseren, onhandig of dom te laten lijken etc. Dit zou kunnen samenhangen met de evolutie van mensen. Een ontwikkeling die hen in staat stelt om woorden te gebruiken in plaats van fysieke aanvallen. Tegenwoordig zijn dit soort applicaties van humor nog terug te vinden in bijvoorbeeld slapstick, of grappen over andere etnische groeperingen, invaliden of andere stereotypen, bijvoorbeeld de bekende moppen over “domme blondjes” (Martin, 2009). Zelfs een op het eerste gezicht onschuldige soort applicatie van humor als een woordspeling (*pun*) is volgens Gruner (1997) een applicatie van agressieve humor. De woordspeling is een “duel van spitsvondigheden” waarin deelnemers hun intellectuele superioriteit over de ander probeerden aan te toen middels een grotere vaardigheid met taal.

Freud (1928, aangehaald door Martin, 2009) was een groot aanhanger van deze theorie, hij zag humor ook als een uitlaatklep. Via agressieve humor konden de normaliter

onderdrukte agressieve tendensen van personen tot uiting worden gebracht. Hetzelfde gold voor seksueel geladen humor, die personen die hun seksuele driften onderdrukten een mogelijkheid gaf om deze toch op een bepaalde manier te uiten. Een goede agressieve applicatie van humor was volgens Freud een grap die het publiek deed lachen zonder dat ze de agressieve component hierin konden aanwijzen. Onderzoeken door onder andere Byrne (1956), Ullman & Lim (1962) en Epstein & Smith (1956), allen aangehaald door Martin (2009) toonden echter aan dat agressieve en seksuele typen van humor meer werden gewaardeerd door diegenen die deze oerdriften juist niet onderdrukken, in tegenstelling tot de hypothese van Freud.

De agressiviteitstheorie is weinig populair tegenwoordig. De moderne visie op humor is bijzonder positief, en deze theorie lijkt hier niet goed bij te passen omdat zij humor nogal negatief lijkt te portretteren. Hoewel kan worden toegegeven dat humor wreed, agressief of vijandig kan zijn, willen de meeste mensen graag geloven dat humor voornamelijk (vooral wanneer toegepast door hen?) vrij is van dergelijke ondertonen en meer sympathiek, vriendelijk en gezond is. Psychologen, artsen en consultants die, zoals tegenwoordig veel wordt gedaan, humor promoten vanwege de goede effecten die het zou hebben op gezondheid, teambuilding, emotionele gesteldheid etc. maken dan ook meestal een onderscheid tussen “lachen om” en “lachen met”. Gruner (1977) weerspreekt dit en zegt dat aanhangers van deze visie op humor zichzelf voor de gek houden. Wanneer agressiviteit van humor wordt verwijderd zou humor zelf verdwijnen. Dit lijkt een negatief beeld van de menselijke aard te schetsen. Toch is dit volgens Gruner zeker niet waar. De agressiviteit zoals geobserveerd in humor is een “spel” dat niet al te serieus moet worden genomen en dat niet ten doel heeft om schade te berokkenen. Fahlman (1997) merkt ook op dat deze agressieve component van humor ook tegenwoordig nog wel wordt erkend: hij legt een link tussen dit gegeven en het feit dat humor steeds meer in het keurslijf van correctheid wordt geduwd: politiek correct, niet seksistisch, niet racistisch etc. Terwijl humor in principe vaak wordt gevonden wanneer deze grenzen (spelenderwijs) worden opgezocht. Men poogt dus zelfs bewust om humor van deze agressiviteit te ontdoen – iets dat volgens Gruner onmogelijk en ook onwenselijk is.

1.1.3 Verklaring of categorie

De vorming van deze drie modeltheorieën benadrukt nogmaals het al genoemde subversieve karakter van humor. Er kan geen eenduidige oorzaak van humor gevonden worden want ook al is de incongruentietheorie momenteel dominant, de andere theorieën

worden er niet door verworpen. Het is dan misschien beter om deze theorieën te zien als categorieën van humor, in plaats van verklaringen van het ontstaan van humor, waarbij de categorisering samenhangt met de situatie of emotie die het humoristische deed ontstaan of, als (de applicatie van) humor meer als instrument wordt gezien, het doel van de humor.

Anders gezegd, in plaats van theorieën die alle drie het hoe en waarom van humor proberen te verklaren en daarmee de anderen verwerpen, is het beter te accepteren dat een dergelijk situationeel gebonden en subversief iets als humor in meerdere vormen kan voorkomen. Deze vormen kunnen gecategoriseerd worden middels de hierboven beschreven humortheorieën, waarbij het zelfs mogelijk is dat applicaties van humor in alle drie de genoemde categorieën kunnen vallen. In die zin wordt dit dan meer een indeling van applicaties van humor op basis van inhoudelijke kenmerken.

Daarnaast moge natuurlijk duidelijk zijn dat de drie genoemde categorieën niet uitputtend zijn. Talloze filosofen hebben zich in de geschiedenis over het proces humor gebogen en hoewel de meesten van hen zich achter de genoemde categorieën konden scharen, of theorieën ontwikkelden die niets meer waren dan varianten op deze al bekende oorzaken, zijn er ook enkelen geweest die andere ideeën ontwikkelden. Zo zag Thomas van Aquino humor als een “speelse ontspanning”, en heeft Freud bijgedragen aan een *relief-theorie* waarin humor (en met name lachen) het resultaat is van de ontlading van een opgebouwde emotionele spanning die niet noodzakelijk blijkt te zijn. (Morreall, 2009) Leedvermaak zou volgens deze theorie het resultaat kunnen zijn van het ontladen van opgebouwd medeleven dat uiteindelijk niet nodig blijkt te zijn, wanneer duidelijk wordt dat het slachtoffer geen blijvende schade heeft opgelopen. Omdat ook deze theorieën vrijwel altijd toch terug te brengen zijn tot (varianten van) de drie categorieën eerder genoemd, zullen ze hier verder niet uitvoerig besproken worden.

1.2 Functies van Humor

De indeling van Humor in categorieën zoals hierboven beschreven is meer gericht op de oorzaak ervan, op het ontstaan en het waarom van humor. Toch wordt er vaak ook getipt aan functies die de applicatie van humor kan hebben. Agressieve humor kan dominantie weergeven, incongruentiehumor wordt gebruikt om plooiën glad te strijken die ontstaan door een verschil in waarneming en abstracte kennis. Superioriteitshumor wordt volgens aanhangers van die theorie gebruikt om te leren van fouten van een ander: Het wordt leuk gevonden vanuit een zekere opluchting dat de observator niet diegene is die de fout maakt en

deze in de toekomst ook kan voorkomen. Dergelijke functies van humor zijn ook in drie psychologische categorieën ingedeeld.

Volgens de klassieke wijze van indelen (Martin, 2009) is de eerste functie van humor het verbeteren van cognitieve processen. De tweede functie betreft het binden en definiëren van groepen en de derde functie ziet humor als *coping mechanism* dat mensen in staat stelt om te gaan met stress of moeilijke gebeurtenissen.

De eerste en de derde functie van humor liggen in deze in elkaars verlengde: Het zijn psychologische functies die invloed hebben op de psyche van personen. Het ervaren van humor verbetert volgens de eerste functie het cognitieve proces, mensen onder invloed van humor vertonen efficiëntere denkpatronen en zij tonen zich sociaal verantwoordelijker (Isen, 2003; aangehaald door Martin, 2009).

De derde functie is hiermee vergelijkbaar. Humor is in deze een spanningsonderbreker, een *coping mechanism* om spanning te breken en moeilijke situaties te verlichten (Martin, 2009; Lefcourt, 2001). Humor is een wijze om met de zware kanten van het leven om te gaan en deze te verlichten. Forester (2004) betoogde dat humor op deze manier ook moeilijke gesprekken of onderhandelingen kan verlichten en openbreken. Humor helpt een gevoel van controle, het meester zijn over de situatie, te genereren, wat het omgaan met dergelijke situaties kan vereenvoudigen en de stress hiervan kan verminderen. Ook meer agressieve functies van humor kunnen hiervoor worden aangewend: door zich af te zetten tegen anderen en hen op humoristische wijze te kleineren kan de stress of eventueel verdriet die zij zouden kunnen veroorzaken geminimaliseerd worden. Net als de eerste functie beïnvloedt humor hier de eigen psyche. Mensen denken effectiever na, voelen zich verantwoordelijker en kunnen beter omgaan met tegenslagen. Humor creëert een veilige ruimte, een *comfort zone* waarin makkelijker met dramatische wendingen of emotionele reacties kan worden omgegaan (Mayo, 2010). Vanuit deze functie kan humor ook worden ingezet als mediërende factor in het beheersen van conflicten, zowel door de betrokken partijen als door een derde partij (Stephenson, 1965; Smith, Harrington & Neck, 2000) – het zogenaamde “verlichten van de sfeer”.

De tweede van de bovenstaande omschreven functies betreft, in tegenstelling tot de andere twee, meer een sociaal proces. Deze functie van humor is zichtbaar binnen sociale communicatie en betreft het winnen of behouden van invloed. Humor is in deze een manier voor een individu om de aandacht in positieve wijze op zichzelf te vestigen en zijn positie binnen de groep te definiëren. Volgens Mulkay (1988) kan humor dan ook gezien worden als een wijze van interpersoonlijke communicatie die vaak impliciete – en soms zelfs ook voor de

zender onbewuste – boodschappen met zich meedraagt en anderen in verscheidene manieren kan beïnvloeden. Omdat humor vaak meerdere boodschappen kan bevatten of tegenstrijdige ideeën kan overbrengen is het een ideale manier om boodschappen te communiceren die in een andere, meer directe manier te confronterend zouden zijn.

Daarnaast wordt humor gebruikt binnen groepen om sociale normen te bevestigen en om de groepseenheid te vergroten door humor aan te wenden ten koste van buitenstaanders. Deze meer agressieve of zelfs vijandige vormen van humor roepen een gevoel van vrolijkheid op; ook, of zelfs vooral, wanneer dit ten koste gaat van anderen. Omdat mensen hier zelf ook niet graag het doelwit van zijn kan humor op deze manier ook gebruikt worden om mensen te dwingen zich te confirmeren aan groepsstandaarden, middels plagerijen van diegenen die dreigen zich buiten deze standaarden te begeven. Vaak zullen zij zich onder druk van deze plagerijen weer aanpassen aan de heersende standaarden (Martin, 2009). In deze variatie is deze functie van humor een manier om groepen zelf te definiëren, in plaats van de positie van een individu binnen die groep.

Deze drie functies die vanuit psychologisch perspectief binnen het aanwenden van humor worden onderscheiden zijn overigens niet strikt van elkaar gescheiden. De grenzen tussen deze functies zijn vaag en het is zeker mogelijk voor humor om meer dan een functie tegelijkertijd uit te oefenen.

1.3 Humor als Sociaal Instrument

In dit onderzoek staat humor in dialogische situaties centraal. Hierboven is al beschreven dat humor vanuit psychologisch oogpunt verschillende functies heeft. Ook in discourse situaties speelt humor vaak een belangrijke rol en kan het ook verschillende functies aannemen. In deze paragraaf zal meer specifiek naar de functies van humor als sociaal instrument worden gekeken, omdat deze functies vooral voor dit onderzoek van belang zijn.

O'Quinn & Aronoff (1981) beargumenteerden ook al dat humor gebruikt kan worden als een techniek om sociale interactie te beïnvloeden en sluiten zich in deze aan bij de tweede functie van humor: het winnen of behouden (verdedigen) van invloed. Literatuur (Goodchilds 1972, Gruner, 1967 beiden aangehaald door O'Quinn & Aronoff, 1981) toonde volgens hen aan dat gebruik van humor op de juiste momenten de "*likeability*" van personen kan vergroten, wat hun status in groepen of hun dominantie en effectiviteit in onderhandelingen kan vergroten. Een stelling die overigens recent nog bevestigd werd door Kuiper, Kirsh & Leite (2010). O'Quinn & Aronoff zien humor dan ook vooral als instrument dat gebruikt kan

worden wanneer de situatie daar om vraagt – en minder als psychologisch proces dat automatisch plaatsvindt.

Ook Holmes en Marra (2002a, 2002b, 2006) zagen humor als een dergelijk instrument dat gebruikt kon worden in groepsprocessen – zo onderscheidde zij twee hoofdfuncties voor humor, in dat het bestaande sociale relaties en machtsverhoudingen juist kon verstevigen, of deze kon uitdagen en oprekken (2002b). Daarnaast betoogden zij (2006) dat een goede beheersing van dit instrument een belangrijke voorwaarde was voor “goed leiderschap” in organisaties en onmisbaar in het beheren van sociale relaties. Zij bekeken verschillende situaties van de werkvloer en probeerden te ontdekken hoe humor werd aangewend door managers om vorm te geven aan aspecten van hun leiderschap. Zij concluderen dat goede managers de transformationele eigenschappen van humor herkennen en humor inzetten om groepsgevoel te vergroten, conflicten te sussen en, zoals ook Morreall (1991) al betoogde, om creativiteit te bevorderen.

Marra (2007) gaf ook aan dat humor, vooral spontane humor, een uitermate geschikt instrument is om de koers van een conversatie te beïnvloeden of om de verhoudingen binnen deze conversatie te definiëren of te manipuleren. Baron (1984) betoogde dat het gebruik van humor de mening van gesprekspartners over de persoon in kwestie in positieve zin kan beïnvloeden – een sentiment waar Cooper (2008) het mee eens is als hij zegt dat het gebruik van humor relaties in zowel verticale als horizontale zin kan beïnvloeden en dat personen die regelmatig gebruik maakten van humor over het algemeen populairder waren bij hun collega's.

Long & Graesser (1988) gingen ook in op de rol van humor (meer specifiek: *wit*) in conversaties. Zij onderscheidde hier voor *wit* negen verschillende functies:

1. *Zelf-onthullingen en sociale proefballonnen*: een ironische opmerking kan bijvoorbeeld gemaakt worden om de eigen positie voorzichtig kenbaar te maken, en om te “onderzoeken” hoe deze valt bij de gesprekspartner. Vanwege het ambigue karakter van *wit* kan deze uiting makkelijk worden teruggeroepen wanneer het gewenste effect uitblijft.
2. *Decommitment*: humor kan gebruikt worden om situaties om te buigen, om onbetamelijk gedrag of uitingen terug te roepen door aan te geven dat dit niet serieus bedoeld was. Gerelateerd hieraan is om een potentieel genante situatie te ontmantelen via gelach. Dit wordt gezien als een “face-saving” tactiek en is een prachtig voorbeeld van het gebruik van humor om een publiek imago bij te sturen.

3. *Sociale controle: wit* kan gebruikt worden om groepen belachelijk te maken of te intimideren. Sarcasme en satire kunnen gebruikt worden als instrument binnen groepen om die groepsgenoten die zich niet conformeren aan de geldende sociale normen bij te sturen, of om het gedrag van wel conformistische groepsgenoten in lijn te houden.
4. *Sociale normen kenbaar maken*: Nilsen (1983, aangehaald door Long & Graesser, 1988) geeft aan dat dit een van de duidelijkste functies van *wit* is. *Wit* wordt gebruikt als discipline-instrument omdat er, zeker tussen mensen van gelijke status, vaak geen ander instrument voorhanden is.
5. *De eigen "likeability" status tov de gesprekspartner verhogen*: In navolging van Goodchilds (1972) en Gruner, (1967), beiden aangehaald door O'Quinn & Aronoff, (1981) zeggen ook Long & Graesser (1988) dat *wit* vanwege het speelse en ambigue karakter een ideaal instrument is om de *likeability* te verhogen: vleierij bijvoorbeeld wordt door *wit* minder duidelijk en opzichtig gemaakt, zonder dat het aan kracht inboet.
6. *Discourse management*: Humor kan ook gebruikt worden om een conversatie te sturen, zowel in tempo als in topic. Topicintrodactie, maar ook afsluiting werden vaak door middel van humor "zachter" gemaakt om een breuk in de conversatie te voorkomen en het eigen *face* te beschermen. (Holmes & Marra, 2002b)
7. *Het vervullen van meerdere doelen*: Uitingen binnen een conversatie hebben vaak een doel, zoals een ander kennis bijbrengen, of een ander aanzetten tot een bepaalde actie. Humor kan gebruikt worden (maar is zeker niet de enige manier) om meerdere van deze doelen in een uiting over te brengen.
8. *Overeenkomsten zoeken*: *wit* vereist een actieve participatie van en legt dus een gelijke verantwoordelijkheid bij, de luisteraar. Omdat humor gebruikt kan worden (zie punt 1) om subtiel om informatie te vragen of om deze vrij te geven, is het daarom een goed instrument om overeenkomsten (*common ground*) te zoeken tussen gesprekspartners.
9. *Social Play*: De functie van humor hoeft niet altijd zo serieus te zijn als discourse management of groeps-sturing. *Wit* wordt vaak ook gegenereerd voor de lol, als vorm van spel in interactie. De camaraderie die op deze manier kan worden gegenereerd kan weer leiden tot een grotere *likeability* of een versterking van sociale of groepsbanden.

Hierbij mag worden opgemerkt dat Long & Graesser over *wit* spreken als een hoofdsort van humor. Zij onderscheidden twee hoofdtypen van humor, *wit* en *jokes*. Een onderscheid dat voor dit onderzoek belangrijk zal blijken. Dit zal echter meer worden gedefinieerd in het volgende hoofdstuk, waar het begrip humor voor dit onderzoek zal worden afgebakend. Voor nu volstaat het te vermelden dat *wit* wordt gebruikt wanneer humor in de context van een lopende discourse-situatie wordt gebruikt, waar een *joke* meer een op zichzelf staande grap is met zijn eigen context (bijvoorbeeld een afgesloten anekdote of een mop).

Al de hierboven genoemde functies leiden eigenlijk vanzelf al tot de in de inleiding gestelde hoofdvraag: Humor kan evident worden beschouwd als instrument om de eigen positie binnen groepen te definiëren of eventueel zelfs te verbeteren. Kagasharju & Nikko (2009) gaven ook aan dat humor daadwerkelijk bewust als strategisch middel ingezet kan worden om sociale relaties aan te halen en de band tussen personen te verstevigen. Daar de positie die iemand inneemt in een groep ook ontegenzeggelijk samenhangt met het publieke imago van die persoon, (of het imago dat hij of zij probeert te cultiveren) is het aannemelijk dat humor ook gebruikt kan worden om dit abstractere, hogere begrip van “*face*” te beïnvloeden.

1.4 Humor Appreciatie

In dit onderzoek wordt gekeken naar humoristische uitingen van participanten in een lopende conversatie. Humoruitingen worden als onderdeel van een dialogisch geheel gezien. Er is hierboven al uitvoerig beschreven hoe humor werkt, welke theorieën hiervoor bestaan en welke functies humor allemaal kan hebben. Toch blijkt hier niet eenduidig uit waarom een bepaalde uiting nu in sommige situaties humoristisch is en een andere uiting niet. Een gegeven dat voor dit onderzoek wel bijzonder van belang is om vast te kunnen stellen. Suls (1972) en later ook Gildea & Glucksberg (1983) hebben hier onderzoek naar gedaan en hebben geprobeerd dit inzichtelijk te maken.

1.4.1 Het incongruity resolution Model

Het eerste model van Suls (1972) sluit perfect aan bij de eerder beschreven incongruentie-theorie van humor. Een theorie waarvan al is aangegeven dat deze over het algemeen goed kan worden gebruikt om *wit* te verklaren. Suls gaat in zijn model uit van een twee-traps proces dat vertrouwd op het genereren van een verwachting, die daarna niet wordt ingelost.

Een voorbeeld hiervan is de opmerking “ik kon nooit goed slapen omdat ik altijd wakker werd van mijn eigen gesnurk. Maar ik heb het opgelost! Ik slaap nu in een andere kamer.” Door het lezen van de eerste zin wordt er een podium gecreëerd. De luisteraar voorspelt de volgende zin “maar ik heb het opgelost.”: in de eerste zin is immers sprake van verleden tijd. Zou de uiting hier eindigen, was er geen sprake van humor en zou de conversatie gewoon verder gaan. Echter, deze zin was niet het eind van de uiting, er volgt nog een derde deel. Voordat dit derde deel begint, is echter door de luisteraar, op basis van de twee uiting van de spreker (die goed voorspeld was), weer een nieuwe verwachting gecreëerd van de volgende zin (bijvoorbeeld: nu slaap ik op mijn zij). De laatste zin wordt dan uitgesproken, deze matcht de voorspelling niet en wanneer de uiting ten einde blijkt zorgt dit voor verwarring bij de luisteraar (incongruentie tussen verwachting en resultaat). Om deze verwarring het hoofd te bieden zoekt de luisteraar naar een cognitief verband tussen de verschillende uitingen. In dit geval het (foute) geloof van de spreker dat hij zichzelf in de andere kamer niet zal horen. Wanneer een dergelijke regel wordt gevonden is er sprake van humor, wanneer dit niet het geval is wordt de uiting niet begrepen en is er volgens de luisteraar geen sprake van humor.

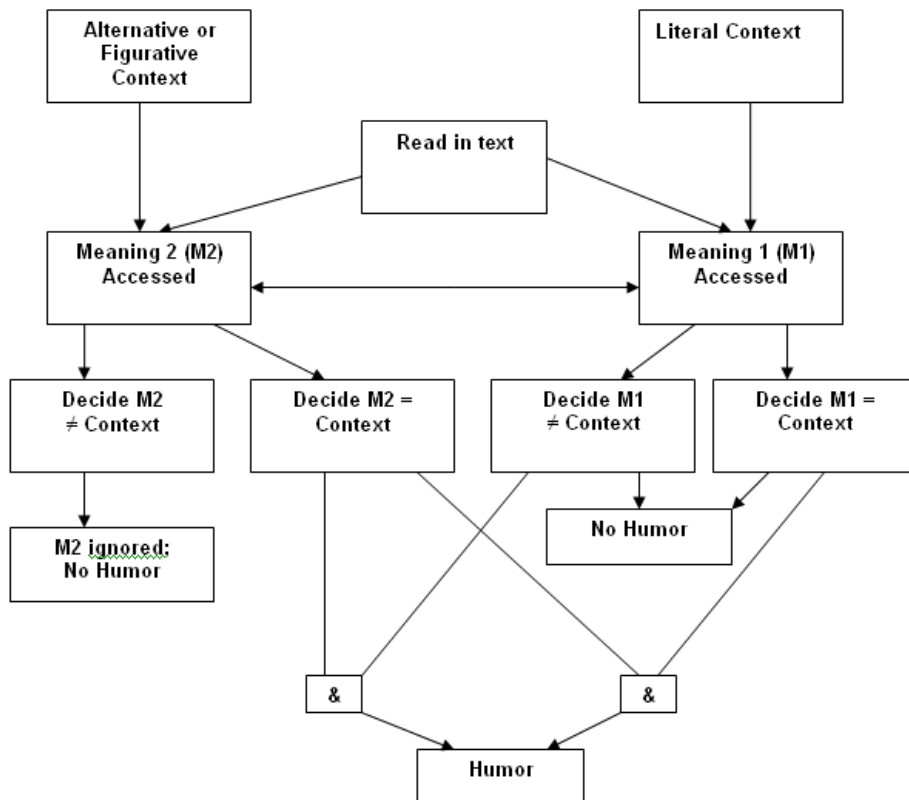
Het model van Suls (1972) heeft echter zijn beperkingen. (Long & Graesser, 1988; Martin, 2009) Zo is het een lineair proces, dat eerst uitgaat van de letterlijke betekenissen van de uitingen. Alternatieve of figuurlijke betekenissen worden pas onderzocht als er een discrepantie optreedt in het verwerken van deze letterlijke betekenis (Suls, 1972). Hierdoor heeft het model moeite met het verklaren van bijvoorbeeld sarcasme of woordspelingen, waarbij er of geen sprake is van een incongruentie in de letterlijke betekenis van de uiting, of waar - zoals vooral bij de woordspeling het geval is – de opmerking pas grappig wordt op het moment dat de alternatieve betekenis wordt onderzocht, zelfs als de letterlijke betekenis geen incongruentie bevat. Daarnaast verklaart het model ook niet hoe een zelfde grap meerdere keren grappig kan worden gevonden, terwijl de afloop eigenlijk al kan worden voorspeld.

1.4.1 Het Parallel Race Model

In 1983 kwamen Gildea & Gluckson daarom met het Parallel-race model (fig. 2). Zij claimden dat de letterlijke en de figuurlijke betekenis van een uiting op hetzelfde moment verwerkt konden worden. In hun model zijn twee *routes* die leiden naar een classificatie van een uiting als humoristisch. In de eerste plaats wordt een uiting gezien als humoristisch wanneer “betekenis twee” (de alternatieve betekenis, zie ook figuur 2) verwerkt kan worden vanuit de context en betekenis 1 (de letterlijke betekenis) niet. Dit is vergelijkbaar met het

model van Suls. Deze situatie geldt voor de meeste *jokes*, maar kan ook van toepassing zijn op *wit*. Het grote verschil met de *joke*-situatie is dan dat de punchline niet door dezelfde persoon wordt verteld als de context, maar dat deze ook door een ander persoon gemaakt kan worden. Dit omdat *wit*, zoals al verteld, bouwt op de lopende context van de conversatie, waar een *joke* zijn eigen context meedraagt.

Figuur 1: Het Parallel-Race model of humor appreciation

Humor kan volgens dit model ook voorkomen wanneer zowel betekenis 1 als betekenis 2 verwerkt kunnen worden vanuit de context, zoals bij bijvoorbeeld woordspelingen het geval is. Neem het voorbeeld “Dit kan zo niet langer, de rivierdijken moeten op deltagoogte. Het water staat ons nu echt tot de lippen.” Volgens het model van Suls (1972) zou hier geen humor te vinden zijn. “het water staat ons tot aan de lippen” is immers een valide uitdrukking om een dringende situatie te omschrijven. Wanneer echter ruimte wordt gemaakt voor een parallelle verwerking van zowel de letterlijke als de alternatieve betekenis, en beiden zijn valide (in tegenstelling tot de voorgaande situatie waarin alleen de tweede betekenis valide was en de eerste voor incongruentie zorgde) kan volgens dit model een dergelijke uiting ook als humor geclassificeerd worden. Dit verklaart waarom mensen lachen om bijvoorbeeld woordspelingen. Het voordeel dat deze theorie, en het daaraan gekoppelde

model van Gildea & Gluckson (1983), biedt is dat humor niet gelimiteerd wordt als serieel proces. Hierdoor ontstaat er ruimte voor het definiëren en classificeren van meerdere, subtielere soorten van humor, waar vooral *wit* bijzonder vaak onder lijkt te vallen. Denk hierbij aan *under/overstatements*, ironie, sarcasme, woordspelingen etc.

Om de reactie van de respondenten in het corpus op humoristische uitingen te peilen of om uitspraken van participanten in dit corpus te beoordelen zal uiteindelijk ook gebruik worden gemaakt van dit laatste model. Het model kan helpen controleren of een humor-uiting door de gesprekspartners gewaardeerd wordt, of dat er sprake is van “mislukte” humor: bijvoorbeeld een opmerking die doodvalt of waar verder niet op in wordt gegaan. Hier zal in het methode hoofdstuk op worden teruggekomen.

1.5 Conclusie

Samenvattend kan worden gezegd dat er drie hoofdtheorieën bestaan betreffende de functies en de noodzaak van humor voor mensen. Zo kan humor spanning doorbreken, groepsgevoel creëren of uniformiteit binnen groepen helpen bewaken. Hierna is vanuit deze gegevens meer specifiek gekeken naar concrete functies van humor binnen sociale interactie. Hieruit blijkt dat humor enerzijds kan worden ingezet om de discourse zelf te beheren (bijvoorbeeld om topics te introduceren) en anderzijds om het imago van de gesprekspartners te helpen vormgeven. Zo kan de eigen *likeability* worden verhoogd. De in de inleiding gestelde hoofdvraag erkent deze gegevens en vraagt zich af of het gebruik van (bepaalde soorten) humor bewust kan worden ingezet om in wisselende situaties het eigen imago te kunnen beheren. Ergo, of personen in wisselende omstandigheden zich aanpassen aan deze omstandigheden en andere soorten humor zullen gebruiken: of humor als een dialogisch middel strategisch kan worden aangewend om het eigen publieke gezicht te helpen beheren.

2. Afbakening van het veld

In het voorgaande hoofdstuk is gepoogd een algemeen beeld van humor te schetsen. Beginnende bij een historische visie, naar een overzicht van drie dominante theorieën betreffende humor en zijn functies en uiteindelijk ook een overzicht van functies die humor in dialogische situaties kan innemen. Hieruit blijkt al duidelijk dat humor een enorm breed begrip is. Dit geldt niet alleen voor humor, maar ook voor de andere begrippen die in de hoofdvraag van dit onderzoek worden gebruikt: Strategieën, een publiek gezicht, het zijn alle twee abstracte en vooral brede begrippen die eerst duidelijk afgebakend moeten worden voordat er aan enig praktisch onderzoek begonnen kan worden.

Vooral het begrip Humor is zoals aangegeven, evenals het fenomeen zelf, een ongrijpbaar iets. Momenteel wordt humor, zoals ook in dit verslag tot dusver is gebeurd, gebruikt als een brede paraplu-term, waar verschillende categorieën en oorzaken van “humoristische gedragingen” vallen. Deze fenomenen kunnen niet volledig apart worden beschreven en worden daarom in het containerbegrip “humor” geplaatst. Deze ontwikkeling is begonnen na Freud. Hij, en diegenen voor hem, gaven het begrip humor nog een smallere definitie, die gezien kan worden als een vorm van humor zoals we het begrip nu kennen (Ruch, 1998). Zo zag Freud humor als “*benign sympathetic amusement at ironies in life*” (Morreal, 2009, Martin, 2009), dit in tegenstelling tot wat hij *wit* noemde. Het is ook opvallend dat Freud humor typeert als iets “*benigns*”, iets charmants, terwijl hij verder wel een aanhanger was van de agressiviteitstheorie, die een heel wat minder positief beeld van humor (Freud gebruikt hier het begrip *wit*) geeft. Deze tweedeling door Freud, en de verschillende waardes die hij aan de verschillende begrippen hecht, geeft al aan dat het containerbegrip zoals humor nu wordt gebruikt, een verdere opdeling vereist voordat het praktisch gebruikt kan worden in een onderzoek.

2.1 Humor

Omdat in dit onderzoek gekeken zal worden naar toegepaste strategieën van humor wordt door de hoofdvraag al geïnfereerd dat er verschillende soorten humor bestaan. Vandaar dat als uitgangspunt bij het definiëren van het begrip humor het onderzoek van Long en Graesser (1988) als uitgangspunt zal worden genomen. Zij onderzochten welke verschillende types van humor zij konden vinden in interacties. Zij maakten, zoals al eerder kort vermeld, een eerste indeling in *jokes* (grappen of moppen) en *wit* (spitsvondigheden)². Vooral deze tweede is, als sociaal instrument om de eigen positie te definiëren binnen discourse, een belangrijk gegeven. Morreall (2009) onderscheidt drie kritieke verschillen tussen deze twee soorten:

1. Het ene is een uiting van humor die ter plekke ontstaat. Het ander, *jokes*, is een uiting van humor die wordt voorbereid en later uitgevoerd, hetzij vanuit het geheugen, hetzij vanaf een geschreven versie of een ander medium.
2. Het ene is een uiting van humor die ontstaat uit echte “*real-life*” ervaringen en gebeurtenissen. Het ander is een grappige fictieve vertelling.

---

2 Vanwege het ontbreken van voldoende equivalente Nederlandse begrippen voor vooral *wit* is ervoor gekozen om deze twee categorienamen onvertaald te laten.

3. Het een bestaat uit humoristische verhalen die ontstaan uit de ervaring en verbeelding van de verteller. Het ander is een verhaal dat door een persoon wordt verzonden en dat door anderen wordt (door)verteld.

Wit wordt gebruikt om ad rem te reageren, om een ander op zijn plaats te zetten (aansluitend bij de functie van humor om dominantie te bepalen of om bij te dragen aan groepsprocessen) of om de eigen superioriteit aan te tonen en de eigen plaats binnen de groep te proberen versterken.

Waar een *joke* een duidelijk gedefinieerd moment is met een eigen gesloten context, waar plaats voor moet worden gemaakt in de discourse, kan *wit* op ieder moment binnen de context gebruikt worden – volledig tegen ieder maxime van conversatie in (Grice, 1975, aangehaald door Morreall, 2009). Toch wordt het geaccepteerd, opgepikt en heeft het – zoals hierboven al beschreven – ook daadwerkelijk een functie binnen het gesprek. In tegenstelling tot *jokes* heeft *wit* ook altijd meer doelen dan alleen het amuseren (Long & Graesser, 1988). Het gebruik van *wit* gebeurt altijd primair met sociaal doel (de tweede psychologische functie van humor) en secundair om te amuseren. Long & Graesser (*ibid*) onderscheiden verschillende soorten van *wit*. Helaas maakt de situationele gebondenheid van *wit* het ook lastiger om deze soort humor te observeren. (Morreall, 2009) De opmerking “Je had erbij moeten zijn” is hier vaak bijzonder terecht op zijn plaats, wat de observaties, en het aanwijzen, van welke uitingen nu precies humoristisch zijn bemoeilijkt voor een onderzoeker.

Humor wordt in deze studie gezien als een interactioneel proces. Een definitie van humor zal dan ook dit interactionele karakter in zich moeten herbergen. De definitie die Long & Graesser gebruikten luidt als volgt: “Alles dat wordt gezegd of gedaan, zowel bedoeld als onbedoeld, dat door anderen als amusant wordt gezien.” Hoewel deze definitie wel het interactionele kenmerk van humor in zich heeft – de reactie van anderen wordt immers meegenomen in de definitie – laat deze definitie geen ruimte voor “mislukte” humor; pogingen tot humoristische interventie die door anderen niet als zodanig worden opgepikt. In dit onderzoek zal deze definitie van humor dan ook licht worden aangepast en als volgt luiden: “Alles dat wordt gezegd of gedaan, zowel bedoeld als onbedoeld, dat door een van de deelnemers aan het gesprek, dan wel door een eventueel aanwezig publiek, als amusant wordt gezien.” Op deze manier kunnen ook mislukte grappen worden meegenomen, of grappen die wel door een buitenstaander als zodanig worden opgevat, maar niet door een van de participanten.

2.2 Strategieën van Humor

Met strategieën wordt in dit onderzoek het gebruik van de verschillende types van *wit* bedoeld zoals deze werden onderscheiden door Long & Graesser (1988). Zij onderscheidde elf soorten van *wit*:

1. Ironie (*irony*): een uitspraak waarvan de letterlijke betekenis direct tegengesteld is aan de bedoelde boodschap.
2. Satire (*satire*): een uitspraak waarmee een algemeen geldende norm, een maatschappelijk verschijnsel of een sociaal instituut wordt bekritiseerd
3. Sarcasme/vijandigheid (*sarcasm*): een type *wit* dat zich richt op een individu met het doel deze “af te straffen”.
4. Overdrijvingen (*over- en understatements*): type wit waarbij mede door intonatie of het leggen van een bepaalde nadruk de bedoelde boodschap van de spreker wordt gewijzigd. Er is een sterke overeenkomst met ironie.
5. Zelfdenigerende opmerkingen (*self-deprecating remarks*): opmerkingen waarbij de spreker zichzelf subject van de humor-uiting maakt.
6. Plagerijen / pesterijen (*teasing*): dit type *wit* neemt het uiterlijk of andere persoonlijke trekken van een ander als onderwerp van amusement. In tegenstelling tot bij sarcasme is het hier niet het doel om de ander te straffen of te beledigen.
7. Antwoorden op retorische vragen: dit type *wit* overtreedt een conversationele verwachting. Een retorische vraag verwacht geen antwoord en een antwoord zal dus als een verrassing komen. Een dergelijk antwoord wordt eigenlijk altijd gegeven met het doel de spreker of een eventueel publiek te amuseren.
8. “Gevatte” antwoorden op serieuze opmerkingen (wijsneuzerige opmerkingen): Gevatte, onverwachte of zelfs nonsensantwoorden op een serieus bedoelde opmerking. Opmerkingen worden vaak opzettelijk verkeerd begrepen, zodat de luisteraar antwoordt op een betekenis anders dan bedoeld door de spreker.
9. dubbelzinnige opmerkingen (*innuendo*): Een opmerking of woord is opzettelijk verkeerd begrepen om er zo een dubbele betekenis aan te kunnen hangen. Meestal (maar niet altijd) seksueel van nature.
10. Het opzettelijk anders (foutief) gebruiken van vaststaande uitdrukkingen. Spreekwoorden of andere bekende uitdrukkingen worden aangepast aan de specifieke situatie of krijgen een nieuwe betekenis in de lopende context.

11. Woordspelingen (*puns*): het humoristisch gebruik van een woord met het doel een dubbele betekenis te creëren. Hier valt ook het gebruik onder van woorden die hetzelfde klinken maar een andere betekenis hebben

Op het eerste gezicht lijkt *wit* als geheel goed te passen bij de incongruentietheorie: er wordt een speelse opmerking gemaakt, een spitsvondigheid, die duidelijk anders is dan verwacht zou worden in een lopend gesprek. Morreall (2009) heeft een vergelijking gemaakt met de maxims van Grice die vereisten zijn voor het verloop van een “normaal” gesprek. Hij heeft bij ieder type *wit* aangegeven welke maxime geschonden wordt door het gebruik ervan, hetgeen aantoont aan dat *wit* altijd zal afwijken van het verwachte patroon van een conversatie. Zo breekt een overdrijving bijvoorbeeld meteen al de eerste maxime van Grice: “Zeg niets waarvan je denkt dat het niet waar is”. Een overdrijving rust er juist op om een gebeurtenis of uitspraak in het extreme te trekken, zodat deze bijna niet meer waar kan zijn. Maxime vier, “voorkom dubbelzinnigheid (ambigüiteit)” wordt genegeerd bij het maken van woordspelingen of double entendres (dubbelzinnige opmerkingen). Victor Raskin gaf ook aan in zijn “Semantic Mechanisms of Humor” dat juist het negeren van deze vierde maxime het mechanisme van de meeste humor is. Juist dit breken van conventies was reden voor filosofen als Plato om humor als iets niet noodzakelijk positiefs neer te zetten, maar maakte het voor hen ook mogelijk om humor te begrijpen en het te vangen in theorieën als de incongruentietheorie.

Het opdelen van wit in meerdere categorieën geeft echter meer mogelijkheden bij het observeren ervan: wanneer de verschillende categorieën afzonderlijk worden bekeken valt op te merken dat ze ook bij de andere humorthorieën zijn onder te brengen en dan ook verschillende functies kunnen hebben in een gesprek. Zo kunnen sarcasme en ironie bijvoorbeeld heel goed onder de agressiviteitstheorie worden geschaard, evenals de al eerder genoemde woordspelingen. Maar ook *over-* of *understatements* kunnen hier goed onder vallen. Dergelijke overdrijvingen kunnen immers gebruikt worden om de uitingen van de gesprekspartner in het extreme te drijven en zo van waarde te ontdoen.

Het is nu de vraag of iemand andere typen van humor gaat gebruiken wanneer zijn publieke face onder druk staat, vergeleken met een situatie waar dit niet zo is. Vanuit psychologisch perspectief kan hier de verwachting worden gesteld dat dit daadwerkelijk zo is. Mensen zullen bijvoorbeeld meer agressieve typen van humor gaan gebruiken om zo de eigen superioriteit en de eigen positie ten koste van anderen weer te bevestigen, of zullen zich juist gaan richten op humortypen die helpen de eigen *likeability* te vergroten.

2.3 Face

In dit onderzoek wordt gekeken naar de rol van humor in het beheren van een publiek gezicht. Het bestaan van een dergelijk publiek gezicht, of “Face”, werd als eerste onderkend door Goffman (1955, aangehaald door Houtkoop & Koole, 2000). Hij gaf aan dat personen zich willen doen voorkomen als competente leden van de maatschappij. Mensen willen zich dus confirmeren aan in de maatschappij geldende normen en waarden om als competente of volwassen leden van deze maatschappij te worden gezien. Sociale interactie kan het best bekeken worden vanuit het gegeven dat mensen hun face niet willen of mogen verliezen.

Dit verklaart onder andere beleefdheidstheorieën (Brown & Levinson, 1987, aangehaald door Houtkoop & Koole, 2000), maar ook het gebruik van humor. Zeker gezien de eerder beschreven functies van *wit* in een conversatie, waarin onder andere naar voren kwam dat de *likeability* van personen kan worden vergroot, of dat humor gebruikt kan worden om voorzichtig informatie weg te geven of op te vragen zonder dat daarbij de eigen positie meteen onomkeerbaar kenbaar wordt gemaakt. Gezichtsverlies kan op deze manier worden voorkomen of ingeperkt door de situatie af te doen als een grap.

Het bestaan van een dergelijk “face” en het belang dat mensen hieraan hechten geeft ook aan dat zij dit face actief in stand houden en beheren. Wanneer hun *face* negatief beïnvloed wordt, zal hier een reactie op komen. Humor kan gebruikt worden als instrument om gezichtsverlies te voorkomen. In dit onderzoek zal worden gekeken of humor ook een integrale rol speelt in het actief bijsturen en onderhouden van *face*.

2.4 Het publieke debat

Het publiek debat is een term die nog niet is gebruikt tot dusver in dit onderzoek. Toch verdient ook dit begrip hier een duidelijk definitie. Bij het uitvoeren van het onderzoek zal, zoals ook verder omschreven in hoofdstuk 4, Methode, gebruik worden gemaakt van optredens van personen in dit publieke debat. Voordat deze methode beschreven wordt dient dan eerst ook dit begrip goed omschreven te worden.

De term “publiek debat” wordt meestal gebruikt wanneer over de gehele breedte van de maatschappij via openbare middelen een discussie wordt gevoerd die voor iedereen toegankelijk is. Dit kan gebeuren middels kranten, tijdschriften, blogs op het internet of in televisieprogramma's. Het publieke debat is een uitgelezen kans om het beheren van een publiek gezicht door individuen te onderzoeken. Personen moeten in de openbaarheid hun standpunten verdedigen, hun keuzes verantwoorden en kunnen hierop ook direct worden

aangesproken. Dit kan op een rustige manier gebeuren, via ingezonden stukken in (opinie)bladen, waarbij de deelnemers over iedere zet en tegenzet kunnen nadenken.

Het kan echter ook een stuk directer. Radio en vooral ook televisie hebben het debat ook gevonden als item waar zowel nieuws waarde als amusement uit gehaald kan worden. In shows als NOVA worden personen die in het nieuws waren gevraagd om hun positie (of die van de organisatie waar zij deel van uitmaken) toe te lichten. In shows als Pauw & Witteman wordt dit nog directer gedaan. Hier gaan meerdere personen met elkaar en met de presentatoren in een open gesprek, dat vaak ook de rol van discussie kan aannemen waarbij vaak kritische vragen worden gesteld. Zeker wanneer een persoon in het nauw komt, of zijn publiek face om een andere reden al in het gedrang was, is de deelnemers aan deze programma's er vaak veel aan gelegen deze receptie van de eigen persoon of organisatie te verbeteren. Deze shows worden immers uitgezonden voor een groot publiek. Daarnaast is er vaak ook een publiek bij de opnames aanwezig, dat een extra dimensie toevoegt: De spreker krijgt direct feedback van het publiek en merkt zo direct hoe zijn opmerkingen vallen en welke invloed dit mogelijk heeft op zijn publieke face. Voor de televisiekijker thuis voegt dit publiek ook een dimensie toe. Deze kijker maakt de discussie immers niet direct mee, maar beziet deze altijd via een tussenkanaal: de televisie. Een regisseur kan, ook bij live-uitzendingen nog steeds in zekere mate de ervaring van de kijker bepalen. Dit door het kiezen van camerastandpunten, het in- of uitzoomen op sprekers en factoren als belichting etc. Hierdoor wordt het moeilijker om de sfeer die er in een discussie heerst precies te schatten. (McLuhan, 2005) Het publiek kan dit beter doen en kan haar perceptie van de sfeer van de discussie en de toon van enkele opmerkingen communiceren naar de kijker. Bijvoorbeeld door te lachen, te joelen of te applaudisseren.

3. Casus en Materiaal

Binnen dit onderzoek wordt gekeken naar humor in dialogische situaties. Situaties die zich duizenden keren per dag voordoen Om hier op een betrouwbare manier onderzoek naar te kunnen doen moet eerst een bepaalde situatie worden afgebakend die bekeken zal worden. In dit onderzoek is gekozen om te kijken naar het gedrag van de persoon Dirk Scheringa in een periode van ongeveer acht maanden: van april 2009 tot december 2009. Voor deze casus is gekozen omdat het publieke imago van dhr. Scheringa in een relatief korte periode enorm verandert. In deze zelfde periode gaat hij wel een aantal keer voor langere periodes in televisieprogramma's de dialoog aan over deze situatie. Dit creëert de mogelijkheid om deze

optredens, die vergelijkbaar van aard zijn, met elkaar te vergelijken in een discourse-analyse en zo een beeld te vormen over het gebruik van humor in deze gesprekken.

3.1 Casus

Dirk Scheringa is een ondernemer uit het West-Friese dorpje Wognum. In 1973 begint hij zijn werkzame leven bij het Korps Landelijke Politie Dienst, als wachtmeester. In zijn vrije tijd helpt hij daarnaast vrienden en bekenden met het invullen van hun belastingformulieren. Het blijkt dat Scheringa een bijzonder goed hoofd heeft voor cijfers en zijn kennissen dan ook vaak van goed advies kan voorzien. In 1977 heeft hij genoeg van het werk als politieman. Het opdraven bij auto ongelukken en vooral de scènes die hij daar soms aantreft, treffen hem zwaar. Inmiddels heeft hij echter zo'n goede naam opgebouwd als belastingadviseur dat hij besluit om hier zijn werk van te maken. Hij begint zijn eigen adviesbureau, Buro Frisia, op de zolder van het huis waar hij met zijn vrouw Baukje woont.

Scheringa heeft de tijd mee, maar ook ondernemerschap kan hem niet ontzegd worden. Al snel begint hij met het bemiddelen bij persoonlijke leningen. Vooral in deze tijd, waarin de traditionele banken zich nog ongemakkelijk voelen bij het aanbieden van consumptief krediet en dit liever niet doen, blijkt dit een gouden zet te zijn. Zijn bedrijfje begint enorm snel te groeien en na een jaar wordt er per dag al bemiddeld voor bijna 400.000 euro aan leningen. Belastingadvies wordt dan al bijna niet meer gegeven.

Uiteindelijk zal Buro Frisia de wieg zijn van een veel groter financieel conglomeraat. In 2009 heeft Scheringa zich opgewerkt tot bankdirecteur. Zijn bedrijfje Buro Frisia is omgedoopt tot DSB Beheer, met enkele grote dochterondernemingen waarvan de meest zichtbare toch wel de DSB Bank is. Een bedrijf met een winst van 45,5 miljoen euro in 2008 (Financieel Dagblad, 2009). Daarnaast is Scheringa als sportfan op dat moment ook sponsor van een professionele schaatsploeg en eigenaar van de voetbalclub AZ, die in de Nederlandse eredivisie speelt en in 2009 zelfs kampioen van Nederland wordt. Hiermee lijkt de carrière van Scheringa een klassiek voorbeeld van de "*American dream*". Totdat zijn bank na enkele malversaties en ondeugdelijk beheer in de herfst van 2009 acuut in de financiële problemen komt en zelfs failliet wordt verklaard.

Het interessante van deze casus is dat Dirk Scheringa in de geobserveerde periode op twee volledig verschillende manieren in de actualiteit verscheen. Op zeer positieve wijze toen zijn voetbalclub AZ kampioen werd, en de eerste club in jaren was die de hegemonie van de traditionele top-3 in het voetbal (Ajax, PSV en Feyenoord) doorbrak, en zeer negatief toen

later in het jaar zijn bank failliet ging en enkele discutabele praktijken bij de verkoop van hypotheke aan het licht kwamen.

Voordeel van deze casus is dat Dirk Scheringa in deze periode vaak in het nieuws is geweest. Het aantal stukken dat over hem geschreven is, of het aantal televisieprogramma's dat hem noemt is immens. Ook zelf heeft hij zich niet aan dit debat onttrokken. Zowel bij het kampioenschap van zijn voetbalclub als bij het faillissement van zijn bank was hij nooit te beroerd zijn eigen visie op het gebeuren te geven. Zo verscheen hij onder andere twee keer bij Pauw en Witteman: op 20 april 2009, een dag nadat AZ kampioen was en op 19 oktober van datzelfde jaar. De dag dat zijn bank definitief failliet werd verklaard en de gehele uitzending van Pauw en Witteman aan deze zaak werd gewijd.

Het moge duidelijk zijn dat de publieke perceptie en het imago van Dirk Scheringa op deze momenten zeer verschillend was: Bij het eerste moment was hij een sympathieke ondernemer. Hij had het zorgvuldig gecultiveerde imago (FD, 6 feb. 2009; 3 april 2009) van een kleine ondernemer die tegen de grootbanken opbokste en die daarnaast veel energie (en geld) stak in maatschappelijke zaken als een voetbalclub en een kunstmuseum. In oktober, nadat zowel de Nederlandsche Bank (DNB), als de Autoriteit Financiële markten (AFM) vraagtekens hadden gezet bij het functioneren van zijn bank en een daaropvolgende *bankrun* zelfs tot een faillissement had geleid, was zijn imago heel wat minder positief – “zelden viel iemand in Nederland zo van zijn voetstuk”, aldus de Volkskrant (Redactie Economie, 2009). Discutabele verkoop van koopsompolissen, gekoppeld aan hypotheke en een weinig transparante voorlichting over de aan deze hypotheek gekoppelde maandlasten bleken ervoor te zorgen dat zijn bank, meer dan enig andere bank in Nederland, onzorgvuldig te werk was gegaan wat vele honderden gezinnen in de financiële problemen heeft gebracht. (FD, oktober 2009, Conijn, 2010) Zijn bank leek haar zorgplicht op zijn zachtst gezegd niet nagekomen (Redactie Economie de Volkskrant, 2009).

3.2 Materiaal

Het materiaal dat, gezien de casus en de gekozen omgeving van het publieke debat, specifiek onderzocht wordt bestaat uit twee afleveringen van de talkshow Pauw en Witteman, en een aflevering van De Wereld Draait Door. Beide shows zijn zogenoemde actualiteitenrubrieken, waar met gasten het actuele nieuws wordt besproken. Bij beide shows is er in de studio publiek aanwezig, vooral bij Pauw en Witteman zit dit publiek dicht op de sprekers en kan het een meer actieve rol toebedeeld krijgen in de show.

De eerste aflevering van Pauw en Witteman dateert van maandag 20 april 2009. AZ, de voetbalclub van Dirk Scheringa, is de dag daarvoor kampioen geworden. Scheringa is een populaire man, die vaak charmant en innemend in de media komt. Hij heeft eerder in het jaar een ondernemersprijs gekregen van toenmalig minister-president Balkenende en zijn bank-imperium heeft een goede naam en sympathieke uitstraling. Zijn publieke imago op het moment van deze uitzending is dus bijzonder goed. Het onderwerp waarvoor hij primair is uitgenodigd in de studio, zijn voetbalclub, is een positief onderwerp waarover hij graag spreekt. Naast Dirk Scheringa zijn er nog vier andere sprekers aanwezig: Presentatoren Jeroen Pauw en Paul Witteman en gasten Jan-Kees de Jager en Linda de Mol.

De tweede aflevering van Pauw en Witteman dateert van 19 oktober datzelfde jaar. De dag waarop de bank van Scheringa failliet is verklaard en de climax van een episode die op dat moment een maand of twee speelt. In die periode is bekend geworden dat de bank van Scheringa onduidelijke producten verkocht, en zelfs opdrong via koppelverkoop-constructies, aan een kwetsbare doelgroep van voornamelijk lager opgeleiden. Dit heeft ertoe geleid dat een groot aantal van deze mensen in de financiële problemen zijn gekomen en vrijwel aan de grond zitten. Klachten van deze mensen worden opgepikt door instanties als de consumentenbond en ook de Nederlandsche Bank begint een onderzoek. Samen met tegenvallende resultaten vanwege de kredietcrisis leidt het verminderde vertrouwen in de bank uiteindelijk tot een oproep van dhr. Lakeman, bestuurder van een belangenvereniging van benadeelden door de DSB bank, tot een *bankrun* die de bank definitief in een positie zal brengen waar ze niet meer aan de aan haar gestelde eisen kan voldoen en failliet gaat. In deze periode is Scheringa regelmatig negatief in het nieuws geweest en zijn ooit zo charmante en betrouwbare imago heeft een fikse deuk opgelopen. Hij staat heel anders in het nieuws dan in de eerdere uitzending van Pauw en Witteman, nauwelijks een half jaar eerder. Bij deze uitzending zijn geen andere gasten aanwezig, de volledige aflevering draait om Scheringa. Wel zijn natuurlijk de twee presentatoren, Jeroen Pauw en Paul Witteman, deelnemer aan het gesprek.

De derde uitzending die bestudeerd zal worden is een uitzending van De Wereld Draait Door. Deze uitzending dateert van 22 mei, in een iets rustigere periode, tussen de twee extremen (goed image, slecht imago) van de andere twee uitzendingen in. Bij dit gesprek zijn in totaal drie sprekers: Presentator Matthijs van Nieuwkerk, Dirk Scheringa en “tafelheer” Jan Mulder. Tevens is dit een publiek optreden van Dirk Scheringa in een andere setting dan bij Pauw en Witteman. Op deze manier kunnen uiteindelijk de resultaten zoals geobserveerd bij de uitzendingen met Pauw & Witteman worden vergeleken met een andere, maar toch

vergelijkbare situatie, om te kijken of Scheringa daar ook op een vergelijkbare wijze gebruik maakt van humor. Zo kan worden bekeken of er een effect is van de omgeving waar hij zich bevindt en de presentatoren aanwezig bij het programma op de humor die hij gebruikt. De transcripten zijn verder “ruw” getranscribeerd, gedetailleerde informatie als pauzelengte of toonhoogteverschillen zijn er niet in opgenomen, tenzij ze bijzonder opvielen. Een voorbeeld hiervan is een pauze die Dirk Scheringa liet vallen van meer dan tien seconden, dit is een dusdanig significante reactie dat deze wel is aangegeven. Alles bij elkaar bestaat het materiaal uit 55 pagina's, met in totaal 1308 uitingen van alle gesprekspartners.

4. Methode

Als eerste zal in dit onderzoek worden gekeken naar humoristische opmerkingen die in de transcripten voorkwamen. Deze zijn door de onderzoeker zelf aangemerkt bij het doorlezen van de tekst. Deels werd hierbij gekeken naar de reacties van de gesprekspartners en het aanwezige publiek: wanneer zij lachten was er klaarblijkelijk sprake van humor. Dit was een nuttig instrument, omdat *wit*, zoals eerder aangegeven vaak ook afhankelijk is van de context die op dat moment heerst en moeilijk is te vangen in een navertelling. Wanneer een dergelijk duidelijke aanwijzing van de participanten ontbrak, maar de uiting toch door de onderzoeker als mogelijke (poging tot) humor werd gezien, werd de uiting bekeken volgens het parallel-race model van Gildea & Gluckson (1983), zoals eerder beschreven. Hoewel dit model normaliter wordt gebruikt om te verklaren waarom iemand een humor uiting grappig vond, kan het ook helpen bij het bepalen van de mogelijke humorwaarde van een uitspraak. Wanneer een uitspraak langs het model wordt gelegd en er is inderdaad sprake van incongruentie of een mogelijke tweede betekenis dan is er naar alle waarschijnlijkheid ook sprake van humor.

4.1 Sequenties

Om te kunnen kijken of er sprake is van een strategie in het humorgebruik is besloten om de als humor aangemerkte uitingen niet als losstaande elementen te zien, maar om ook de twee daaropvolgende uitingen mee te nemen in analyses. Humor wordt op die manier, zoals ook eerder is aangegeven, gezien als een onderdeel van een dialogische situatie, dat niet los kan worden gezien van deze situatie. Door de op de humoristische uitingen volgende sequenties mee te nemen kan de reactie van de gesprekspartners worden bekeken en daaropvolgend ook weer de reactie van de initiator van deze uitwisseling. Het is dus mogelijk dat er in een sequentie meerdere zogenoemde “humor-uitingen” voorkomen. Bijvoorbeeld in

het geval er op een humor-uiting wordt gereageerd middels een wedergrap. Wanneer de drie gebundelde uitingen (de sequentie) worden opgevolgd door nog een humoristische uiting die duidelijk niet een nieuw onderwerp aansnijdt, zal ervoor gekozen worden om deze volgende uiting(en) allemaal bij de oorspronkelijke humorsequentie te betrekken, omdat de verwantschap tussen de eerste drie uitingen en de uitingen die daarop volgen te groot is om deze apart te bekijken. Bij iedere humoristische uiting zullen dus drie vragen worden gesteld om de sequentie te bepalen:

1. Is er sprake van humor?
2. Wat is de reactie hier op? Wordt de humor erkend, of valt de humor dood? Volgt er misschien een wedergrap?
3. Hoe reageert de oorspronkelijke initiator van de humoruiting, zoals bij vraag 1 herkend, op de reactie zoals gedefinieerd bij vraag 2.

4.2 Indeling in Categorieën

Nadat deze humorsequenties zijn bepaald, zal voor iedere humoristische uiting afzonderlijk (dus niet voor de sequenties als geheel) worden bepaald in welke categorie van *wit* deze valt. De eerder bepaalde categorieën (overgenomen van Long & Graesser, 1988) zijn uitermate geschikt voor dit materiaal, omdat zij oorspronkelijk ook bepaald zijn aan de hand van uitingen van personen in televisie talkshows. De verschillende categorieën zijn eerder in dit paper beschreven. De bepaling van de categorie zal op dezelfde wijze worden uitgevoerd als het aanmerken van de humoristische uitingen: de onderzoeker zal de als humor aangemerkte sequenties bekijken binnen hun context en zal proberen te bepalen in welke categorie ze vallen, waarbij de beschrijving van de categorie als handvest zal dienen. Bij zaken als een overdrijving, een foutief gebruik van een bestaande uitdrukking of een woordspeling, die aan duidelijke regels voldoen zal het niet zo moeilijk zijn om deze indeling te maken. Ook plagerijen (niet op de man gespeelde ridiculiteit) en sarcasme (vijandige, op de man gespeelde ridiculiteit van een persoon of situatie) zijn niet al te lastig te definiëren. Zaken als ironie of “wijsneuzerige opmerkingen” daarentegen zijn wat minder duidelijk gedefinieerd en kunnen het indelen bemoeilijken.

Enkele voorbeelden hiervan zullen het proces van indelen waarschijnlijk inzichtelijker maken. Neem nu de volgende twee fragmenten:

- LM: Eh, HVV 't Gooi, daar was hij voorzitter van.
PW: Heeft u daar ooit van gehoord?
DS: [Nooit van gehoord, sorry.
LM: [Nee - da's natuurlijk ook een heel klein onbeduidend clubje.

MVN: Trainers zijn niet belangrijk?
JM: Nee...
MVN [Leg dat eens even uit aan meneer Scheringa, die heeft er net heel veel geld voor een trainer betaald!

Het eerste bovenstaande fragment komt uit de eerste maal dat Dirk Scheringa te gast was bij Pauw en Witteman. Het gaat hier over zijn voetbalclub AZ en bij de introductie van het onderwerp worden de andere tafelgasten, onder wie Linda de Mol, gevraagd of zij ook iets met voetbal hebben. Linda de Mol antwoordt hier op dat haar vader een zeer fanatiek fan was en zelfs voorzitter van de plaatselijke club. Om de vraag van Paul Witteman of Dirk Scheringa wel eens van deze club heeft gehoord moet ze lachen. Het gaat hier immers niet om een club die op nationaal niveau speelt of bekend is, het is een kleine club uit een klein dorp waar op amateur niveau wordt gevoetbald, zoals in honderden andere clubs in Nederland. Natuurlijk kent Dirk Scheringa deze club (waarschijnlijk) niet. Het is niet moeilijk om deze opmerking te zien als een zelf-relativering, een uiting van *self-deprecating* humor. Zowel van de club waar haar vader voorzitter was, als van haar eigen band met het voetbal. De club is immers echt klein, er is dus geen sprake van ironie of sarcasme; noch is het een understatement of is er sprake van een plagerij richting een andere gesprekspartner.

Het tweede voorbeeld is ook niet zo moeilijk te plaatsen. Wanneer Dirk Scheringa trots vertelt een trainer van naam te hebben gevonden om de plaats van de vertrekkende Louis van Gaal in te nemen valt Jan Mulder in met de opmerking dat trainers “eigenlijk niet zo belangrijk zijn”. Presentator Matthijs van Nieuwkerk daagt hem direct uit dit uit te leggen aan Dirk Scheringa – die heeft immers net heel veel geld voor de nieuwe trainer betaald. Had hij dat dan niet beter kunnen sparen? Dit is duidelijk een plagerijtje naar Scheringa – er is geen sprake van enige vijandigheid in zijn opmerking. Er wordt slechts gelachen om een opmerking van Jan Mulder en die wordt betrokken op de bestaande situatie bij Scheringa. Een onschuldig plagerijtje: “Had u dat nu maar geweten he, meneer Scheringa, dat had u veel geld kunnen schelen!” Of de oorspronkelijke opmerking van Jan Mulder dat trainers niet nodig zijn wel serieus genomen moet worden is een andere discussie.

Niet alle humor-uitingen zijn echter zo (relatief) makkelijk te plaatsen. Vaak is de grens tussen humortypes vaag en kan er een goed argument worden bepleit voor een alternatieve typering. Vooral als de humoristische waarde van de uiting zelf discutabel is en erg context afhankelijk, wordt het moeilijker om deze op een eenduidige manier in te delen. Ook hier even twee voorbeelden ter illustratie:

JP: wat vindt uw vrouw daarvan eigenlijk?
DS: Prachtig.
PW: Ja?
DS: Hoort bij mijn werk he? [...]

PW: Die kreeg u van Bos en Wellink niet, dus u dacht, ik ga naar Balkenende?
DS: Nou ja, hoe meer steun hoe beter.
PW: Zeker! En CDA' ers onder elkaar!

Bij het eerste fragment wordt gesproken over (vrouwelijke) fans van AZ die Dirk Scheringa, als architect van het succes van de club, uitbundig omhelzen bij het vieren van het kampioenschap. Op de vraag van Jeroen Pauw wat zijn vrouw hiervan vindt doet Scheringa dit af net een lacherig “Hoort bij mijn werk he”. Hier is sprake van ironie – natuurlijk is dit geen dagelijkse gang van zaken op het kantoor van Scheringa. De opmerking zou echter ook als een *clever reply* kunnen worden gezien, of een overstatement. Uiteindelijk is voor ironie gekozen vanwege de definitie dat bij ironie de letterlijke betekenis van de uiting direct tegenovergesteld is aan de bedoelde betekenis. Het is helemaal geen onderdeel van zijn dagelijks werk! Overigens kan de originele vraag van Jeroen Pauw ook in een heel ander licht gezien worden wanneer het imago van Dirk Scheringa als een schuinsmarcheerder in het achterhoofd wordt gehouden.

Bij het tweede fragment haalt Paul Witteman het lidmaatschap aan van Dirk Scheringa bij het CDA. Allereerst valt hier nog wel een discussie te voeren of dit humor is. Op het eerste gezicht hoeft hier immers geen sprake van te zijn, hoewel de uiting in het transcript wel als zodanig wordt gezien, ook door het in de studio aanwezige publiek. Dit zou te maken kunnen hebben met de functie van humor als spanningsopheffer, zoals al besproken in het theoriehoofdstuk. Maar ook vanuit het parallel-race model kan dit fragment als humor worden gekenmerkt vanwege de ondertoon die erin zit. Er is sprake van een “tweede betekenis”, namelijk dat Scheringa alles buiten de officiële kanalen om even snel wil regelen. Of deze nogal vijandige betekenis op zichzelf grappig is, is een tweede. Uiteindelijk is deze uitspraak vanwege het vijandige karakter ingedeeld bij sarcasme, maar het had bijvoorbeeld ook ironie kunnen zijn (dat ze beiden CDA' ers zijn maakt niets uit), of een overstatement van de band tussen Balkenende en Scheringa.

Uiteindelijk blijkt hieruit vooral dat het indelen van humortypes toch ook wel een gevoelskwestie is, waarbij de definities van de soorten een handleiding zijn, maar (helaas) niet allesbepalend. Het subversieve karakter van humor, dat eerder in de theorie al vaker is genoemd, toont zich ook hier weer.

4.3 Betrouwbaarheid

Om te garanderen dat de beoordeling van fragmenten als zijnde humor niet slechts op willekeur van de onderzoeker berust, zijn de transcripten ook aan twee externe personen gegeven die verder niet bij het onderzoek betrokken waren. Zij kregen de opdracht om de uitingen die zij als humoristisch zagen aan te vinken. De mogelijkheid werd aan beiden geboden om ook de uitzendingen zelf bekijken, als hulpmiddel bij het interpreteren van de transcripten. Van deze mogelijkheid is door geen van beiden gebruik gemaakt. De versie van de transcripten die zij kregen was vanzelfsprekend vrij van verdere aantekeningen door de onderzoeker. Op deze resultaten is een Interbeoordelaars Betrouwbaarheids Analyse uitgevoerd (Bos, 2007), zowel tussen de bevindingen van de twee controleurs onderling, als tussen de bevindingen van de onderzoeker en de controleurs. Indien deze score hoog genoeg is, zullen bij het verdere onderzoek de bevindingen van de onderzoeker als leidend worden gebruikt, tenzij beide controleurs het met de onderzoeker oneens zijn (i.e. beiden kwalificeerden een uitdrukking als humoristisch, of juist als niet-humoristisch, terwijl de onderzoeker hier een andere kwalificatie aan had gegeven).

Om ook de indeling van de humoruitingen in categorieën te verifiëren op haar betrouwbaarheid hebben ook hier de twee personen die ook als controle dienden bij het bepalen van de humor-uitingen, hun eigen categorie-bepaling gemaakt. Bij het bepalen van de categorie kregen zij een korte beschrijving van de categorieën, compleet met voorbeelden, van de onderzoeker als hulpmiddel en introductie in de theorie. Deze omschrijving is afkomstig uit het onderzoek van Long & Graesser (1988), zoals ook eerder in dit verslag genoemd. De bevindingen van deze controleurs zijn daarna, net als bij de eerdere indeling van de uitingen, getest op betrouwbaarheid, via een vergelijkbare procedure. Het enige verschil met de procedure van het bepalen van de humoristische uitingen, waar een unanieme uitspraak van de twee controleurs de onderzoeker kon overstemmen, is dat in dit geval, indien de score hoog genoeg is, de betrouwbaarheid rechtvaardigt dat de mening van de onderzoeker als leidend kan worden aangenomen. Dit omdat de vertrouwdheid van de onderzoeker met het materiaal en de categorieën als hoger mag worden gezien dan die van de twee controleurs.

4.4 Analyse

Nadat deze categorisering is voltooid, zal er worden bekeken of er overeenkomsten tussen de humorsequenties kunnen worden gezien. Eerst zal worden gekeken of er tussen de situaties (goed publiek imago, slecht publiek imago) een verschil zit wat betreft het gebruik

van humor: zowel het aantal humoristische uitingen (in vergelijk met het aantal uitingen in totaal), als de meest gebruikte typen van humor -zowel door Dirk Scheringa als door zijn gesprekspartners- zullen worden onderzocht.

Daarna zal worden gekeken hoe op deze uitingen wordt gereageerd. Het is deze analyse waarvoor de humor-uitingen zijn ingedeeld in sequenties, in plaats van puur op zichzelf worden bekeken. Hier wordt nu ook de reactie op de humor-uiting bekeken: wordt de humor-uiting genegeerd, wordt er een wedergrap geplaatst, of wordt er juist op de grap doorgegaan. En in de laatste twee situaties: Op welke wijze gebeurt dit? Welk type *wit* wordt hier, in deze vervolgfase, dan toegepast?

Op deze manier kunnen twee dingen worden bepaald: Of de betrokken personen (en in het bijzonder Dirk Scheringa) een vaste “strategie” (wijze) hebben om op bepaalde humorsoorten te reageren en of deze vaste strategie wijzigt tussen de verschillende situaties, dus, of het publieke imago van de persoon in kwestie meespeelt in het gebruik van typen humor en de reacties hierop. Met deze analyse kan hopelijk de hoofdvraag worden beantwoord.

5. Resultaten

Het materiaal bestond zoals gezegd uit drie transcripten van tv-shows. In totaal bedroegen deze transcripten 55 pagina's, met daarin 1308 uitingen van alle deelnemers. Dirk Scheringa, kernfiguur van dit onderzoek, deed in totaal 509 van deze uitingen (39%). Uitgesplitst naar de verschillende transcripten deed hij 72 van 185 uitingen (39%), 107 van 335 uitingen (30%) en 330 van 708 uitingen (47%) bij respectievelijk De Wereld Draait Door, de eerste keer dat hij aantrad bij Pauw en Witteman (in april) en de tweede keer dat hij hier te gast was, in oktober.

Het verschil tussen deze scores kan verklaard worden door het feit dat er, vooral in het eerste fragment bij Pauw en Witteman, waar Scheringa beduidend minder spreekt dan in de andere fragmenten, verschillende aantallen sprekers aanwezig waren. In het gesprek van 20 april bij Pauw en Witteman wordt er immers ook geruime tijd aandacht besteed aan Jan-Kees de Jager, waar Scheringa af en toe op reageert. Bij De Wereld Draait Door geeft tafelheer Jan Mulder ook regelmatig zijn mening en bij het laatste gesprek bij Pauw en Witteman staat Scheringa zelf centraal, waardoor het hij vanzelfsprekend een groter deel van de uitingen in het gesprek voor zijn rekening kan nemen. Wel is duidelijk dat Scheringa hoe dan ook een dominant spreker is die een groot deel van de uitingen in het gesprek voor zijn rekening neemt.

Van de in totaal 1308 uitingen worden er 80 als humoristisch aangemerkt (6%), verdeeld over 65 humorsequenties. Dit komt gezien de lengte van de fragmenten (samen 83 minuten) uit op gemiddeld één humoristische uiting per minuut. Ter illustratie, Holmes & Marra (2002a) betoogden dat tussen mensen die geen intieme vriendschappelijke band met elkaar hadden één humoristische uiting iedere twee tot vijf minuten normaal is. Gezien het populaire en amuserende karakter van deze tv-shows en het feit dat de aandacht van de kijker moet worden vastgehouden is het niet onaannemelijk dat de frequentie van humor-uitingen in een dergelijke situatie dan ook iets omhoog gaat.

Van alle humor-uitingen vonden er 11 plaats in het optreden bij De Wereld Draait Door (11 sequenties), 32 in april bij Pauw en Witteman (verdeeld over 22 sequenties) en 37 in oktober bij Pauw en Witteman (32 sequenties). De discrepanties tussen het aantal uitingen en het aantal sequenties wordt, zoals in het methode-hoofdstuk al aangegeven, verklaard door het feit dat binnen een sequentie soms een wedergrap kan vallen, of een follow-up grap, maar dat op andere momenten uit de sequentie blijkt dat de humor niet aanslaat bij de gesprekspartners. Van al deze humoristische uitingen komen er 23 voor rekening van Dirk Scheringa (29%).

De interbeoordelaars betrouwbaarheidsanalyse bij het bepalen van de humoristische uitingen (het aangeven of een uiting humoristisch was of niet) was voldoende, met scores van 99%, 98% en 98% voor respectievelijk de onderzoeker met de eerste controleur, de onderzoeker met de tweede controleur en de twee controleurs onderling. Bij het maken van deze analyses zijn alle uitingen bij elkaar geteld en zijn er geen individuele analyses per fragment gemaakt. Controleur één vond 78 humor uitingen. Hiervan waren er vijf die de onderzoeker oorspronkelijk niet had aangevinkt, en zes die wel door de onderzoeker als dusdanig waren aangevinkt, maar niet door de controleur. (totaal verschil: 11) De tweede controleur vond 98 humor-uitingen: 22 die de onderzoeker niet had gekenmerkt als zodanig, en 3 die de onderzoeker had aangemerkt en deze controleur niet. Vanwege deze hoge scores kunnen de beoordelingen van de onderzoeker als betrouwbaar worden gezien. Twee uitingen werden toegevoegd aan de uitingen gevonden door de onderzoeker omdat beide controleurs hier unaniem over waren. Een uiting werd om deze reden verwijderd. Eenzelfde interbeoordelaars betrouwbaarheidsanalyse werd daarna toegepast op de verdeling in categorieën, met iets lagere scores: tussen de onderzoeker en de eerste controleur werden 56 van de 80 humoruitingen in dezelfde categorie ingedeeld. Dit is een overeenkomende score van 70%. De onderzoeker en de tweede controleur hadden 64 categorieën die overeen kwamen, een score van 80%. De score tussen de twee controleurs onderling op dit vlak bedroeg 63% (50 overeenkomende indelingen).

5.1 Kwantitatieve beschrijving fragmenten

De beschrijving van de gevonden resultaten zoals hierboven gegeven is erg globaal. Ter verduidelijking zullen deze bevindingen hier worden uitgesplitst per fragment. Daarna zullen de verschillende fragmenten en de resultaten hiervan ook worden vergeleken.

5.1.1 Transcript 1: Pauw en Witteman (april)

Dit fragment bestond uit 335 uitingen. Hiervan werden er 32 als humoristisch aangemerkt (10% van het totaal), verdeeld over 22 sequenties. 8 humoristische uitingen komen voor rekening van Dirk Scheringa (25% van het aantal humoristische opmerkingen). In het hele gesprek neemt Dirk Scheringa 107 van 335 uitingen (39%) voor zijn rekening. In verhouding heeft Scheringa in 7% van zijn uitingen een humoristische opmerking gemaakt. Zijn gesprekspartners namen 24 humoristische opmerkingen voor hun rekening, 11% van al hun uitingen (24 uitingen van 228 in totaal) en 75% van het totaal aantal humoristische uitingen in dit fragment.

5.1.2 Transcript 2: De Wereld Draait Door (mei)

Dit fragment bestond zoals gezegd uit 185 uitingen. Hiervan werden er 11 als humoristisch aangemerkt (6% van het totaal), verdeeld over 10 sequenties. Opvallend is hier dat vrijwel iedere humoristische uiting zijn eigen sequentie heeft. Follow-up grappen of wedergrappen worden hier vrijwel niet gemaakt. 5 humoristische uitingen komen voor rekening van Dirk Scheringa (45% van het aantal humoristische opmerkingen). In het hele gesprek heeft Dirk Scheringa 72 van 185 uitingen (39%) voor zijn rekening genomen. In verhouding heeft Scheringa in 7% van zijn uitingen een humoristische opmerking gemaakt. Zijn gesprekspartners maakten een vergelijkbaar aantal humoristische opmerkingen: 55% van het totaal aantal humoristische opmerkingen, en 6% van hun uitingen (6 uitingen van 103 in totaal) werden als humoristisch aangemerkt.

5.1.3 Transcript 3: Pauw en Witteman (oktober)

Dit fragment bestond uit 788 uitingen. Hiervan werden er 37 als humoristisch aangemerkt (4% van het totaal), verdeeld over 32 sequenties. 10 humoristische uitingen komen voor rekening van Dirk Scheringa (27%). In het hele fragment neemt Dirk Scheringa 47% van de uitingen op zich, 330 van 708 uitingen. In verhouding zijn 3% van zijn uitingen humoristisch, behoorlijk lager dan de 7% in de vorige twee fragmenten. Bij zijn

gesprekspartners ligt deze verhouding op 7% (27 van 378 uitingen). Ook behoorlijk lager dan in het eerste fragment bij Pauw & Witteman.

5.1.4 Vergelijking fragmenten

Dirk Scheringa heeft in het eerste en het derde fragment een vergelijkbaar aandeel in de geproduceerde humor: 25 tegen 27% van de humoruitingen in deze fragmenten is van hem afkomstig. Het totaal aantal humoruitingen is echter een stuk lager in het derde fragment dan in het eerste. Waar in het eerste fragment nog 10% van alle uitingen als humoristisch wordt gezien, is in het derde deel, dat zich minder op het voetbal en meer op de “serieuzere” bankzaken richt, slechts 4% van alle uitingen geclassificeerd als humor.

Het tweede fragment, bij De Wereld Draait Door, is een vreemde eend in de bijt. Het totaal aantal als humor geclassificeerde uitingen ligt met 6% redelijk tussen de andere twee fragmenten in. Het aantal humor-uitingen dat van Dirk Scheringa afkomstig is, is echter aanzienlijk groter dan bij de andere twee fragmenten. 45% van alle humor-uitingen komt van hem af. Vanwege de besproken onderwerpen, vergelijkbaar met het eerste fragment bij Pauw en Witteman, waren percentages die meer in lijn lagen met de bevindingen bij dat gesprek meer te verwachten. Waarschijnlijk is hier toch een effect zichtbaar van de omgeving: De verschillende ambiance in deze shows en de verschillende presentatoren weten toch hun stempel op de conversatie te drukken en lokken zo hun gast andere reacties uit.

In de volgende paragrafen zullen de resultaten uitvoeriger worden besproken en zullen de fragmenten ook op gebruikte typen humor (via een overzicht van alle sprekers, van alleen de gesprekspartners van Dirk Scheringa en van alleen Dirk Scheringa) en de opbouw van de humorsequenties die kunnen worden onderscheiden worden vergeleken. Bij deze vergelijking zal het transcript van het optreden van Dirk Scheringa in De Wereld Draait Door niet worden meegenomen, omdat dit fragment vanwege zijn afwijkende karakter niet direct vergelijkbaar is met de optredens in Pauw & Witteman. Wel zal dit transcript daarna apart worden behandeld en zullen eventuele opvallende overeenkomsten of verschillen met de fragmenten van Pauw & Witteman wel worden besproken.

5.2 Voorkomende Humortypen

Tabel 1; humortypes per fragment

	P&W april	P&W oktober	Totaal
Ironie	5 (16%)	6 (16%)	11 (16%)
Satire		1 (3%)	1 (1%)
Sarcasme		7 (19%)	7 (10%)
Overdrijving	5 (16%)	10 (27%)	15 (22%)
Zelfdenigrerende opm.	6 (16%)	5 (14%)	11 (16%)
Plagerijen	8 (25%)	4 (11%)	12 (17%)
Antw. op rhet. vr.	2 (6%)		2 (3%)
Wijsneuzerige opm.	4 (13%)	3 (8%)	7 (10%)
Dubbelzinnige opm.	1 (3%)		1 (1%)
Foutief gebr. uitdr.	1 (3%)	1 (3%)	2 (3%)
Woordspelingen			
	32	37	69

In tabel 1 staan de humoruitingen gecategoriseerd zoals deze in de verschillende fragmenten voorkomen, inclusief de totalen. Opvallend is hier meteen dat er tussen de eerste fragment en het laatste grote verschillen zitten wat betreft de gebruikte humor. Waar in het eerste twee gesprek plagerijen, zelf-denigrerende opmerkingen en overdrijvingen het vaakst voorkomen, komt in het derde gesprek opeens sarcasme als één-na-vaakst gebruikt humortype naar voren, terwijl dit type humor in het eerste fragment totaal niet werd gebruikt.

Plagerijen daarentegen, komen juist minder vaak voor in het derde fragment dan in de eerste twee. Waar sarcasme een vijandige en bijtende vorm van ridiculiseren op de man af is, is een plagerij hier een vriendelijke, minder vijandige vorm van (minder “op de man gespeeld”). Er zou een samenhang kunnen zijn tussen de plotse toename van sarcasme en de afname van plagerijen tussen de fragmenten.

In tabel 2 (volgende pagina) zal er een meer specifiek overzicht worden gegeven van de humortypes die door de gesprekspartners van Dirk Scheringa worden gebruikt. Met dit overzicht kan bekeken worden of Dirk Scheringa in de periode waarin zijn imago onder druk stond anders door zijn gesprekspartners werd benaderd dan in de periode waarin zijn imago nog solide en betrouwbaar was.

Tabel 2; humortypes gebruikt door gesprekspartners van Dirk Scheringa per fragment

	P&W april	P&W oktober	Totaal
Ironie	2 (8%)	3 (11%)	5 (10%)
Satire		1 (4%)	1 (2%)
Sarcasme		7 (26%)	7 (14%)
Overdrijving	3 (13%)	7 (26%)	10 (20%)
Zelfdenigerende opm.	3 (13%)	2 (7%)	5 (10%)
Plagerijen	8 (33%)	4 (15%)	12 (24%)
Antw. op rhet. vr.	2 (8%)		2 (4%)
Wijsneuzerige opm.	4 (17%)	2 (7%)	6 (12%)
Dubbelzinnige opm.	1 (4%)		1 (2%)
Foutief gebr. uitdr.	1 (4%)	1 (4%)	2 (4%)
Woordspelingen			
	24	27	51

Kijkend naar de gebruikte humor door de gesprekspartners van Dirk Scheringa, presentatoren Jeroen Pauw, Paul Witteman en eventuele andere gasten aanwezig bij de fragmenten, dan is het opvallend dat zij verschuiven in het gebruikte type humor. In het eerste fragment bij Pauw en Witteman, waar Dirk Scheringa nog positief in het nieuws staat en langskomt om te vieren dat zijn voetbalclub kampioen is, gebruiken zij voornamelijk plagerijen. Een voorbeeld hiervan zijn bijvoorbeeld de uitspraak “Nou, u pakt uit zeg!” wanneer Dirk Scheringa vertelt dat hij erop tegen was een kok te laten komen en in plaats daarvan Chinees heeft besteld voor de hele selectie toen ze kampioen werden. Deze opmerking zou eventueel nog gezien kunnen worden als een overdrijving, maar gezien de financiële positie van Dirk Scheringa en het feit dat de opmerking zo direct tegen hem zelf wordt gemaakt, in een vriendelijke sfeer, maakt het toch meer tot een plagerijtje. Iemand als hij zou toch ook makkelijk een kok kunnen betalen, zo lijkt de onderliggende gedachte.

Een tweede voorbeeld is de opmerking van Paul Witteman “Ongeacht wat AZ doet”, op het moment dat Dirk Scheringa vertelt dat de pacemaker van zijn vader altijd blijft lopen. In deze opmerking wordt gespot met de prestaties van zijn club en van Scheringa zelf als voorzitter/personificatie daarvan. Gezien juist het feit dat AZ hele goede prestaties heeft laten zien in het voorgaande seizoen (ze zijn immers kampioen geworden) is dit ook een goedaardig pesterijtje, een plaagstootje.

Daarnaast wordt veelvuldig gebruik gemaakt van wijsneuzerige opmerkingen (Witteman: “Poging tot doodslag is dat”; Pauw: *Ja, nou, over de successierechten gaan we*

het straks nog hebben), overdrijvingen (die [vader van een collega] heeft ook een pacemaker, en die zegt nou, niks aan de hand, het ding blijft toch wel lopen. *Dus ja, eh... dat is een voordeel* – (understatement)) en zelf-denigrerende opmerkingen. Voorbeelden hiervan zijn opmerkingen als “Ja, nou, over de successierechten gaan we het straks nog hebben”, een wijsneuzerige reactie van Jeroen Pauw wanneer Witteman opmerkt tegen Dirk Scheringa dat het poging tot doodslag is om iemand met een pacemaker uit te nodigen voor de kampioenswedstrijd van AZ, wat toch een zekere spanning met zich meebrengt – een opmerking die overigens op zijn beurt weer een overdrijving is.

In het latere fragment is de humor echter een stuk minder onschuldig. De tendens is dan ook verschoven, Dirk Scheringa staat niet meer positief in het nieuws, maar juist negatief. De gesprekspartners van Dirk Scheringa maken het hem in dit fragment behoorlijk lastig. Agressievere en vijandigere humortypes als sarcasme worden opeens veelvuldig gebruikt (met 26% in het laatste fragment opeens het meest gebruikte humortype!). Het betreft hier opmerkingen als “Maar drie uur later dacht hij er al weer anders over hé”, wanneer Dirk Scheringa beargumenteert dat een rechter zijn bank als gezond beschouwde (om dit oordeel inderdaad enkele uren daarna weer in te trekken) of een uitroep als “Hoe ik mijn eigen bank beroofde” als er wordt nagedacht over een mogelijke titel voor het boek dat Dirk Scheringa over deze affaire wil schrijven (het boek ging uiteindelijk overigens “Project Homerus” heten).

Het is hoe dan ook duidelijk dat Dirk Scheringa niet meer de geliefde gast is waar wat gemoedelijke plaagstootjes aan worden uitgedeeld. Het betreft hier ook niet meer de trotse preses van de landskampioen voetbal, maar de zojuist gewipte directeur van een failliete bank die honderden mensen financieel in de afgrond heeft geduwd. Een gast die iets fout heeft gedaan en dat probeert te begraven onder een berg aan nuances en lege opmerkingen als “iedereen deed het”. In het begin van de uitzending krijgt hij ook nog de kans om dit beeld op te bouwen, maar later wordt dit vakkundig afgebroken door de presentatoren en wordt Dirk Scheringa figuurlijk opgeknoopt met het garen dat hij in het begin zelf heeft mogen spinnen.

Tabel 3; humortypes gebruikt door Dirk Scheringa per fragment

	P&W april	DWDD mei	P&W oktober	Totaal
Ironie	3 (38%)	2 (40%)	3 (30%)	8 (35%)
Satire				
Sarcasme				
Overdrijving	2 (25%)	2 (40%)	3 (30%)	7 (30%)
Zelfdenigrerende opm.	3 (38%)		3 (30%)	6 (26%)
Plagerijen				
Antw. op rhet. vr.				
Wijsneuzerige opm.		1 (20%)	1 (10%)	2 (9%)
Dubbelzinnige opm.				
Foutief gebr. uitdr.				
Woordspelingen				
	8	5	10	23

Interessant is het tenslotte te kijken naar de categorisatie van de humor-uitingen van Dirk Scheringa zelf, en te kijken waar hij gebruik van maakte. Het is meteen opvallend dat Dirk Scheringa gebruik maakt van een gelimiteerd palet aan humor-uitingen. Hij beperkt zich tot maar vier verschillende soorten van humor in de geobserveerde fragmenten. Vooral zelfdenigrerende opmerkingen zijn in alle fragmenten een favoriet instrument van Scheringa. Dit is interessant, omdat deze categorie expliciet het doel heeft om sympathieker over te komen op gesprekspartners en hier vooral bij personen die als succesvol worden gezien bijzonder succesvol in is (Greengross & Miller, 2008, aangehaald door Janes & Olson, 2010; Kuiper et al., 2010). Het betreft hier dan opmerkingen als “Nou, daar moet je mee uitkijken” wanneer Jeroen Pauw opmerkt dat Dirk Scheringa waarschijnlijk de meest vermogende persoon aan tafel is. Dergelijke opmerkingen worden snel gezien als een uiting van bescheidenheid, wat als een positieve eigenschap wordt gezien.

Daarnaast blijft Scheringa, ongeacht de situatie en hoe hij bejegend wordt, van dezelfde humor gebruik maken. Waar zijn gesprekspartners een verschuiving maken van plagerijen en overdrijvingen naar sarcasme en satire, blijft hij zelf bij de ironie en de zelfdenigrerende opmerkingen. Zo doet hij eerdere uitspraken van zichzelf af als grapjes en maakt hij grappen over de Raad van Bestuur van zijn bank die nooit formeel stemden over zaken: “maar eh, dat hebben wij nooit gedaan”. Een opmerking die overigens ook als ironie zou kunnen worden gezien, maar vanwege de voortgang van het gesprek en de nadruk die Scheringa daar legt op consensus toch beter als zelfdenigrerend kan worden gezien: “wij

waren een clubje vrienden, formele procedures waren bij ons niet nodig, wij waren gewoon gebleven.”

Beschouwend rijzen er nu twee vragen op, na het bekijken van deze bevindingen. Waarom gebruikt Dirk Scheringa de door hem gekozen en is het begrijpelijk dat hij dit doet? De tweede vraag is waarom en hoe Pauw en Witteman, zijn gesprekspartners, wel de door hen gebruikte humortypes wijzigen.

De eerste vraag kan vanuit eerder aangehaalde theorie relatief makkelijk worden beantwoord: zoals al eerder aangegeven zijn er bepaalde soorten humor die de *likeability* van personen kunnen verhogen (Goodchilds, 1972; Gruner, 1967; beiden aangehaald door O'Quinn & Aronoff, 1981 en Kuiper et al., 2010). Het zijn juist deze types van humor, die door Dirk Scheringa worden gebruikt. Het is ook niet onlogisch dat hij dit consequent doet. Zowel in periodes wanneer het goed met hem gaat kan hij dit positieve imago op deze manier extra gebruiken om zijn eigen positie te verstevigen. Bovendien past de bescheidenheid die zelf-denigrerende humor uitdraagt ook wel bij het door hem gekoesterde imago van een *self-made man* die zo gewoon is gebleven. Deze bescheidenheid past ook wel bij de Nederlandse mentaliteit, waar juist mensen die gewoon blijven worden gewaardeerd en waar diegenen die hun hoofd boven het maaiveld uitsteken vaak worden bekritiseerd.

Op het moment dat Scheringa's imago onder druk staat, kan hij alle hulp gebruiken bij het verstevigen van zijn eigen imago. Het gebruik van humortypes die ook hier bescheidenheid uitdragen en waar een zekere culpabiliteit en nederigheid vanuit lijkt te gaan zijn dan een goed hulpmiddel. Dat het tevens een zekere consistentie en stabiliteit in zijn uitgestraalde persona brengt vergeleken met andere tv-optredens is een bonus.

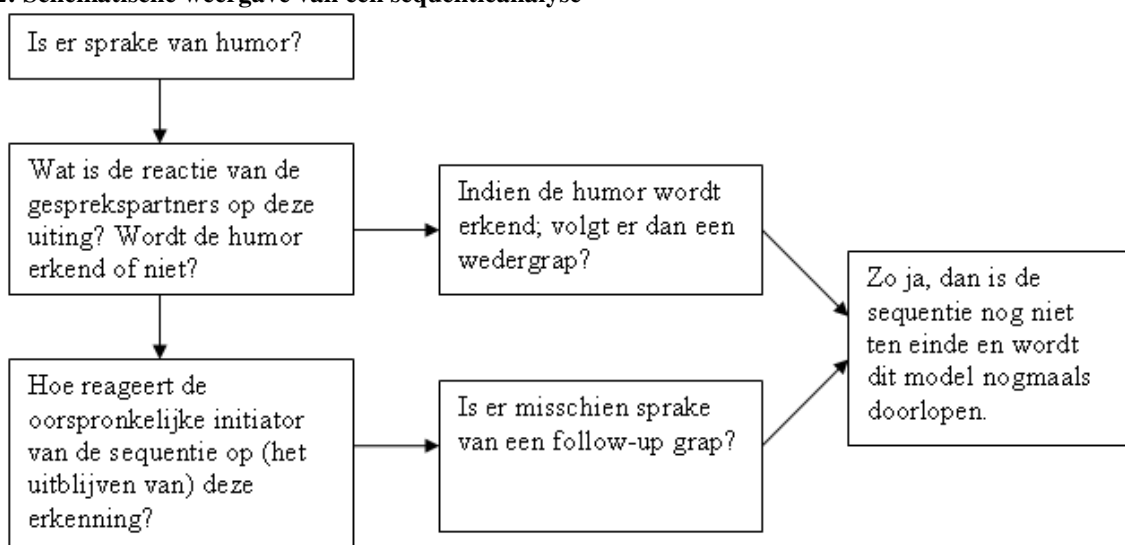
Pauw en Witteman hebben echter een andere functie. Hun programma bevindt zich op een tweespalt tussen amusement, maar vooral ook het brengen van (een verdieping bij) nieuwsfeiten. Een kritische noot kan hierbij natuurlijk niet ontbreken. Dat ze plagerijtjes uitdelen tegen de directeur van de nieuwe voetbalkampioen is begrijpelijk – dit is immers ook een positief nieuwsfeit. Wanneer het nieuws echter ook wat negatievere kanten heeft, past het niet om hier alleen maar leuke gebbetjes en plagerijtjes bij te maken. Een kritische kanttekening is gepast en gezien de tweede functie van amusement van hun programma zijn uitingen als sarcasme hier dan uiterst geschikt voor. De gesprekspartner wordt geprikkeld en ook de aandacht van de kijker wordt weer even extra getrokken.

5.3 Typerende Sequenties

Naast deze humortypes zijn ook de sequenties bekeken waar deze uitspraken in staan. De toegevoegde waarde hiervan is dat de humoruitingen dan niet meer op zichzelf staan, maar dat zij worden gezien als een onderdeel van een dialogische situatie. Hierdoor kan er ook in beeld worden gebracht hoe er door de verschillende participanten op de gebruikte humor gereageerd wordt. Deze reactie is belangrijk, omdat eerder al uit de theorie bleek dat humor een functie heeft als sociaal instrument. Humor kan aan de ene kant gebruikt worden om de discours te beheren, maar –voor dit onderzoek nog belangrijker- het kan ook gebruikt worden om de perceptie van personen te veranderen. Om dit enigszins in kaart te brengen zal op zijn minst de eerste reactie op de gebruikte humor ook meegenomen moeten worden. Humor is meer dan alleen het maken van grappen, ook het omgaan met door anderen gemaakte opmerkingen dient hierin mee te worden genomen. Het inzichtelijk maken van deze sequenties helpt om dit vast te stellen zodat uiteindelijke conclusies over humorgebruik ook gestaafd worden op een completer beeld van het materiaal.

Zoals gezegd wordt bij het vaststellen van sequenties eerst gekeken naar de eerste uiting (om vast te stellen of dit humor is, om zo de sequentie te starten), daarna naar de reactie van diegenen waartegen de humor wordt geuit en tot slot ook nog naar de reactie hierop van diegene die oorspronkelijk de humoristische uiting inbracht in het gesprek. Een dergelijke sequentie bestaat dus minimaal uit drie uitingen, maar kan uit meer bestaan wanneer personen simultaan reageren of wanneer zij reageren middels een nieuwe humor-uiting. In dat geval wordt weer naar de reactie hierop gekeken en dan weer naar de reactie van diegene die deze humor-uiting inbracht. De vragen die worden gesteld bij het bepalen van een sequentie zijn schematisch weergegeven in figuur 2.

Figuur 2: Schematische weergave van een sequentieanalyse

De verschillende soorten sequenties die zichtbaar waren in het materiaal zijn teruggebracht tot drie verschillende hoofdsoorten. De eerste soort sequentie is die waarin de humor als het ware “doodvalt”: er wordt niet gereageerd, de enige blijk van humor wordt gegeven door misschien een lach van diegene die de uiting inbracht, een reactie van het publiek of simpelweg doordat de uiting door de onderzoeker middels het *parallel-race model* kon worden herleid tot humor. De tweede soort sequentie is die waarin de humoristische uiting wordt erkend – er wordt gelachen door de gespreksdeelnemers of zij reageren op een andere manier waarop evident is dat zij de humor in de uiting hebben herkend. De derde soort sequentie is die waarin niet alleen de humor wordt herkend, maar waarin erop wordt gereageerd met een wedergrap of *follow-up* grap van de gesprekspartners.

Op deze hoofdsoorten zijn dan weer variaties mogelijk: omdat ook weer de reactie van diegene die oorspronkelijk de humoristische uiting inbracht wordt bekeken, zijn er hierna twee mogelijkheden. Het kan ten eerste natuurlijk bij alle drie de sequenties zijn dat de derde fase in de sequentie, de reactie van diegene die de humoristische uiting oorspronkelijk in het gesprek inbracht, op zichzelf ook weer een grap is. Hetzij een follow-upgrap op een gefaalde dan wel geslaagde eerdere grap; hetzij een wedergrap op een wedergrap van de gesprekspartners. Daarnaast is het mogelijk dat de reactie van de oorspronkelijke initiator van de sequentie uitblijft, of dat hij verder gaat met het gesprek, zonder verder nog aandacht aan de humoristische uiting of een eventuele erkenning hiervan te schenken. In totaal zijn er dan zes verschillende vormen waar de sequenties zich aan kunnen confirmeren. In tabel vier staan de typen sequenties uitgesplitst naar fragment.

Tabel 4: Humorsequenties per fragment

	P&W april	P&W oktober	Totaal
Humor valt dood; Initiator maakt <i>follow-up</i> grap	1 (5%)		1 (2%)
Humor valt dood; Initiator reageert hier niet op	5 (23%)	18 (56%)	23 (43%)
Humor wordt erkend; Initiator maakt <i>follow-up</i> grap	2 (9%)	1 (3%)	3 (6%)
Humor wordt erkend; Initiator reageert hier niet op	7 (32%)	10 (31%)	17 (31%)
Humor krijgt wedergrap; Initiator maakt <i>follow-up</i> grap		1 (3%)	1 (2%)
Humor krijgt wedergrap; Initiator reageert hier niet op	7 (32%)	2 (6%)	9 (17%)
	22	32	54

Bij deze indeling van de sequenties mag nog worden opgemerkt dat “doodvallen” in deze betekent dat de humor niet actief in het gesprek wordt opgepikt. Dat wil zeggen, er wordt niet op gereageerd middels gelach, gegriinnik of een talige uiting die aangeeft dat de grap is “aangekomen”. Dit betekent niet automatisch dat de humoristische uiting geen bijdrage heeft aan de loop van het gesprek of aan de heersende sfeer. Dit is alleen verder niet uit de directe reacties van de gesprekspartners vast te stellen.

Overigens is het ook regelmatig zo dat een humoristische uiting wel een reactie aan het publiek ontlokt, maar dat de gesprekspartners gewoon doorgaan. Dit gebeurt vooral enkele malen in het laatste gesprek. Deze uitingen worden ingedeeld als zijnde “erkend” – ook al wordt er door de gesprekspartners niet direct op ingegaan (en zou de humor eigenlijk “doodvallen”, de reactie van het publiek verduidelijkt dat het toch om humor gaat.

Een mooi voorbeeld van hoe humor doodvalt, is te zien in het fragment van Pauw & Witteman uit april. Jeroen Pauw maakt daar een opmerking over het feit dat Dirk Scheringa Louis van Gaal; troostte met een knuffel. Dirk Scheringa reageert hier serieus op (hij bevestigt de opmerking), zonder op de humor in te gaan. Hierop maakt Pauw opnieuw een grap door op een zelfdenigerende wijze te vragen of deze opmerkingen wel in “het script” stonden. Deze uiting wordt erkend als humor, er wordt om gelachen door de gesprekspartners, en daarna gaat het gesprek weer verder.

Daarnaast is duidelijk dat de meest voorkomende sequenties bestaan uit het erkennen van humor, zonder dat hier daarna op wordt doorgegaan en het doodvallen van humor zijn. Zeker de eerste variant is, ook gezien de eerder besproken theorie, niet vreemd. Er wordt een grap gemaakt, hier wordt om gelachen en men gaat door met het onderwerp. Humor vormt een klein intermezzo, bijvoorbeeld om de spanning in het gesprek te verlichten, of om de sfeer te verhogen. Op een moment wordt zelfs een nieuw topic geïntroduceerd middels humor op deze manier: “Over omvallen gesproken, dan zijn we al eh dan komen we een beetje bij die successierechten he? (eerst gaat het over economische trends, bedrijven die gaan omvallen – en op dit woord omvallen wordt ingesprongen)”. Dit sluit allemaal mooi aan bij de functies van *wit* in discourse die Long & Graesser (1988) al hadden onderscheiden.

De tweede variant, humor valt dood, verdient iets meer aandacht. Zoals eerder al werd gezegd betekent dit overigens niet dat de uiting helemaal geen invloed heeft op de koers van het gesprek, maar het betreft hier uitingen die humoristisch zijn bedoeld, maar waar geen typerende reactie op komt. Er volgt geen gelach of iets dergelijks, maar de uiting wordt ofwel genegeerd, ofwel opgepikt alsof zij serieus bedoeld was. Vooral in het derde fragment is hier

sprake van: waar deze categorie in het eerste fragment respectievelijk 23% van alle sequenties uitmaakte, is dit bij het laatste fragment 56%, meer dan de helft.

Dit is extra interessant omdat eerder al te zien was dat juist bij dit laatste fragment ook de gebruikte humor verandert: er komen meer agressieve humorsoorten in voor dan in de andere twee fragmenten en dat heeft klaarblijkelijk zijn invloed op de manier waarop hier op wordt gereageerd. Iedere sarcastische opmerking die hier gemaakt wordt, wordt door de hierdoor bejegende persoon (Dirk Scheringa in alle gevallen) niet openlijk erkend als een humoristische opmerking. In dit fragment wordt humor als een behoorlijk agressief conversatie-middel gebruikt. Niet alleen traditioneel vijandige humortypes als sarcasme en satire, maar ook overdrijvingen en ironie worden scherper dan ze eerst waren. En hoe agressiever de humor wordt, hoe meer deze lijkt dood te vallen. Vaak lacht het publiek nog wel (zodat de humor wel in het rijtje erkend komt, wat in dit geval misschien een vertekend beeld geeft) maar over het algemeen wordt er heel serieus ingegaan op opmerkingen die wel als (agressievere) humor worden getypeerd.

In de volgende tabel, tabel vijf, staat een overzicht van de humorsequenties zoals die door Dirk Scheringa worden geïnitieerd. Dat wil zeggen, hoe wordt er op zijn grappen gereageerd door de gesprekspartners in de verschillende fragmenten. In de tabel daar onder, tabel zes, staat hoe er door Dirk Scheringa gereageerd wordt op grappen die direct tegen hem worden gemaakt.

Tabel 5: Humorsequenties geïnitieerd door Dirk Scheringa, per fragment

	P&W april	P&W oktober	Totaal
Humor valt dood; Initiator maakt <i>follow-up</i> grap			
Humor valt dood; Initiator reageert hier niet op	3 (38%)	1 (11%)	4 (24%)
Humor wordt erkend; Initiator maakt <i>follow-up</i> grap	1 (13%)		1 (6%)
Humor wordt erkend; Initiator reageert hier niet op	3 (38%)	7 (78%)	10 (59%)
Humor krijgt wedergrap; Initiator maakt <i>follow-up</i> grap		1 (11%)	1 (6%)
Humor krijgt wedergrap; Initiator reageert hier niet op	1 (13%)		1 (6%)
	8	9	17

Tabel 6: Reactie van Dirk Scheringa op humor direct jegens hem gericht

	P&W april	P&W oktober	Totaal
Humor wordt genegeerd	2 (20%)	14 (82%)	16 (60%)
Humor wordt erkend	7 (70%)	2 (12%)	9 (33%)
Er volgt een wedergrap	1 (10%)	1 (15%)	2 (7%)
	10	17	27

Deze twee tabellen samen schetsen een beeld van de positie van Dirk Scheringa ten opzichte van de gebruikte humor in de fragmenten. Opvallend is dat juist in het derde fragment, waar de humor harder wordt en vaker dood valt juist Dirk Scheringa verhoudingsgewijs een toename ziet in de grappen die erkend worden. In de grappen die tegen hem gebruikt worden, voornamelijk plagerijen en later ook sarcastische opmerkingen, zit juist een tegengestelde tendens: die worden steeds meer genegeerd. Waar in het eerste gesprek voornamelijk enkele plagerijtjes worden genegeerd en de meerderheid wordt erkend, slaat dit in het laatste fragment om.

5.4 De Wereld Draait Door

Vanwege het afwijkende karakter van het optreden van Dirk Scheringa bij De Wereld Draait Door zullen deze kort apart behandeld worden. Hoewel De Wereld Draait Door, net als Pauw & Witteman, een actualiteitenrubriek op de publieke omroep is, ligt het accent bij De Wereld Draait Door meer op amuseren. Onderwerpen worden korter behandeld en er zijn enkele “Bekende Nederlanders” die regelmatig aan tafel aanschuiven om als tafelheer te dienen. Zij nemen dan de rol van medepresentator op zich en proberen vaak een komische draai aan uitspraken van de gasten te geven. Vanuit deze optiek is het niet juist om de resultaten van dit fragment een op een te vergelijken met de resultaten zoals gevonden bij de optredens van Dirk Scheringa bij Pauw & Witteman. Wel kan een algemeen beeld worden geschetst van het optreden van Dirk Scheringa in dit programma. Dit beeld kan dan op zijn beurt wel globaal vergeleken worden met het beeld dat naar voren komt bij de aanwezigheid van Dirk Scheringa bij Pauw & Witteman.

Kijkend naar de gebruikte humortypes blijkt dat er in dit fragment maar uit een beperkte selectie wordt geput: er wordt alleen gebruik gemaakt van Ironie (27%), overdrijving (45%), plagerijen (18%) en gevatte opmerkingen (9%). De gebruikte humorsoorten lijken daarmee meer op die van het eerste optreden bij Pauw & Witteman dan op die gebruikt bij het laatste optreden. Dit is niet zo vreemd gezien het feit dat het imago van Scheringa tijdens het

optreden bij De Wereld Draait Door nog niet is “aangetast”. Scheringa verzorgt in dit fragment 45% van de humoruitingen, hoger dan in de andere twee fragmenten waar dit rond de 25% blijft hangen. Hij maakt voornamelijk gebruik van overdrijving (40%) en ironie (40%). Zijn gesprekspartners gebruiken dezelfde humortypes, maar in iets andere verhoudingen. Ironie 17% en overdrijving 50%.

Opvallend is dat in dit fragment bijzonder weinig humor op Dirk Scheringa is gericht. De rol van de tafelheer (Jan Mulder in dit geval) lijkt er meer op te zijn gericht om het gesprek voor het publiek grappig te maken middels gevatte antwoorden of uitwisselingen met de presentator van het programma. De humoruitingen die wel op Dirk Scheringa zijn gericht (2 in totaal, wat slechts 20% is van alle humoruitingen in dit fragment) vallen alletwee dood. Er wordt hier verder niet op gereageerd door de gesprekspartners.

Over het algemeen is de sfeer en de gebruikte humor in dit fragment lichter van toon. Het doel te amuseren overheerst hier duidelijk, kritische vragen worden niet gesteld en er worden hoogstens wat onschuldige plaagstootjes uitgedeeld. Dit fragment ligt qua tijd en het imago van Dirk Scheringa dicht bij het eerste optreden in Pauw & Witteman dan bij het tweede en dat is te zien. De gebruikte humortypes komen meer overeen met dit fragment. Opvallend is wel dat Scheringa hier meer humor initieert en dat hij geen gebruik maakt van zelfdenigrerende humor. Iets waar hij, waarschijnlijk vanwege de invloed ervan op de *likeability* van een persoon, wel uitvoeriger gebruik van maakt bij zijn optredens bij Pauw & Witteman. Waarschijnlijk heeft dit te maken met het feit dat alle vragen beperkt blijven tot het succes dat hij heeft met zijn voetbalclub en zijn kunstverzameling. Kritische vragen over zijn bank blijven achterwege en hij heeft dan ook geen reden om zich nederig op te stellen. In dit gesprek krijgt hij de ruimte om te genieten van het succes dat hij heeft en krijgt hij hier ook erkenning voor. De lichtere toon en de “afwijkende” humortypen lijken dan ook te wijten aan een invloed van de setting en de toon die de presentatoren in dit fragment aanslaan.

Overigens zijn er ook overeenkomsten. Scheringa maakt ook in de andere fragmenten graag gebruik van ironie en overdrijvingen, alleen in verhouding minder vaak. Het is dus niet zo dat er een volledig andere Dirk Scheringa aan tafel zit. Er zit waarschijnlijk wel een meer ontspannen Dirk Scheringa die geen verantwoording hoeft af te leggen over eventuele misstanden in zijn bedrijven en die niet beducht hoeft te zijn op kritische vragen of het in stand houden van zijn (afbrokkelende) imago.

5.5 Samenvattend

Uiteindelijk lijkt het veranderde imago van Dirk Scheringa ten tijde van het gesprek geen duidelijk aanwijsbare invloed te hebben op de humor die hij zelf gebruikt. Hij blijft humortypes gebruiken die vooral bekend staan om het positieve effect dat ze hebben op de *likeability* van een persoon. Wel neemt het aantal humoruitingen af in verhouding tot het aantal uitingen dat hij in totaal doet wanneer zijn imago minder positief is. Een bijzondere piek is te zien in het tweede fragment, bij De Wereld Draait Door, waar Scheringa verhoudingsgewijs een groter deel van de humorproductie op zich neemt dan bij de andere twee fragmenten. Waarschijnlijk is hier toch een effect zichtbaar van de andere omgeving, een ander publiek of andere presentatoren. In dit fragment is verhoudingsgewijs ook een kleiner deel van de humor die gemaakt wordt direct tegen hem gericht (30%, in tegenstelling tot de 63% in het laatste fragment), hetgeen een indicatie geeft over de andere sfeer die tussen deze gesprekken hangt.

Daarnaast wordt zichtbaar dat hoewel Dirk Scheringa niet zoveel verandert in de humortypes die hij gebruikt, zijn gesprekspartners dit wel doen wanneer de druk op zijn publieke imago toeneemt. Er wordt gebruik gemaakt van agressievere humortypes en dit heeft wel zijn weerslag op de reactie die Dirk Scheringa geeft op humor die tegen hem geuit wordt. In het eerste gesprek erkent hij de plagerijtjes, lacht hij er vaak om. In het tweede gesprek wordt er niet noemenswaardig humor tegen hem gebruikt en in het derde fragment, wanneer de scherpte toeneemt, negeert hij sarcasme en de hardere overdrijvingen steeds meer, of gaat hij er serieus op in, zoals in onderstaande twee fragmenten.

- DS [Nee, want [...] de rechter heeft een week terug nog gezegd dat DSB bank goeie liquiditeit en solvabiliteit had.
- Wm Maar drie uur later dacht hij er al weer anders over he. [sarcasme]
- DS Ja, omdat er gelekt werd en ineens een run op de bank kwam.
- [...]
- DS Nou, als ik geen eigenaar meer ben, dan kan, eh, dan wil de nieuwe eigenaar misschien zelf wel voorzitter worden.
- Pw Ja ja, dat is het, het gaat om eh, als je eigenaar bent dan mag je voorzitter zijn en anders moet je maar afwachten [satire]
- DS Nou ja, - wie weet, dus eh, het is zo dat AZ straks naar, in andere handen komt, eh, in overleg met de curator, die wil AZ zelfstandig door laten gaan, en, het kan, het kan in een stichting ondergebracht worden, de, er kunnen rijke mensen opstaan die graag erin willen investeren, dat is de komende maanden dus afwachten.

Daarnaast is er in het laatste fragment nog een fenomeen dat in de andere twee fragmenten vrijwel niet voorkomt. Humor die wel erkend wordt door het publiek maar niet

door de gesprekspartners. Waarschijnlijk vertelt het lachen van het publiek wel aan de gespreksdeelnemers dat er iets gezegd werd dat humoristisch is of had kunnen zijn, maar helaas is het niet duidelijk wat de invloed hiervan op het gesprek is op de lange termijn, simpelweg omdat de uiting op dat moment niet als humoristisch wordt gezien door de participanten. Een voorbeeld:

DS [pakt briefje] Ik neem het weer terug hoor, anders ben ik mijn geld kwijt
Pub [lacht]
PW U haalt, u haalt geld weg van de bank...
DS ja...
PW Dan valt uw bank om zodat u niet meer eh de transactie kunt plegen en dan zegt u ja, nu ga ik het later wel terugstorten.

Het publiek lacht hier om de opmerking van Scheringa, die een briefje met daarop een rekeningnummer, dat hij naar eigen zeggen van de curator kreeg, terugpakt met de mededeling dat hij zijn geld immers niet wil kwijtraken. Strikt genomen is deze opmerking misschien wel een poging tot humor, om luchtigheid in het op dat moment nogal gespannen gesprek te brengen, maar deze slaat niet echt aan: Het rekeningnummer op het briefje is immers bedoeld voor Scheringa om zijn geld op te storten, het verlies van het briefje kan strikt genomen niet betekenen dat hij zijn geld kwijtraakt, zijn opmerking is dus eigenlijk een vreemde. Het publiek herkent waarschijnlijk de gespannen sfeer en zijn poging om deze spanning te verlichten en gaat hierin mee. De gesprekspartners, die de gespannen sfeer waarschijnlijk bewust hebben geschapen, hoeven hier niet in mee te gaan en doen dit ook niet.

Een sterkere verandering is wel zichtbaar wanneer gekeken wordt naar hoe Scheringa reageert op humor die tegen hem gebruikt wordt. In de eerste gesprekken, wanneer de humor onschuldiger is en het imago van Scheringa nog positiever, erkent hij de humor veel vaker (70% in het eerste transcript, tegen 12% in het laatste). Het is echter niet duidelijk of dit een direct gevolg is van zijn veranderde imago, of een reactie op het feit dat er hele andere humortypes tegen hem gebruikt worden. Het is makkelijker om mee te lachen om een plagerijtje dan om sarcastische opmerkingen ten koste van jezelf.

6. Conclusie

Concluderend wordt er gekeken naar de oorspronkelijke hoofdvraag van het onderzoek. “Worden er door personen bepaalde strategieën van humor aangewend om hun eigen publieke face te definiëren en te verdedigen wanneer dit onder druk komt te staan en zo ja, welke strategieën kunnen dan onderscheiden worden?”. Eigenlijk kan geconcludeerd worden dat er een negatief antwoord op deze vraag gegeven moet worden. Ten eerste al omdat het woord

strategie een bewust gebruik van verschillende types humor impliceert, iets dat hier niet aangetoond kon worden. Zelfs al zou worden geobserveerd dat de persoon in kwestie, Dirk Scheringa, zijn actieve humorgebruik zou aanpassen, dan nog zou het moeilijk zijn om aan te tonen dat dit een (bewuste) reactie is op zijn verschuivende publieke imago en niet een reactie op bijvoorbeeld de veranderde houding van zijn gesprekspartners en de wijze waarop zij hem benaderen.

Daarnaast was er in dit onderzoek ook de observatie dat Dirk Scheringa ongeacht de situatie waar hij zich in bevindt en zijn imago op dat moment dezelfde typen humor blijft gebruiken. Hij blijft vasthouden aan overdrijvingen, zelfdenigrerende opmerkingen en ironie. Humor wordt door hem niet direct aangewend om te proberen zijn “face” op dat moment bij te sturen.

Zijn gesprekspartners veranderen wel van type humor: Zij tonen een verandering van meer onschuldige humortypes als ironie, plagerijtjes en overdrijvingen naar vijandigere types als sarcasme en satire. Ook wordt er meer humor specifiek op een persoon gericht. Deze verandering van “strategie” is waarschijnlijk wel redelijk bewust. Het doel van vooral het laatste fragment is anders dan bij de eerdere twee – de presentatoren gaan het gesprek anders in, zij willen een “waarheid” boven water halen en wanneer zij het idee hebben dat deze verbloemd wordt, gebruiken zij humor om hier scherp doorheen te snijden.

Dirk Scheringa gaat wel anders reageren op humor die tegen hem wordt gebruikt. Hij erkent het humor gebruik door anderen minder en gaat er vaker serieus op in, als een soort tegenaanval op de sarcastische opmerkingen die tegen hem worden gemaakt. Het is echter niet aan te tonen of dit een bewuste verandering is met een poging zijn “face” te beheren, of dat dit een reactie is op het feit dat zijn gesprekspartners andere, minder joviale en onschuldige, humortypes gaan gebruiken.

Ook de hoeveelheid humor verandert niet noemenswaardig tussen de fragmenten. Hoewel de totale humorproductie omlaag gaat in het laatste gesprek kan niet met zekerheid worden gezegd dat dit komt door een verandering in het imago van Scheringa. Het is zeer wel mogelijk dat de verandering van onderwerp, van een voetbalkampioenschap naar een bankfaillissement met duizenden gedupeerden, hier een grotere invloed op heeft. Scheringa blijft overigens wel door alle fragmenten heen een redelijk gelijk deel van de totale humorproductie op zich nemen.

Verder is opmerkelijk dat de humortypen waar hij wel gebruik van maakt, voornamelijk zelfdenigrerende opmerkingen en overdrijvingen, normaliter uitermate geschikt zijn voor het vergroten van de *likeability* van een persoon. Toch blijft een dergelijk effect hier achterwege –

de humor die hij gebruikt heeft geen (meetbaar) effect op het verdere verloop van het gesprek of de wijze waarop zijn gesprekspartners hem benaderen. Dit blijft vooral in het laatste gesprek hard en vijandig. Waarschijnlijk blijft een positief effect op de *likeability* hier achterwege vanwege het subtiele karakter van dergelijke effecten, die waarschijnlijk niet opwegen tegen de kracht die uitgaat van het negatieve imago dat Scheringa op dat moment heeft en de invloed hiervan op de sfeer en het verloop van het gesprek.

Wel wordt ook in dit onderzoek weer de functie van humor als spanningsopheffer bevestigd, meer nog dan functies die humor kan hebben in het sturen van een discourse (die ook zichtbaar zijn) is het gebruik van humor als een poging spanning weg te nemen vaak goed zichtbaar. Vooral in het derde fragment, waar de druk op Scheringa wordt opgevoerd door de presentatoren, grijpt het publiek vaak in en probeert het deze spanning weg te halen door opmerkingen van de participanten op dat moment tot humor te bombarderen en dit te laten blijken door gelach. Dit leidt tot situaties waar het publiek spontaan begint te lachen, maar de gesprekspartners hier niet in meegaan en het gesprek blijven vervolgen of zelfs serieus ingaan op de door het publiek als humoristisch bestempelde uiting.

7. Discussie

Natuurlijk zijn bij dit onderzoek en de bevindingen hier gerapporteerd wat aanmerkingen te maken. Zo blijft het een gelimiteerd onderzoek waarbij maar een persoon echt gevolgd wordt, in een beperkte periode. Deels komt dit door het onderwerp: Om tot een juiste vergelijking te komen zullen personen in vergelijkbare situaties gevolgd moeten worden. Het liefst situaties waarbij dezelfde persoon ook nog eens een duidelijk ander imago heeft. Situaties waarin dit het geval is liggen helaas niet voor het oprapen, vooral niet omdat de onderzochte personen ook nog eens in een natuurlijke omgeving geobserveerd moeten worden, zonder dat zij weten dat er aan een onderzoek wordt gedaan – dit kan immers hun stemming en humorproductie beïnvloeden. De casus van Dirk Scheringa was hier een uitgelezen voorbeeld van, maar meer materiaal om deze bevindingen te controleren zou het geheel betrouwbaarder maken. Ook wordt dan uitgesloten dat de bevindingen resultaat zijn van de persoonlijkheid van het individu Scheringa, in plaats van karakteristieken van humor.

Voor een volgend onderzoek wordt dan ook aangeraden dit op een grotere schaal te doen, zodat meer materiaal verzameld kan worden dat ook kruislings vergeleken kan worden. Zo kan hopelijk een beter beeld geschetst worden van de karakteristieken van het gebruik van humor van personen in het algemeen. Ook is het aan te bevelen het materiaal te laten beoordelen door meerdere onderzoekers die allen goed zijn ingelezen in de theorie, om

ook deze beoordelingen minder willekeurig te maken. Ook de categorisering van humor is een heikel punt – het is aan te raden om hier nogmaals naar te kijken en te proberen de bestaande categorieën aan te vullen – ook Long & Graesser zelf hebben aangegeven dat hun indeling, hoewel goed bruikbaar, nog niet compleet is.

Tot slot zou ik nog willen wijzen op andere aanknopingspunten betreffende het beheren van een publiek face die in dit materiaal zichtbaar zijn. Verschuivingen in het woordgebruik van Scheringa zijn opvallend, evenals zijn drang om zich (vooral in het laatste gesprek) verdedigend op te stellen. Hij verandert zijn humor dan wel niet, hij gaat wel anders om met opmerkingen die tegen hem worden gebruikt. Hij erkent de humor hierin niet, maar gaat in de tegenaanval door te proberen deze opmerkingen te weerleggen en zichzelf als verstandig persoon neer te zetten. Het gebruik van termen als nuance, verstandig en volwassen neemt in deze situaties toe. Wellicht zijn hier andere strategieën in te ontwaren, los van het gebruik van humor, die in verder onderzoek bevestigd kunnen worden.

8. Literatuur

- Baron, R. (1984). Reducing Organizational Conflict: An Incompatible Response Approach. *Journal of Applied Psychology*, 69 (2), 272-279.
- Bos, J. (2007) *Discoursanalyse. Communicatie op de werkvloer*. Bussum, Coutinho.
- Cooper, C. (2008). Elucidating the bonds of workplace humor: A relational process model. *Human Relations*, 61 (8), 1087 – 1115.
- Conijn, F. (2010). Dirk Scheringa: Verspeeld Krediet. Amsterdam: Business Contact.
- Critchley, S. (2002). *On Humor*. New York, NY: Routledge.
- Dwyer, T. (1991). Humor, power and change in organizations. *Human Relations*, 44 (1), 1 – 19.
- Fahlman, C. (1997). *Laughing Nine to Five: The quest for humor in the workplace*. Portland, OR: Steelhead Press.
- Forester, J. (2004). Responding to Critical Moments with Humor, Recognition, and Hope. *Negotiation Journal*, 20 (2), 221 – 237.
- Gildea, P., & Glucksberg, S. (1983). On understanding metaphor: The role of context. *Journal of verbal learning and verbal behaviour*, 22, 577-590.
- Holmes, J. & Marra, M. (2002a). Having a laugh at work: How humour contributes to workplace culture. *Journal of Pragmatics*, 34 (12), 1683 – 1710.
- Holmes, J. & Marra, M. (2002b). Over the edge? Subversive humor between colleagues and friends. *Humor: International Journal of Humor Research*, 15 (1), 65 – 87.
- Holmes, J. & Marra, M. (2006). Humor and Leadership Style. *Humor: International Journal of Humor Research*, 19 (2), 119 – 138.
- Houtkoop, H. & Koole, T. (2008). *Taal in Actie: Hoe mensen communiceren met taal*. Bussum: Coutino.
- Janes, L.M. & Olson, J.M (2010). Is It You or Is It Me? Contrasting Effects of Ridicule Targeting Other People Versus the Self. *Europe's Journal of Psychology*, 6(3), 46-70.
- Kangasharju, H. & Nikko, T. (2009). Emotions in Organizations : Joint Laughter in Workplace Meetings. *Journal of Business Communication*, 46 (1), 100 – 119.
- Kuiper, N.A., Kirsh, G.A. & Leite, C. (2010). Reactions to Humorous Comments and Implicit Theories of Humor Styles. *Europe's Journal of Psychology*, 6(3), 236-26.
- Lefcourt, H. (2001) *Humor: the psychology of living buoyantly*. New York, NY: Kluwer Academic / Plenum Publishers.

- Long, D. & Graesser, A. (1988). Wit and Humor in discourse processing. *Discourse Processes*, 11 (1), 35 – 60.
- Marra, M. (2007). In Westwood, R. & Rhodes, C. (eds.) *Humor, Work and Organization*. New York, NY: Routledge.
- Martin, R. (2007). *The Psychology of Humor: An Integrative Approach*. Burlington, MA: Elsevier Academic Press.
- Mayo, C. (2010). Incongruity and Provisional Safety: Thinking Through Humor. *Studies in Philosophy and Education*, 29 (6), 509 – 521.
- McLuhan, M. (2005). In McLuhan, E. & Terrence Gordon, W. (eds.) *Marshall McLuhan Unbound*. Corte Madera, CA: Gingko Press
- Morreall, J. (1991). Humor and work. *Humor: International Journal of Humor Research*, 4 (3-4), 359 – 373.
- Morreall, J. (2009). *Comic Relief: A Comprehensive Philosophy of Humor*. New York, NY: Wiley-Blackwell
- Morreall, J. (1997). *Humor Works*. Human Resource Development Press.
- Mulkay, M. (1988). *On Humor: Its nature and its place in modern society*. New York, NY: Basil Blackwell.
- O'Quin, K. & Aronoff, J. (1981). Humor as a Technique of Social Influence. *Social Psychology Quarterly*, 44 (4), 349-357.
- Raskin, Victor (1985). *Semantic Mechanisms of Humor*. Dordrecht, Boston, Lancaster: D. Reidel.
- Redactie Economie, *De Volkskrant* (2009). Opkomst en ondergang van DSB. Schoorl: Conserve.
- Ruch, W. (1998). *The Sense of Humor. Explorations of a Personality Characteristic*. Den Haag, Mouton.
- Shelley, C. (2003). Plato on Humor. *Humor: International Journal of Humor Research*, 16 (4), 351 – 367.
- Smith, W., Harrington, V. & Neck, C. (2000). Resolving conflict with humor in a diversity context. *Journal of Managerial Psychology*, 15 (6), 606 – 625.
- Stephenson, R. (1951). Conflict and control functions of humor. *American Journal of Sociology*, 56(6), 569-574.
- Suls, J. (1972), A two-stage model for the appreciation of jokes and cartoons. In: J.H. Goldstein & P.E. McGhee (eds.), *The Psychology of Humor*. London, New York: Academic Press, pp. 81–100.

Suls, J. (1983), "Cognitive processes in humor appreciation". In P.E. McGhee & J.H. Goldstein (eds.), *Handbook of humor research, vol 1: Basic issues*. New York, Springer-Verlag, pp. 39–57.

Westwood, R. (2007). In Westwood, R. & Rhodes, C. (eds.) *Humor, Work and Organization*. New York, NY: Routledge.

9. Bijlagen

Bijgesloten zijn de voor dit onderzoek gemaakte transcripten. Voor het gemak is hier beneden een alfabetische lijst van voorkomende personen en gebruikte afkortingen van hun namen opgenomen:

- DS – Dirk Scheringa
- JB – Joke Baarns
- JdJ – Jan-Kees de Jager
- JM – Jan Mulder
- JP – Jeroen Pauw
- LdM – Linda de Mol
- MvN – Matthijs van Nieuwkerk
- PW – Paul Witteman

9.1 Pauw & Witteman, 20 april 2009

PW	Ja 16 jaar lang heeft hij naar dat moment toegeleefd. Het moment dat AZ kampioen van Nederland zou worden en dat is gebeurd en daarom is hij vanavond te gast. De voorzitter en eigenaar van de club, Dirk Scheringa.
DS	[knikt]
JP	As het aan hem ligt dan gaan de belastingen op erfenissen en giften omlaag en hij is de staatssecretaris van Financien, Jan-Kees de Jager
PW	En zij presenteerde vandaag een special van haar blad Linda, deze keer heet het l'homo en rara, waar zal dat over gaan. In elk geval staat Arie Boomsma op de cover dus dan heeft u alvast een tip.
JP	Ja, laten we beginnen toch even met het eh weekend. Eh – durft u nu al blij te zijn eigenlijk?
DS	Eh Hartstikke blij[
JP	]ja
DS	Het was best moeilijk om het weekend om eh om blij te worden. ... Je bent toch afgelopen zaterdagavond, eh dan sta je klaar beneden om eh de schaal uit te gaan reiken en dan een paar minuten voor het einde wordt het 1-2
JP	ja
DS	En dan moet je gelijk om- eh omschakelen, moet je de pers te woord staan, spelers troosten, Louis eh opvangen.
JP	Louis troosten?
DS	Ja, klein beetje
JP	Ja
DS	Gewoon een knuffel geven even en [
JP	] Knuffel?
DS	Ja, dat hoort erbij
JP	[richting persoon buiten beeld] Staat dat in eh – staat dat er wel in of niet?
PW	[lacht]
PW	Maar u heeft toch wel rekening gehouden met de mogelijkheid dat het niet zou lukken?
DS	Natuurlijk. Ik heb van tevoren altijd gezegd, al weken lang, het is eh een wedstrijd. Het gaat om sport. Dan kun je verliezen. Maar ik heb ook gezegd, eh, niet ongerust worden want we hebben nog drie wedstrijden en het gaat nog maar om 1 punt.
JP/PW	Ja
DS	Dus, blijf rustig, het gaat goedkomen
JP	Hoe heeft u dit weekend, u zat natuurlijk ook zaterdag voor de buis.. ooooh als dat maar goed komt. Of Niet?
JdJ	Nee dat heb ik eh ik heb wel natuurlijk al dat nieuws gezien en eh ook gezien op

	zondag dat uiteindelijk AZ wel eh landskampioen eh werd maar ik moest zaterdag nog wat politieks eh doen en zondag heb ik aan mijn tas gewerkt, [die als staatssecretaris krijg je altijd zo'n tas
PW	]een tas? Was ie stuk?
JdJ	Ja, wij hebben tassen – we krijgen heel veel tassen mee om in het weekend allemaal af te handelen, want ja je hebt weekend, dus je hebt twee dagen vrij dus dan denkt men, nou, da's mooi, dan kun je heel veel stukken afdoen.
PW	Heeft u iets met voetbal?
JdJ	Ja, nah, Nou ja, ik heb veel bij Feijenoord [
JP	] Nee
JdJ	– of een aantal keer bij Feijenoord gezeten, omdat ook een beetje omdat wij, doe maar zeggen, sponsor toen eh waren
PW	Uw bedrijf was sponsor van Feijenoord?
JdJ	Een beetje
PW	Weten de mensen die hier zitten – weten die dat?
JdJ	Een heel klein beetje
PW	Wat is een heel klein beetje?
DS	We hebben een goeie band met Feijenoord altijd
PW	AZ?
DS	Ja.
JdJ	Ja ik vind ook dat eh dat heel veel kenmerken van de clubs eerlijk gezegd wel overeen komen. [Qua, qua mentaliteit
PW	[maar waar sponsorde u bij Feijenoord altijd?
JdJ	Eh, de internet eh site
PW	Ah ja
JP	Maar er stond niet iets op uw shirtje
JdJ	Nee, nee, het was echt maar een klein eh beetje, het was eigenlijk gewoon een paar plaatsen op dat mooie eh eh tribune eh om daar eh mensen te kunnen uitnodigen.
PW	Heeft Linda eigenlijk iets met voetbal?
LM	Nou, dat is bij mij een beetje eh misgegaan omdat mijn vader en mijn broer enorm veel met voetbal hebben, zelfs zoveel zoveel dat mijn complete jeugd iedere zondag zowat verziekt is door het voetbal omdat we daar overdag naar toe gingen omdat mijn vader was voorzitter van een voetbalclub dus dan moest ik mee
PW	Ja
LM	En dan 's avonds had je studio sport en als dat afgelopen was dan ging het naadloos door naar Duits voetbal, Italiaans voetbal en wat er zoal was, en wij mochten daar niet doorheen praten. Dus ik, ik was niet zo eh heel erg enthousiast.

LM	Begin 't nu wel weer wat leuker te vinden hoor.
PW	Welke club was dat waar je vader eh-
LM	Eh HVV 't Gooi. Daar was hij voorzitter van
PW	Heeft u daar ooit van gehoord?
DS	[Nooit van gehoord, sorry
LM	[Nee – da's natuurlijk ook een heel klein onbeduidend clubje.
LM/DS	[lachen]
JP	Laten we even kijken naar eh hoe het allemaal ging het afgelopen weekend, even een paar plaatjes op een rij.
	[fragment]
PW	Ja, daar was een momentje, misschien kunnen we dat straks nog even terughalen, eh van dat laatste filmpje waar u loopt en plotseling door een dame uit het publiek omarmd wordt
JP	Nou, omarmd
PW	Nou even netjes uitdrukken
DS	[lacht] Nou, ik werd gedragen door het publiek eh ik heb drie veiligheidsmensen om me heen die me proberen te beschermen.
PW	Alleen niet wanneer een mevrouw u wilt...
publiek/gasten	[gelach]
DS	Ineens spontaan – en wat leuk is, die mevrouw was net in de studio bij HollandSport, ik, ik heb even gevraagd hoe ze heette – Joke Baarns, hartstikke leuk
PW	Nou, we hebben een verrassing voor u – daar zit ze!
DS	Leuk, Heel mooi!
Publiek	[gelach, applaus]
PW	Kun je ook even vertellen wie je bent?
JB	Ik ben Joke Baarns, ik woon in Heerhugowaard. En we waren er gisteren
JP	Heb je daar al die dagen staan wachten tot je het ultieme moment kon vinden om de voorzitter om de hals te...
JB	Nee, we zagen hem langs lopen en dachten we gaan erop af
Tafelgasten	[gelach]
JP	Wat vindt uw vrouw daarvan eigenlijk?
DS	Prachtig
PW	Ja?
DS	Hoort bij m'n werk he? [lacht] Nee hoor, het is gewoon eh heel sympathiek maar het was heel erg druk, er waren 8000 man en je bent gewoon eh ja, we konden niet verder op het plein komen, we werden terug gedrukt we werden gewoon bijna geplet, dus het was een heel bijzonder moment maar wel mooi om mee te maken
PW	Een ander bijzonder moment was dat zagen we net ook even, dat bij de huldiging

	u als eerste en ook als enige naar voren kwam. We kennen u als een bescheiden man dus we dachten, hee, is dat, is dat, bent u zo belangrijk voor die club dat u daarom...
DS	Nee, ik, het had te maken dat het wat lang duurde voordat de spelers verkleed waren in de shirts. De fans hadden dus zo lang gewacht al, ik denk ik vind het zo sneu, ik ga ze vast bedanken dat ze er zijn, dat is schitterend
PW	U wou ze vast wat geven
DS	Ik denk nou, ze willen juichen, ze komen hier voor de spelers en de spelers, ik zeg jongens, jullie moeten naar buiten, maar ze waren allemaal druk bezig – hun shirt aantrekken, omkleden, ze hadden net getraind, gegeten dus eh het was even, het duurde eventjes.
PW	Hadden ze, hadden ze daar dan helemaal geen rekening mee gehouden?
DS	Nou, het is ook- ook spontaan. Kijk, we gaan kijken met eh, met pijn in het hart naar de wedstrijd in het spelershome...
JP	Ja...
DS	Vervolgens wordt het een-nul, het wordt twee-nul, drie-nul, ik denk tsjonge, het zal toch niet gebeuren? Drie-een, ik denk jee, eh rust en dan vervolgens ontwikkelt zich dat scenario waarvan je van tevoren vanuit gaat, nou, stel dat Ajax wint, want de supporters op het waagplein zagen natuurlijk ook dat het goed ging en gingen toen massaal van het waagplein vervolgens naar het stadion. Dat verwacht je niet, daar staan opeens duizenden mensen staan daar te nou, ik denk daar moet toch iemand – je moet iets organiseren. We hebben ook niet echt een bordes, het is gewoon de ingang van onze entree en eh toen zei Louis nog hebben we een microfoon, ik zei nee, we hebben hier geen microfoon dus toen hebben we spontaan een bordes scene bedacht
JP	Maar eh, op die zaterdag, die die onfortuinlijke zaterdag zeg maar, was alles tot op de minuut tevoren bedacht?
DS	Een heel draaiboek, alles
JP	Dan dit, dan zus, dan zo...
DS	Ja...
JP	Louis van Gaal heeft zelf al gezegd, ach, eh, ik heb er altijd wel rekening mee gehouden dat het zo zou kunnen gaan en we moeten nog maar afwachten, misschien gebeurt het morgen, maar in de organisatie is daar dus helemaal niet aan gedacht, [dat het op die zondag zou zijn?
DS	[Nou, daar is wel aan gedacht, maar ik heb het verboden. Ik heb gezegd, we gaan vanaf nu, op dit moment, ons focussen op de wedstrijd. We zijn geen feestclub, we zijn een sportvereniging en we gaan nu focussen op Ajax, de volgende wedstrijd en we moeten dat punt halen.
JP	En dan zegt u gewoon, ik verbied het?
DS	Ja, ik verbied het.
PW	Zo'n man bent u ook?
DS	Nou, ze wilden gewoon een Kok regelen, voor, voor het eten en zo. Ik zeg we

	regelen niks een kok. [
JP/PW	[gelach]
DS	Als we wel kampioen worden, dan halen we wat geld, bij de chinees, dan halen we daarvan chinees en eten we spontaan chinees
pubiek	[gelach]
PW	Nou, u pakt uit zeg! [lacht]
publiek	[gelach]
DS	Nou, maar op een gegeven moment moet je oppassen...
JP	[Zo kan ik ook de renteverlaging inzetten
publiek	[gelach]
DS	[dat je niet de hele week bezig bent met het regelen van feesten. Twee jaar terug hadden we al een podium staan, artiesten geregeld, en gingen we met een bus naar excelsior. Toen weten we hoe het afgelopen is. We hebben nu gezegd, we hadden toch weer een soort draaiboekje van tevoren, en toen ging het toch weer nog mis. Er werd dus verloren
JP	Het was een soort bijgeloof misschien, dat u dacht...
JP	[“het noodlot niet tarten”
DS	[Nou, focus. Ook niet, maar je wilt toch focussen op de sport.
JP	Maar u bent dus naar de Chinees gegaan, om voor alle jongens even wat eten te halen
DS	Is allemaal geregeld, we hebben heerlijk gegeten.
publiek	[gelach]
PW	Even terug dan, er zaten, althans eh, was ook uw familie aanwezig.
DS	[ja
PW	[en u vertelde bij de collega's van Holland Sport dat uw vader daar, in eh, in een rolstoel en alles daar naartoe is gekomen
DS	ja
PW	En eh is dat dan niet een hele teleurstellende avond dan voor uw familie?
DS	Nou eh, dat was een prachtige avond. Mijn vader was vorig jaar ernstig ziek geweest ennn hij was bijna, bijna was het opgegeven maar hij heeft het toch gehaald en hij zit in een verpleegtehuis. Ik ga, ik ga regelmatig naar hem toe, meestal in de weekenden, en had het weekend van tevoren geregeld, nou, durven we het aan? Hij heeft ook een pacemaker, hij is 84, hebben we toch gezegd we doen het en toen was een broeder zo spontaan die wilde als vrijwilliger mee, en mijn zwager wilde de rolstoelauto wel chauffeur rijden, en mijn moeder ook mee, die is 82, en met zijn allen hup bij het [**] vandaan eh naar het stadion.
PW	Dus uw vader die heeft een pacemaker en u durft hem dan naar een wedstrijd te laten gaan waarop het allerlaatste moment AZ geen kampioen wordt.
DS	[Nou, het voordeel
PW	[Poging tot doodslag is dat

JP	[Ja, nou, moeten we even, over de successierechten moeten we het straks nog even hebben
JdJ, pubiek	[gelach]
DS	Het voordeel van een pacemaker is, die blijft echt lopen
JP	Ongeacht wat AZ doet
DS	[lacht] Ik heb eh, Hans van Goor in de raad van bestuur, die werkt bij mij, en zijn schoonvader die heeft de alternatieve elfstedentocht gereden in eh weissensee, en die heeft ook een pacemaker, en die zegt nou, niks aan de hand, het ding blijft toch wel lopen. Dus ja, eh... dat is een voordeel
Publiek, JP.PW	[gegrinnik]
JP	Zijn zij altijd meegegaan?
DS	Nee, alleen bij de opening zijn ze geweest en ja, en en ze zijn slecht ter been dus eh, plus, vorig jaar in het ziekenhuis gelegen, herstelprogramma om beter te worden, hij zit mooi in een rolstoel, eh moet constant begeleid worden met medicijnen en met een verpleger, dus 't is een uniek moment dat hij toch hier mooi bij kon zijn en heeft dus mooi in de bestuurskamer achter glas heeft hij dus mooi de wedstrijd kunnen volgen. En hij was hartstikke pittig.
PW	U zei net van eh, ik heb Louis van Gaal ook nog een moeten troosten, nog even een knuffel, en zo want op die bewuste zaterdag.. eh laten we het even over de persoon Van Gaal hebben, en laten we dan beginnen vorig jaar. Het moemnt dat Van Gaal eigenlijk eh, er de brui aan wilde geven. Kijk even mee.
	[fragment]
JP	Voor zover wij als grote publiek Louis van Gaal al kennen, dan kennen we hem als een emotionele man, met ontzettende grote en eh hoge uitbarstingen. Hoe... wat voor soort relatie heeft u eigenlijk met hem?
DS	eh.. Louis...
JP	In dit soort kwesties
DS	Luis is een hele warme man, en het ging zo, dat wij met veel pijn en verdriet woensdags hadden besloten nou, we kunnen beter uit elkaar gaan. Wij hebben liever dat je blijft, maar als het publiek met witte zakdoekjes gaat zwaaien, dan is het moment dat het niet meer houdbaar is. Vervolgens wordt dat op vrijdag aan de spelersgroep verteld. De spelersgroep zegt: we willen je niet missen. De aanvoerders komen bij mij in de bestuurskamer: We willen dat Louis blijft. Ik zeg, dan willen wij weten of dat gevraagd wordt door iedereen. Alle spelers uitgenodigd in de bestuurskamer gaan zitten, een ronde kring, 25 man, iedereen mocht vertellen wat hij wilde vertellen. En toen bleek, dat ze hem dolgraag wilden houden.
JP	En neemt u dan ook op een gegeven moment de regie? Zegt u dan van “ok, dan ga ik het nu gewoon verder met Louis regelen?”
DS	Nou, je moet alles breed dragen, dus we doen het met een team bij AZ. Dus het team dat AZ aanstuurt, eh, Rene Nelissen, Ton Gerbrands, Marcel Brands, eh, mijn persoon, wij bespreken dit allemaal, de voor- en nadelen wegen we af en dan nemen we een verstandig besluit.

JP	Ja, want we vragen het tuurlijk omdat er nu, eh, als het gaat om allerlei sterren van AZ, ja daar wordt ook aan getrokken.
DS	Ja, ja
JP	Bent u dan degene die zegt, Nou, dat kan me niet schelen wat het kost, maar die El-Hamdaoui, die houden we.
DS	Nou, ik neem wel de eindbeslissingen, maar je moet ook verstandig zijn. Stel, er komt top...
PW	Nou, dat is de topscorer, dus die wil je gewoon houden
DS	Nee, maar stel, Barcelona komt, hij kan bij Barcelona vier keer zoveel verdienen,...
PW	Ja
DS	Het is zijn, zijn droom, dan kun je die jongen niet tegenhouden.
PW	Ook niet als hij een contract heeft dat nog loopt.
DS	Nee, nee,
PW	U bent dan niet van plan om hem daaraan te houden
DS	Nou, het is not done als voetballer dat, nou kijk, als je naar een gelijkwaardige club kan, dan kun je zeggen nou, dat eh, daar werken we niet aan mee. Maar als iemand vier keer zoveel kan verdienen, hij kan echt naar een wereldclub, dan kun je zo iemand niet tegenhouden.
JP	Maar vier keer zoveel verdienen... Kijk het verdienen, daar kunt u wat aan doen, u kunt zeggen, ik kan je salaris matchen.
DS	Nee, daar kunnen we niks aan doen, wij hebben een begroting van 30 miljoen. Onze ambitie is, om de beste van Nederland te zijn, onze doelstelling is, bij de beste vijf. Die begroting blijft de komende jaren dertig miljoen, tenzij we eventueel het hele stadion uit gaan breiden, maar je kunt niet vanuit gaan dat je elk jaar kampioen wordt, dat je elk jaar Champions League speelt, dus we kunnen onze begroting niet ineens naar 50 miljoen brengen. Het jaar daarop worden we vierde, en dan stort de hele club in. Dat is niet verantwoord.
JP	Dus u kunt niet tegen Kew Jaliens, of tegen wie dan ook zeggen van jongens, ik zorg, ik heb wel wat geld bij want het gaat wat beter en zo...
DS	[Nee, nee, dat is niet verstandig
JP	[Dat is gewoon niet aan de orde eigenlijk.
DS	Dat is geen goed beleid, nee.
PW	Ja, want u bent eigenaar he?
DS	Ja
PW	Van, van de club. Dus het staat u toch vrij, als u dat zou willen, om ja, het andere gelden die u ter beschikking heeft, want u bent een eh welgesteld man, ja, Om te zeggen ja, ik wil die ene speler zo graag houden, buiten de begroting van de club om, buiten de balans, kom ik dan met, met wat extra's
DS	Nee, dat kan ook niet, ook daarin moet je verstandig zijn, je hebt een bepaalde rangorde in je team, en je moet de spelers ook gelijkwaardig behandelen. Je kunt

	niet de ene speler tien keer zoveel laten verdienen dan andere
JP	Tenzij die tien keer zo goed speelt
DS	Nee, dan krijg je onrust in de kleedkamer. Dat is ook een bepaalde wet in het voetbal, waar je je wel aan moet houden.
PW	Dus die spelers van AZ die verdienen ongeveer hetzelfde?
DS	Nou, je hebt bepaalde categorieën, kijk, iemand die net komt, die moet nog zijn plaats verdienen, en die heeft lagere dan iemand die het al bewezen heeft.
PW	Maar grote verschillen zijn er niet?
DS	Nee, dat kan niet.
JP	En de trainer? Want de trainer heeft nog een seizoen geloof ik he?
DS	Eh, Louis is tot 2010, iedereen weet dat ik een voorstander ben van het Ferguson model, tot 2016 en nu met de Balkenende norm tot 2018 he, twee jaar langer moeten werken,
tafelgasten	[gelach]
DS	[maar het is ook de wens van Louis om bondscoach te worden. Dus eh, we denken nu na, we filosoferen nu intern om een soort Hiddinkmodel, ik zal het maar zo noemen,
PW	Met een combinatie van werkzaamheden
DS	Een combinatie van AZ coachen en ook nog bondscoach worden bij een ander team.
JP	Dat is wat u wilt. Wil hij dat ook?
DS	Eh, daar denkt hij over na. Kijk, het liefste zou hij gevraagd worden door Argentinië. He, dat dat, Een van de vijf hoofdlanden waar hij graag nog een keer bondscoach zou worden. Kijk, als dat niet beschikbaar is, dan gaat hij ook nadenken wat zijn nou alternatieven
JP	Ja, welke zouden er dan zijn. Nederland is natuurlijk geen alternatief...
DS	Ja, je hebt zoveel landen in de hele wereld die een bondscoach zoeken,
JP	Ja, goed, je, eh, je kunt toch gewoon zeggen, blijf?
DS	Eh, Ja, maar zo werkt dat niet. Hij heeft dus nog een ultieme droom, hij vindt ook dat hij AZ kampioen heeft gemaakt nu, dus hij heeft aan zijn taak voldaan eigenlijk en zijn wens is nu nog, zijn droom, om bondscoach te worden.
JP	Maar hij moet het toch nog een jaar doen? Dus hij sowieso volgend jaar bij u blijven
DS	Ja, hij gaat naar 2010
JP	Ja, En u zegt ik geef je de ruimte om ook nog bondscoach ergens anders te worden. Nou, dan is er toch geen vuiltje aan de lucht?
DS	Nee maar dat eh, wie ziet het vuiltje dan?
JP	Nah ja, dus, hij blijft gewoon tot 2016, of nee 18, [dan wordt hij 67]
DS	[Nou nee, hij blijft tot 2010 en we gaan kijken in wat voor model het mogelijk is

	eh, met eventuele contractverlenging en eventueel een land waar hij bondscoach wordt.
JP	Ja
PW	U gaat nu Champions League spelen he,
DS	Heerlijk he?
PW	Ja, nou, tenzij je er al heel snel uitgeknikkerd wordt
DS	Nee, als je teletekst ziet, en dan zie je AZ, CL. Oh man!
publiek	[gelach]
DS	Ja, dat is mooi!
PW	Maar betekent dat nou ook dat u aankopen gaat doen om op dat Europees niveau te kunnen voetballen...
DS	[nee, nee
PW	[en niet..
DS	Dat vinden we niet verstandig, want we hebben ook gemerkt, wanneer je jongens van de buitencategorie gaat halen, als je jongens van 15 miljoen gaat halen, of ze komen niet, dat ze op het laatste moment toch kiezen voor een land waar ze 4 keer zo veel kunnen verdienen, plus het moet ook weer passen in de selectie. En we willen ons houden aan die begroting van 30 miljoen. Dus je moet slim zin. We hebben vorig jaar 4 spelers gehaald voor 2 miljoen, waarvan twee uit de eerste divisie, en die spelen fantastisch. Moisaner kwam bij Zwolle vandaan, was afgelopen zaterdag de beste man op het veld. Dus je kunt ook slim zijn, zonder dat je grote bedragen uitgeeft.
PW	Dus u gaat geen spelers kopen uit het buitenland bijvoorbeeld.
DS	Eh, maar niet voor grote bedragen. Het kan best zijn dat in de selectie, stel je voor er worden jongens bij ons weggehaald, dat we moeten aanvullen, we hebben een scoutingslijst, we scouten over de hele wereld. Dan ga je gewoon kijken wie staat in het schaduwelftal.
JP	Welke plaats zou eigenlijk bezet moeten worden?
DS	Ik zou nu niet een plaats weten
JP	Nee?
DS	Want we hebben een hele goeie selectie, we hebben ook in het beloftenteam jongens die eraan komen, je moet alleen vervangers hebben als er wel iemand naar een topclub gaat
JP	Maar als niemand weg gaat, hoeft er ook niemand bij.
DS	Nou we weten. Nee, eigenlijk niet. Maar we weten nu al dat De Zeeuw graag eh wil veranderen...
JP	[Die wil bij u weg
DS	[Maar het kan best zijn dat De Zeeuw denkt, goh, Champions League is toch ook wel leuk. Dat we proberen dat met hem te bespreken, maar stel dat hij wel gaat, ja, dan moet je daar een vervanger voor hebben.
PW	Goed, we praten straks nog met u verder over uw eh andere baan, als de baas van

	de DSB bank, of misschien wel de nieuwe minister president, wie weet. We hebben eh aanstaande donderdag een speciale uitzending die is gewijd aan de Europese verkiezingen.
	[fragment]
JP	Jan-Kees de Jager, u bent eh nu ook eventjes plaatsvervangend Minister van Financien.
JDJ	Ja, deze week eh inderdaad ook.
JP	Want dat is omdat Wouter Bos vader is geworden
JDJ	Ja
JP	Wat heeft u voor 'n cadeau gekocht eigenlijk, voor de kleine jongen?
publiek	[gegrinnik]
JDJ	[lacht] Nou, we hebben vandaag alvast een mooie bos bloemen gestuurd aan...
JP	wat heeft zo'n kind nou aan een [bos bloemen
JDJ	[Ik heb eh Ja, nee, eh dat is toch, hij is nog wel heel jong, dus eh en in de loop van de week ik denk over twee weken als ik reces heb dan ga ik een leuk cadeautje zelf uitzoeken.
PW	Is toch aftrekbaar neem ik aan, zo'n cadeautje?
publiek	[lacht]
JDJ	Nee...
JP	Nee?
JDJ	Nee, als ik zo'n cadeautje koop dan eh dan is dat niet aftrekbaar.
PW	Hoe lang eh hoe lang zit u nu even op de post van Bos zeg maar? Is dat een week, of tien dagen? Of twee weken? Hoe, eh hoe blijft...
JDJ	Ja, eh eh een week of a- twee, een of twee. Denk ik.
JP	Ja ja, en als er in de tussentijd dus een bank dreigt om te vallen dan bellen ze u
JDJ	Eh Ja, maar dan als het nodig is kan ik natuurlijk altijd eh Wouter Bos ook nog zelf even bellen ook in de tussentijd
PW	Ja, die zit dan net Job eh met die fles te voeden en dan heeft ie helemaal geen zin om eh om een bank te redden.
JDJ	Dat zullen we dan wel zien, dan neem ik het ook gewoon over want in die tussentijd eh neem ik waar.
JP	Ja en u gaat ook nog even eh voor het IMF naar eh naar Washington he? [naar een bijeenkomst
JDJ	Ja, dat is vrijdag, ja
JP	Is dat een belangrijke bijeenkomst? Of zegt u ah, sla maar over?
JDJ	Eh deze keer denk ik dat het echt wel een hele belangrijke bijeenkomst is want de Gelden, en dat is historisch eigenlijk, het is heel lang geleden dat voor de laatste keer de gelden zijn uitgebreid en nu wordt het IMF natuurlijk helemaal in deze

	financiële crisis weer betrokken, dus het IMF krijgt echt een, ja, toch wel een redelijk centrale rol, over de hele wereld heen, voor het bestrijden van de financiële crisis.
JP	Ja. eh, waar eh op een schaal van nul tot tien, waar staan we denkt u, als het gaat om die crisis, zijn we eh alweer dichterbij de uitgang of zitten we nog niet op de helft?
JDJ	Eh zucht ja dan eh, een schaal van nul tot tien is heel lastig om aan te geven eh ik denk dat ehm de instabiliteit die we hebben gezien in oktober, of september, oktober, november, van financiële instellingen, individuele financiële instellingen, dat hebben we gezien dat de laatste paar maanden dat gelukkig een stuk beter is geworden, maar aan de andere kant is de financiële crisis wel in de tussentijd omgeslagen naar een economische crisis...
JP	[Ja, dat weten we
JDJ	[en daar hebben we grote zorgen natuurlijk, want, dat heeft ook weer zijn invloed natuurlijk op financiële instellingen...
PW	Licht in de tunnel?...
JDJ	[Ja
PW	[Aan het einde van de tunnel?
JDJ	Wij zien eh op het gebied van de financiële crisis denk ik dat wij heel veel maatregelen hebben genomen vorig jaar heel adequaat, en daar zien we wel licht aan het eind van de tunnel.
PW	Meneer Scheringa?
DS	Ik vind dat we nog steeds in zwaar weer zitten en eh we moeten gewoon heel rustig blijven want het leed is, dat hebben we nog niet achter de rug.
PW	Maar wanneer verwacht u herstel dan?
DS	Nou ik verwacht nog niet een groot herstel. Ik zie wel dat het in China beter gaat met de autoverkopen maar dat in Amerika eh General Motors met heel veel bedrijven nog heel slecht gaat en er zullen straks ook een aantal bedrijven ja de reserves zijn op, die gaan gewoon omvallen.
JP	Over omvallen gesproken, dan zijn we al eh dan komen we een beetje bij die successierechten he?
JDJ	Ja!
JP	[Ja
JDJ	[ja
publiek	[lacht]
JP	Het is de meest gehate belasting die er is zo'n beetje...
JDJ	[Ja
JP	[en dat begrijp ik heel goed.
JDJ	Ja
JP	U ook? Of niet?
JDJ	Ik ook, want dat is ook de reden dat ik het heb aangepakt.

JP	Ja
JDJ	Iedereen zei van oeh, dat moet je niet doen want dan krijg je alleen maar gedoe mee [...] Jarenlang, echt de afgelopen tien vijftien jaar is er niks aan gedaan, zijn die tarieven maar op achtenzestig procent blijven staan, eigenlijk achtereenvolgende ja, heel veel kabinetten is het maar gewoon zo gebleven, toen heb ik gezegd, nou ik vind dat eigenlijk niet evenwichtig. Dat zijn veel te hoge tarieven, te lage vrijstellingen, daar moet wat aan gebeuren. Dus verlaag ik ook fors de tarieven nu.
JP	Wat is de ratio sowieso, dat moment dat iemand overlijdt, dat er dan nog over de erfenis belasting moet worden betaald? Welke gedachte zit daar achter? Wat u betreft?
JDJ	Dat, ik, kan niet eh veel anders zeggen dan dat de overheid geld nodig heeft en op bepaalde punten als er ergens iemand geld krijgt, dat er dan op basis van draagkracht, de overheid zegt: nou, een deel daarvan is voor mij, om andere dingen te bekostigen zoals onderwijs, veiligheid, infrastructuur.
JP	Maar dat is al betaald he, eigenlijk. Neem nou het geld van meneer Scheringa, eh, stel dat die eh, u u bent even voor het gemak de eh, meest vermogende aan tafel, dus dat, dat spreekt [wat meer tot de verbeelding,
DS	[Nou, daar moet je mee uitkijken
LM	[lacht] oh nee hoor, echt niet
JP	Ja ja ja?
LM	Kom niet in de buurt!
DS, tafel	[lacht]
PW	Maar goed, meneer Scheringa betaalt al al zijn belastingen en alles en dan op het moment dat meneer Scheringa overlijdt, dan moeten de erven dus daar toch weer belasting over betalen, eh waar- waarom?...
JDJ	Ja, de erven betalen opnieuw belasting omdat zij dus geld krijgen, en daar een deel van moeten afstaan, maar ik eh ik realiseer me heel goed dat dat ook de reden is dat het een hele impopulaire belasting eh is. Ik ga eh kan hem ook niet als zodanig goedpraten, maar ik weet ook dat allerlei andere belastingen minder populair zijn. En dat is ook de reden dat ik heb gezegd, ik wil er wat aan doen. Die tarieven moeten omlaag, de vrijstellingen moeten omhoog, bijvoorbeeld straks in het nieuwe plan, betalen nog maar 500 partners in heel Nederland per jaar die nieuwe belasting. De rest is vrijgesteld.
JP	500 partners van wie? Van degene die overlijdt?
JDJ	Ja, dus dat betekent dat bijna iedereen he, de partner, man of vrouw, van degene die overlijdt, is eigenlijk de facto dus vrijgesteld.
LM	Ook als je niet getrouwd bent?
JDJ	Als je, ja, als je langdurige partner bent, of je hebt je notarieel laten vastleggen, dan geldt dat hetzelfde. [Ja ook voor die mensen in dat magazine dus
LM	[lacht]

DS	[lacht]
LM	Ja, dus precies, daarom vraag ik het even.
PW	En kinderen eh en kinderen moeten wel betalen?
JDJ	Kinderen moeten wel betalen, straks betaalt 25% van de kinderen die nu ieder jaar moeten betalen straks ook niks meer. En de kinderen die overblijven betalen over het algemeen minder, want het maximale tarief voor kinderen gaat naar 20%.
PW	Maar vroeger was het dus een reden om het te doen niet alleen dat de overheid geld nodig had, maar ook een soort nivellerend effect, namelijk dat de kinderen die uit eenvoudige gezinnen worden geboren niet plots eh niet die enorme achterstand houden op kinderen die uit hele rijke milieus worden geboren. Want voor dat geld hebben ze niks hoeven doen. Dat was toch ook een gedachte die zat achter de erfenisbelasting?
JDJ	Bij sommige groepen wel eh
	[gelach]
JP	[lacht] welke groepen waren dat?
JDJ	Nou, bij de vroegere klassiek linksere eh groepen, maar dat hoor je ook uit die kringen steeds minder.
PW	Je hoort dat van Wouter Bos niet over [eh dat het betekent dat Job eh
JDJ	[Nee nee, nee nee, dit wordt absoluut door het hele kabinet wordt dit ondersteund.
PW	Nou goed, dan zou je het eigenlijk moeten afschaffen. Want als die gedachte er niet meer achter zit, wat, wat hou je dan nog over?
JDJ	Nou, het feit dat het wel een eh iets is waardoor je geld binnenkrijgt en dat de overheid, ja, overal toch zijn deel een beetje van plukt. Ook bij bijvoorbeeld eh als je hard ergens voor werkt moet je ook een deel afstaan. Maar ja, nogmaals, het is wel een reden voor mij om te zeggen, die tarieven moeten omlaag en de vrijstellingen moeten omhoog.
LM	Maar als je geen kinderen hebt, en je wilt het aan je goeie vriendin eh eh nalaten, dan blijft datzelfde hoge
JDJ	Nee, dat...
LM	[Tarief gelden
JDJ	[dat gaat naar maximaal veertig procent
LM	Dat zakt ook
JDJ	Dus, Ja
	[knip]
PW	Eh, meneer Scheringa, we willen het nog even met u hebben over de DSB bank, want die is in het nieuws want in het programma Radar, van onze collega's van de Tros, is veel aandacht besteed aan de eh leningen die DSB bank heeft verstrekt tegen een laag tarief aanvankelijk en daarna komen mensen in moeilijkheden, eh en eh er waren er maar liefst honderd klachten waarvan een van de leden van de raad van bestuur van uw bank, de eerder genoemde heer Van Goor, heeft gezegd: die gaan we allemaal oplossen. Honderd in getal. Dat is ook tegelijk, dat is heel

	nobel van u, maar ook een soort schuldbekentenis of niet?
DS	Eh, nou we hebben gevraagd vandaag eh aan eh de Tros, Radar, hoeveel klachten hebben jullie echt binnen gekregen, he, en dat waren er negentien klachten
JP	Negentien?
DS	Negentien klachten. Dus geen honderd klachten, en die gaan we binnenkort met hun bespreken en daar waar wij het niet goed gedaan hebben, daar gaan we het oplossen.
PW	Ja, en dat niet goed gedaan hebben dat zou dan in individuele gevallen zo hebben kunnen plaatsvinden natuurlijk, maar er zat ook een structureel element in, namelijk dat de leningen die werden verstrekt, hypotheek bijvoorbeeld, die werden altijd gekoppeld aan bijvoorbeeld overlijdensrisico verzekeringen of arbeidsongeschiktheidsverzekeringen die het totale bedrag ongelofelijk hoog maakten waardoor die mensen toch op veel te hoge lasten kwamen. Is dat een systeem waarvan u zegt: Dat hebben wij verkeerd gedaan, daar zien we tegenwoordig vanaf
DS	Nou, het is zo dat wij eh in vijftien procent doen we cross-selling heeft dat, dus in vijftientig procent van de gevallen heeft de klant een eh verzekering lopen en hoeft dat dus niet, en dan kun je bij die verzekeringen kiezen voor een koopsom of voor een maandpremie. En in sommige gevallen kiest de klant voor bijvoorbeeld vijftig euro per maand betalen, en in sommige gevallen wil ie dat in een keer betalen dus het is gewoon een keuze
PW	Ja, die bij de klant ligt bedoelt u
DS	Ja, die - de klant die kan ervoor kiezen, dus het is niet dat de klant het moet doen, hij mag het doen.
JP	Maar als je nu ziet dat er klanten in de problemen komen, he, en u zegt nu ik heb het vandaag even gecheckt, het zijn er negentien, eh dat, dat is natuurlijk een behoorlijk ander getal dan de, dan de aanvankelijk genoemde honderd, maar het zijn dan toch negentien mensen die in de problemen zijn. Denkt u dan ook, er klopt iets ergens niet aan, aan mijn werk? Als bankier?
DS	Dat, dat moet je genuanceerd zien, wij hebben ongeveer, denk ik eh, driehonderdduizend nieuwe klanten per jaar. Daar kan best eens iets fout gaan. Want, we zijn een grote organisatie en als er dan iets fout gaat en er gaan, negentien fouten worden er gemaakt, nou dat is, dan erken je dat, dat het fout geweest is, en vervolgens ga je het oplossen. Dus wij nodigen die klanten van harte uit, of we gaan ze bezoeken, en we gaan ze gewoon oplossen.
PW	Maar beter is het natuurlijk andersom, namelijk dat je eerst een eh contract afsluit met mensen waardoor ze dan niet in de problemen geraken.
DS	Nee, het zijn ook verschillende gevallen. We hebben bijvoorbeeld een klant, die heeft eh tweehonderddertigduizend hypotheek bij ons genomen, die heeft vervolgens zes keer aangevraagd om extra geld, hebben we zes keer afgewezen, en vervolgens heeft een andere grote bank, drieenzestigduizend euro geld verstrekt. Dus we zijn er ook voorstander van om nieuwe regels in te voeren, namelijk dat de laatste geldverstrekker dat wanneer die buiten de normen iets gegeven heeft, dat die ook verantwoordelijk is voor de totale krediet. Ik heb het ook in met [naam] besproken met het leger des heils, die is er ook een

	voorstander van dat de laatste verstrekker
JP	Ja
DS	Mocht die buiten het boekje zijn gegaan, de hele schuld over moet nemen.
PW	En vanaf wanneer
DS	Dat, nou, het liefst zo snel mogelijk, maar dat zou ik met de collega- nou, nu Minister Bos is nu tijdelijk – Ik kan het nu met meneer de Jager bespreken, bij wijze van spreken. Want de minister van Financiën gaat hierover, er zijn bepaalde normen.
JP	Dus dan is eh, de simpele norm is dan dat de laatste verstrekker van dat geld waardoor iemand in de problemen komt, die draagt daar de medeverantwoordelijkheid voor.
DS	Juist, omdat hij het niet had moeten verstrekken en wij hebben ons keurig aan alle normen gehouden, iemand anders zet er toch nog weer geld bovenop en dan gaat de klant in de problemen.
JP	Zou u dat ook van toepassing willen laten zijn voor die negentien gevallen die u nu gaat onderzoeken?
DS	Ja, dat vind ik prima, want dan blijkt vaak dat wij niet de laatste verstrekker zijn.
JP	En in het geval dat wel zo is, dan kunt u dat eh
DS	Kan de klant altijd bij ons komen, gaan we het oplossen.
JP	Zou u eigenlijk nog, nog meer andere dingen nu deze crisis maar, maar blijft voortwoekeren eh willen voorstellen om eh om het financiële huishouden van iedereen wat beter voor elkaar te krijgen?
DS	Nou in Nederland is het, vind ik, vrij gezond. Wij hebben hier altijd heel gezond eh hebben wij hypotheek verstrekt. Als wij bij onszelf kijken hebben wij maar 0,1% achterstand, dus wij schrijven per jaar minimaal af en wat ook nog een heel belangrijk feit is, wan tik ga even terug naar de feiten, vorig jaar hebben wij in totaal bij twee mensen eh executie gedaan. [en dit jaar nog nul
JP	[Huis verkocht
DS	Huis verkocht
JP	Ja
DS	Dus vorig jaar twee, op het hele klantenbestand, en dit jaar nog nul. Dat zijn feiten. En ik vind het algemeen is in Nederland, wordt er, is er goed hypotheek verstrekt. Dus als je dat vergelijkt met Amerika, waarbij je gewoon de sleutel in kunt leveren en dan ben je ook van de hypotheek en van de schuld af, dat zijn in een-derde van de gevallen, dat zijn mensen die al jaren goed betalen hebben een huis van een miljoen, hebben miljoen hypotheek, maar de buurman staat te koop voor drie ton, dus wat doen die goedbetalende mensen, die [leveren de sleutel in,
JP	[leveren de sleutel in
DS	Zijn de hypotheek kwijt en kopen het huis van de burens voor drie ton en ze zitten dus veel goedkoper.

JP	Even terug naar die Nederlandse kwestie nog eh er is de autoriteit financiële markten, de AFM,
DS	Ja
JP	Eh, eh, daar is uw bedrijf ook mee in aanraking gekomen, en ook onlangs weer, [dat de AFM heeft gezegd
DS	[Ja
JP	We gaan onderzoek doen, waar doen zij onderzoek naar als het zo goed gaat
DS	Nou, de AFM is een toezichthouder en u moet zich voorstellen dat eh je hebt twee toezichthouders, dat is DNB, de Nederlandsche Bank, en de AFM en die doen toezicht bij alle banken. Dus niet alleen bij DSB, maar daar heb je een doorlopende werkrelatie mee, over allerlei zaken, van reclame uitingen tot hypotheekverstrekking tot overkredietering en je hebt open normen en open normen betekent we rijden op de snelweg en we gaan een jaar later kijken of je voldoende snel hebt gereden. Dus je gaat, in je eigen verantwoordelijkheid ga je krediet accepteren en de AFM die checkt regelmatig of dat juist geweest is.
JP	U zegt, het is dus niet zo er is iets aan de hand en daarom gaan ze kijken, dit is gewoon een routine en dat doen ze bij alle andere banken ook.
DS	Ja, wij beschouwen dit als routine.
PW	Ja, maar beschouwen zij dat ook als zodanig?
DS	Nou eh
PW	Meneer Hogervorst zit hier morgen dus eh ...
JP	Pas op he, pas op
PW	Alles dat u nu zegt dat kan tegen u gebruikt worden
JP	[grinnikt]
DS	We hebben een uitstekende relatie met meneer Hogervorst en met alle medewerkers van de AFM en je hebt daar gewoon een ja, een doorlopende werkrelatie mee en eh, meneer Hogervorst die is gebruikelijk dat hij niets zegt over zijn klanten.
PW	Nee, dat zal hij ook zeker niet doen...
DS	[lacht]
PW	maar hij zal misschien wel zeggen, want dat hoorden wij vandaag, dat het AFM alleen onderzoek doet als er een gereede aanleiding voor is.
DS	Nou maar, dat moet u wat genuanceerd zien, eh er is altijd een gereede aanleiding, zij onderzoeken namelijk alle banken. En dan ga ik weer terug naar de feiten. Wij hebben vorig jaar 0,1% afgeschreven. Dat is dus minimaal, dat betekent dat 99,9% correct betaalt. Dus dat is, is fantastisch cijfer.
PW	Het, het kan natuurlijk nog slecht aflopen wanneer de economische crisis zich verscherpt en van alle banken zegt men is de D- is bij u zijn de, eh de meest problematische hypotheek.
DS	Dat is dus geen juiste beeldvorming, want het leuke is – ook weer feiten – 31% is de achterstand teruggelopen bij ons, vorig jaar. 31% lager de achterstand en dan zien we nu de eerste drie maanden, het lijkt wel of de Nederlandse consument zich

	meer concentreert op het afbetalen van zijn schulden.
presentator	hm
DS	Wij zien een daling in de achterstand, want vroeger ging je op vakantie, ging je andere dingen doen, nu denk je van nou, laat ik eerst maar mijn hypotheek betalen. Het worden misschien wat soberdere tijden, wij zien een trend dat alle achterstanden dalen.
PW	U verwacht bij uw klanten de komende periode geen problemen
DS	Nee, je hebt alleen problemen als iemand in echtscheiding komt of werkloos kan worden, stel heeft daar een verzekering voor, dan dekt de verzekering dat, en wij zijn vrij optimistisch op de manier waarop onze klanten betalen. Ja.
JP	Ziet u die trend ook eigenlijk, dat eh dat mensen eh eh juist nu met deze dreigingen zorgvuldiger zijn in het aflossen van alles en conservatiever zijn, of kunt u daar niks over zeggen?
JDJ	Nee, dat dat zien wij nog niet in algemene zin, maar de financiële dienstverleners zullen dat als eerste zien en dat horen wij dan wel. Eh we krijgen signalen binnen soms dat het beter gaat, we krijgen soms ook nog signalen binnen dat het niet goed gaat, dus het is too close to call, zoals de Amerikanen zouden zeggen, met andere woorden, het is nog te vroeg om te zeggen van dat echt de lente is aangebroken wat betreft de financiële crisis, maar we houden het in de gaten en wat ik net al zei, we houden ook heel erg de economische crisis in de gaten, want daar zullen we als Nederlanders echt allemaal mee te maken krijgen, en daar hebben we als kabinet dus ook echt maatregelen voor genomen om die Economische crisis zo optimaal mogelijk te bestrijden.
JP	Goed. Nou, vanaf morgen ligt ie in de winkel, Linda
LM	Ja
JP	Hoeveel zijn ervan gemaakt?
LM	Eh, nou ik dacht toch wel honderdduizend of meer uitgezet zijn dus we hebben er hoge verwachtingen van
PW	Honderdduizend? Zijn er zoveel homo's?
JP	Zijn er veel he? Ja
LM	[lacht]
JP	Goed, wij zijn er morgen in ieder geval dus eh met al genoemd Autoriteit Financiële Markten Hans Hogervorst, verder met actuele gasten en wij danken onze gasten voor vanavond, en nog een heel klein beetje feesten he
DS	Heerlijk.
JP	Voorzichtig. Tot morgen!

9.2 De Wereld Draait Door, 22 mei 2009

MvN	En wat een maand had hij! Hij werd kampioen van Nederland, uit zijn museum werden twee schilderijen gestolen, hij verloor van Gaal, koos voor Ronald Koeman en dan was er ook nog Frank de Grave die na twee maanden zijn DSB-bank verliet omdat er geen match was met de rest van de Raad van Bestuur. Dirk Scheringa, welkom.
DS	Goeienavond
MvN	Waar zullen we beginnen?
DS	Nou, ik denk met voetbal he, want daar kunnen we heeel lang over praten.
MvN	[lacht] Zullen we eens met de schilderijen beginnen?
DS	Mag ook
MvN	Twee schilderijen zijn er ontvreemd
DS	Ja
MvN	Weet u, eh, enig idee, is er, is het politieonderzoek gaande, weet u eh-
DS	Ja, ik eh, ik vind het heel jammer dat dit gebeurd is natuurlijk...
MvN	[Dat begrijp ik
DS	[Ik vind het vooral jammer voor de medewerkers, eh, je hebt een laagdrempelig museum, waar iedereen zomaar binnen kan lopen...
MvN	Mhm...
DS	En dan komen er drie gewapende mannen binnen met bivakmutsen op, met getrokken pistool, zeggen tegen de bezoekers iedereen moet plat op de grond gaan liggen en eh, rukken twee schilderijen van de wand, gaan er weer uit, ja dat is eh heel naar.
MvN	Een van uw, dat is uw duurste aankoop, Tamara de Lempicka, toch?
DS	Nou, prijzen doe ik geen uitspraken over...
MvN	[Maar het was de duurste... u heeft nog nooit zoveel geld voor een schilderij betaald toch?
DS	[maar het is wel... het is wel pittig... het was wel pittig ja
MvN	En u heeft toen, toen opgeboden, dat ging op de veiling, eh, ik geloof via de telefoon, tegen Madonna he?
DS	Ja, ja
MvN	Madonna verslagen, om dit schilderij
DS	't, 't is erg, misschien lijkt het wel een beetje op haar, maar het is erg eh erg geliefd bij artiesten, eh Barbara Streisand, en bij Madonna.
MvN	uhu
DS	Tamara de Lempicka
MvN	Denkt u wel eens aan die schilderijen?
DS	Uiteraard...

MvN	Elke dag eventjes?
DS	Ik was Vanmorgen rij ik naar het museum om even eh het was nu drie weken terug vandaag, om de medewerkers een hart onder de riem te steken, even met ze bij te praten, even een broodje te eten want eh ja, ook voor hen heeft het heel veel impact en dat kan maanden of wel jaren duren voordat je dat uit je hoofd hebt.
MvN	Mis je een schilderij, kan je een schilderij missen?
DS	Ja, dat is een beetje apart, je hebt natuurlijk heel veel eh reproducties, je komt ze nog regelmatig overal tegen, en daarnaast eh heb ik duizend schilderijen...
JM	Dat wou ik net zeggen, wij wel, maar eh Dirk niet
MvN	[grinnikt]
DS	Ja, ja dus eh, maar het is wel een eh heel erg mooi schilderij, het ergste vond ik de medewerkers en de bezoekers.
MvN	Jaja
DS	Dat die allemaal ongedeerd zijn gebleven en dat dat eh goed gegaan is.
MvN	Dat schilderij dat kan nergens opduiken, dat kan hoogstens bij iemand aan de muur gaan hangen waarvan wij het niet weten, maar op de markt niet, dat kan niks toch?
DS	Ik heb geen idee
MvN	Bent u bereid er losgeld voor te betalen?
DS	Nou, daar doe ik verder geen uitlatingen over. We, we...
MvN	Waarom niet?
DS	Nou, het is eh niet gebruikelijk om daar iets over te zeggen.
MvN	Nee nee
JM	Zit er schot in de zaak?
DS	Ook daar [kan ik geen uitlatingen over doen]
MvN	't is... nee nee, dan gaan we het over voetbal hebben.
DS	Ja
MvN	Ronald Koeman is gekomen.
DS	Ja
MvN	Laten we even kijken naar hoe u dat, hoe u dat bekend maakte.
	[fragment]
MvN	Ik vond het een opmerkelijke uitspraak “zo gaat het vaak achter de schermen”, daar heeft u ongetwijfeld gelijk in, maar dat u bekend maakte dat hij u gebeld heeft.
DS	Nou, ik vond het wel eens nuttig...
MvN	Vond Koeman dat wel prettig, om te horen?
DS	Nou, ik denk dat dat prima was, want eh achter de schermen gebeuren er meer

	dingen dan je weet en je kunt niet altijd alles bekend maken, alleen op dit moment eh kon ik het wel bekend maken. Het ging ook over bijvoorbeeld Van Gaal, van eh mocht die nu wel of niet weg, eh...
MvN	Ja...
DS	Er zit dus een heel gebeuren achter, waar je niet eh tijdens het proces kun je niet bekend maken...
MvN	Want dat gebeuren werd een hele poppenkast, he, u zei heel lang hij mag [niet weg,
DS	[Nou...
MvN	[ik dacht nog “dat geloof ik bijna niet” en een week of twee later – Ga je gang Louis!
DS	[Nou, dat komt om, Ik had met Louis de volgende afspraak gemaakt, Louis wilde graag natuurlijk weg.
MvN	Ja
DS	Op een gegeven moment, hij had twee maanden terug al tegen mij gezegd, Dirk, als ik kampioen word, wil ik graag weg, als ik tweede word, dan blijf ik. Want als ik kampioen word, heb ik het, het
MvN	Volbracht
DS	Volbracht hier. Toen hebben wij gezegd, Nou Louis, ik wil je wel, ik gun je wel dat je weg mag, maar ik wil eerst wel een andere trainer hebben. Dus op een mei, toen die schilderijen geroofd werden, toen landde ik in Salzburg,
MvN	Ja
DS	Voor een gesprek met eh, met Co Adriaanse, en ik had tegen Louis gezegd, je mag alleen maar weg, als bijvoorbeeld Co gelijk ja zegt en wordt.
MvN	mhm
DS	Toen zei Co nee. Co zegt, ja ik wil uitrusten en ik, ik, ik wacht nog even.
MvN	Ja
DS	Eh, nou, met die boodschap gingen wij terug, en toen zeiden we tegen Louis, sorry, we hebben, geen andere trainer.
MvN	Maar daar had u hem ook aan gehouden?
DS	Ik had hem daar...
MvN	Als, als, stel dat Koeman ook niet wilde, of, of niet gebeld had naar u en we zaten nu nog, althans, u zat nu nog zonder trainer, dan had Louis nu niet in Munchen geweest [eh – gezeten
DS	[Nou, dat ligt eh iets genuanceerder, ik had hem er aan kunnen houden
JM	Had u niet gedaan
DS	En eh, Louis, van ja, dan wordt het wel een hele moeilijke situatie...
MvN	Zou onaardig zijn geweest.
DS	Zou heel onaardig zijn geweest, ik zei tegen Louis, ik kan er mee omgaan, maar

	het wordt natuurlijk wel onprettig.
MvN	Ja
DS	En van de andere kant, Louis heeft vier fantastische jaren bij ons gehad...
MvN	Ik dacht, weet u waarom hij het zegt? Hij wil de prijs opdrijven! U wilde die, die jongens uit Munchen [laten bloeden
DS	Nee, nee nee, ik wilde een toptrainer. En ik had een toptrainer, en dan laat je hem niet zomaar gaan. En toen heb ik Louis zelf gezegd, mocht ik een andere goede trainer kunnen vinden, dan mag je weg. Nou, da's gelukt.
MvN	Ja, en Koeman is de volgende top – is dat een toptrainer Jan?
JM	Koeman? Ja...
MvN	Ja?
JM	Ja, nou ja, top, toptrainer...
MvN	[Vind je het goed nieuws?
JM	[is een beetje relatief begrip he Matthijs... Trainers die zijn niet zo belangrijk.
MvN	Trainers zijn niet belangrijk?
JM	Nee...
MvN	[Leg dat eens even uit aan meneer Scheringa, die heeft er net heel veel geld voor een trainer betaald
publiek	[lacht]
JM	Ja maar dat weet die wel, nou ja, je moet voor een, voor de show een trainer hebben die een paar miljoen verdiend, maar dat is onbelangrijk
publiek	[lacht]
JM	Belangrijker is namelijk het sp, nou ja, de spelers. AZ heeft een paar fantastische voetballers. Dembele,
MvN	Ja
JM	Eh, Schaars, hoe heet ie
DS	El Hamdaoui
JM	El Hamdaoui, eh
DS	Romero
JM	Romero, Klaar, ik bedoel, [dat kunnen wij ook
MvN	[Maar zeg jij nu
JM	Eigenlijk, ja, eigenlijk had je zelfs als een soort kleine keuzecommissie helemaal geen trainer hoeven aan te trekken.
MvN	Dat zou spectaculair geweest zijn
JM	Ja, ja
MvN	Dat u

	[zegt op de persconferentie, we doen het zonder trainer
JM	[ja, ja, ja
DS	[lacht]
MvN	We houden [Dembele...
DS	[Ik denk, devolutionair zou het geweest zijn
JM	Die, die Schaars, aanvoerder Schaars, ja dat is zo'n professor, die doet dat er even bij, trainerschapje.
DS	Nou, ik denk dat het iets genuanceerder ligt.
MvN	Ik zag even in uw ogen, Jan heeft gelijk
DS	Eh, het bespaart een hoop kosten, maar eh [het is niet echt eh
publiek	[lacht]
DS	Het is niet echt prettig.
JM	Eh, Ja, Nee, maar dat is, dat is altijd al zo geweest, ik herinner me ooit nog een [geweldige uitspraak van pi- eh
MvN	[Maar Jan, even voor de goeie orde, eh, Piet Visser?
JM	Nee, nee, Petrovic, eh, die zei ehm, Maradona kan Helmond Sport kampioen van Nederland maken, klopt, Louis van Gaal niet.
MvN	Louis van gaal heeft AZ – ik zeg even...
JM	[Ja nee maar AZ is geen Helmond Sport
MvN	Ja maar wel een provincieclub tot nu toe; wordt ineens kampioen van Nederland. Terecht.
JM	Jazeker.
MvN	Even naar Dembele kijken, want die moet blijven
DS	Fantastisch
	[fragment]
MvN	Die moet blijven he
DS	Ik vind ook dat ie moet blijven, [hij is eh
MvN	[Hij gaat niet lukken he
DS	Hij is eh 21 jaar...
MvN	Ja
DS	Hij wordt eh, in Juli [wordt hij 22...
MvN	[Heel Italie staat geloof ik te rammelen aan de poort op dit moment.
DS	Wij horen heel veel eh geruchten
MvN	Maar u heeft nog met niemand gesproken?

DS	Nee, we hebben geen feiten
MvN	Heeft u verstand van voetbal eigenlijk?
DS	Nou, ik denk het wel,
MvN	Ja, want waar blijkt dat uit?
DS	Nou ik ben, ik heb zelf 35 jaar gevoetbald...
MvN	Ja
DS	Ik heb eh jaren als rechtsback gevoetbald, maar ook als laatste man he
MvN	Ja
DS	En het was toen nog zo he, laatste man [had je
MvN	[Ja, [lacht]
JM	[Niet meer [het brein eh van het elftal eh
DS	[Was toch een spil, en ik kon het eh ik kon het goed het spel verdelen, en ik had een enorme conditie en je moest me vijf eh voorbij voordat je er dus echt erdoor was, dus ik was eh echt, ik was a la Neeskens he, zo heerlijk.
MvN	Ja?
DS	Jaha,
MvN	Maar ik weet van Riemert van de Velde die ging zelf naar eh Scandinavië om met zijn vrouw te kijken naar de voetbal, dat deed ie gewoon ze- eh de- doet u dat ook wel eens?
DS	Nee, zo veel verstand heb ik er niet van, eh, alleen ik ben balslim, dus op een gegeven moment kun je ook eh gewoon kijken naar scorend vermogen...
MvN	Ja
DS	Ja als iemand eh, 100 wedstrijden heeft gespeeld en hij heeft 50 doelpunten gemaakt, dan kan ie wel eh, wel scoren.
MvN	Ja
DS	Dus zo kun je eh, kun je toch wat dingen combineren
MvN	Even over slim, Frank de Grave was de nieuwe man, de opvolger van Zalm, dat leek ideaal, neem ik aan, want anders had u hem niet gekozen... twee maanden later is ie weg. Want er was gaan match.
DS	Ja, dat kan gebeuren,
MvN	Ja, dat kan gebeuren...
DS	[Ja
MvN	[maar dat is toch wel een rare, rare eh een rare toestand of niet?
DS	Ja, maar 't is wel eh concreet
MvN	Waar lag het nou aan?
DS	Eh, dat je eh geen goeie match met elkaar had, maar we hebben afgesproken dat we ook daar verder geen commentaar over geven.

MvN	Waar zou het aan hebben kunnen [liggen?
JM	[Maar, eh, nou ja, maar, ligt dat op het vlak van de begroeting, he, 's ochtends een kop koffie, bij het ah, koffiezetapparaat, of eh eh, een klein oordeel over de financiële zaken, ik bedoel, we wat, of gewoon persoonlijk, wat is ironie
DS	Het was meer persoonlijk, het gaat, ging [niet over de inhoud
JM	[het was persoonlijk!
MvN	Mhm
DS	Maar, wat ik net al zei, wij geven daar verder eh geen commentaar [over
JM	[He dat is, lo, lo
DS	Want qua privacy is dat niet eh niet prettig...
MvN	Moet daar een opvolger voor komen? Of hebben we die ook niet nodig? Financieel directeur?
JM	Ja, dat kan ik niet beoordelen. Ik weet niks van banken.
MvN	Leuk dat u hier was! Het was een maand bijna elke dag in de media...
DS	Er gebeurde heel veel...
MvN	Dat eh
publiek	[lacht]
MvN	[Dat gaat u missen?
DS	Nee, dat blijft zo denk ik
MvN	U, u bent er van gaan houden
DS	Ja, heerlijk
MvN	Ok, tot de volgende keer
DS	Ja, [lacht], heerlijk.

9.3 Pauw & Witteman, 19 oktober 2009

Wm	Goedenavond Dames en Heren!
Pw	Goeienavond!
Wm	Hartelijk welkom Dirk Scheringa. U heeft vanochtend een persconferentie gegeven, daar heeft u een aantal dingen gezegd waarover wij het straks gaan hebben en wij vroegen ons af hoe u de rest van de dag heeft doorgebracht.
DS	Nou het was toch een eh hele bijzondere dag, ik heb eh eerst uiteraard al mijn medewerkers toegesproken daarna eh de persconferentie
Wm	Wat heeft u uw medewerkers gezegd?
DS	Nou ik heb ze eh een eh hart onder de riem gestoken, dat ik trots op ze was, dat ik eh ze geweldig werk hebben gedaan, en dat ik eh 32 jaar terug met ze begonnen ben, een aantal waren erbij die ook 32 jaar bij mij terug begonnen zijn
Wm	32 jaar in dienst bij u
DS	Ja. 32 jaar in dienst, Carla en Vera en en en Paulien eh ja eh mensen die ook 25 jaar bij me werken eh Loes eh nou, dat doet je wel wat vervolgens heb ik eh...
Wm	Wat doet u dat?
DS	Nou, dat dat dat doet je heel veel verdriet, dat je die mensen ziet staan huilen en dat die straks geen baan meer hebben eh ik heb iedereen in de gelegenheid gesteld vragen te stellen en er waren honderden vragen en dat hebben we afgelopen weken iedere keer gedaan dus eh in het auditorium bij elkaar komen en dat iedereen vragen kon stellen en dat heeft heel goed saamhorigheidsgevoel.
Pw	Wat is de moeilijkste vraag?
DS	Ja de moeilijkste vraag is eh dat mensen eh ja waar, waar ze dit aan verdiend hebben he, en dat dit zo kan. Dat, dat ze het gevoel hebben toch dat ze eh in de steek gelaten zijn en dat dat moeilijk uit te leggen is.
Pw	Door u in de steek gelaten zijn?
DS	Niet door mij in de steek, maar door door de ja, de de omstandigheden, maar daar kom ik later nog over te praten, van van waarom de Nederlandsche Bank en de politiek geen reddingsactie heeft gedaan.
Wm	U bent op een gegeven moment neem ik aan ook naar huis gegaan?
DS	Nou, ik ben toen daarna, na de persconferentie zijn we naar boven gegaan, hebben we met het vaste team nog wat eh wat gedronken, daarna hebben we een vergadering gehad met eh met de bewindvoerder en hebben we bepaalde afspraken gemaakt en daarna ben ik naar Amsterdam gegaan en heb ik bepaalde gesprekken gevoerd over eh eh over het beheer, over wat er met beheer moet gaan gebeuren, eh, eh, hoe dat eh in de problemen komt, nu de bank is omgevallen.
Pw	Dirk Scheringa Beheer is dat he? Het andere eh het andere bedrijf...
DS	Ja
Pw	Met wie heeft u gesprekken gevoerd daarover?
DS	Eh met eh een adviseur die kan helpen hoe je eh dat eh het beste aan kunt pakken en ook daar ga ik straks verder met u over praten eh wat er met beheer gaat gebeuren.

Wm	Ja, uw vrouw en kinderen, zijn die nog betrokken bij zo'n dag?
DS	Eh, nou mijn vrouw was er vanochtend bij, en die is vanmiddag thuis gebleven, en mijn kinderen waren thuis en we hebben vanavond met zijn allen gegeten en no, dan heb je toch een stuk saamhorigheid, dat je met elkaar bent. Ja.
Wm	Vond u het nou het ergste, laten we zeggen qua slachtofferschap, voor de medewerkers, of voor de spaarders, of voor uzelf?
DS	Nou, eh voor alledrie, nou, niet voor mezelf, maar voor...
Wm	Maar in welke volgorde?
DS	Nou, ten eerste voor mijn eh voor mijn medewerkers, waar je dus jarenlang mee opgetrokken bent, wat je samen hebt opgebouwd en dan heb je tweeduizend medewerkers. Daarnaast vind ik het erg eh heel erg verdrietig voor de eh achtergestelde spaarders, want die krijgen namelijk helemaal niks, eh de spaarders boven de honderdduizend die krijgen nog een bepaald gedeelte, eh ik heb begrepen van de bewindvoerder dat het hangt ervan vanaf wat er overblijft wat wel eens tussen de zestig en de tachtig procent zou kunnen zijn, dus die krijgen nog een behoorlijk bedrag, eh terug, eh want achtergestelde die krijgen dus eh helemaal niets. En eh wij waren druk bezig om de gedupeerden volgens de Waarbeke aanbeveling op te lossen met eh de stichting steunfonds van Jan Hendriks en dat liep uitstekend waarbij de klanten dus echt goed geholpen werden, en het is jammer dat dat nu toch even eh in afwachting is. Ik heb vanmiddag wel met eh de bewindvoerder erover gehad om toch te kijken of we daar iets voor kunnen doen...
Wm	Ja, en daar wordt door de bewindvoerder zelf en ook door Wouter Bos terughoudend over gesproken he...
DS	[ja
Wm	[die die volgorde is nog niet helemaal bepaald. Laten we dan nu gaan naar wat u zei, en dat heeft toch enig opzien gebaard, eh op de persconferentie over de oorzaak van het faillissement.
	[fragment – DS zegt daarin: we zijn dus niet failliet gegaan, we zijn kapot gemaakt.]
Pw	Goed, hoe dat is gegaan, daar gaan we met u over praten, maar eerst even eh bent u nog in dienst?
DS	Eh ik ben eh ja ik ben ontslagen, eh en...
Pw	Door wie? Door de bewindvoerder...
DS	Door de bewindvoerder. Alle, de hele raad van bestuur, we hebben vier raad van bestuursleden en vanmiddag om een uur een formele vergadering gehad waarbij we als bestuur eh ontslagen zijn en arbeidsrechtelijk eh ik dacht van over zes weken.
Pw	Ja, maar kunt u nou morgen nog naar kantoor?
DS	[zucht] eh ik ga niet meer naar de bank, maar ik ga wel naar kantoor, want we hebben ook nog een ander kantoor in Wognum, en ik ben bestuurder bij DSB Leven en Schade, dat is ook nog een bedrijf van ons, en daar hebben we morgen om tien uur de eerste vergadering over eh de strategie en en de toekomst van Leven en Schade.
Pw	Maar dat grote bedrijf, eh, waar waar we u ook vaak in gefotografeerd hebben gezien en wat iedereen onderhand wel kent omdat het in elk journaal staat, daar komt u niet meer binnen?

DS	Eh, alleen op verzoek van de bewindvoerder en anders eh kom ik er niet meer binnen.
Wm	En het kantoor – u, u heeft uw bureau al leeggehaald?
DS	Eh ja ik heb eh eh en dat weet u ook, ik heb op drie oktober een een behoorlijk stevig gesprek gehad van zeventien uur lang met eh met een man of twintig bij de Nederlandsche Bank, en op dat moment eh ben ik eh aangezegd dat ik eh moest stoppen, ik had nog een week de tijd, ik heb toen in feite eh ook een contract getekend dat ik nog een week de baas zou zijn, en dat meneer Joost Kuiper mij op zou volgen en dat er een vangnet eh zou komen van andere banken die probeerden dan vangnet te maken...
Pres.	[Ja
DS	[en dat ik eh
Wm	Wat stopt u in de koffertjes, wat heeft u meegenomen? Wat kwam er in de kartonnen dozen terecht?
DS	Eh, ik heb eh, nou mijn hele bureau. Dus eh op een gegeven moment heb je allemaal ordners staan, eh je hebt eh souvenirs, herinneringen van de afgelopen dertig jaar, mijn zethaak, mijn eerste typemachine, en...
Pw	Die heeft u allemaal meegenomen ook al?
DS	Ja, de dat eh op een gegeven moment, ja het is gewoon spijkerhard, je levert in feite op dat moment je bedrijf in. Er wordt gewoon gezegd, meneer Scheringa, u bent niet meer de baas hier. U mag weg. En uw opvolger heet Joost Kuiper, en die komt hier zitten.
Pw	En wat is Dirk Scheringa dan voor iemand? Die haalt zijn schouders op en denkt, oh, dan ga ik maar naar huis.
DS	Nou, het is eh, je doet het in in overleg, om eh de gedupeerden te helpen, de spaarders en de medewerkers. Dus eh, ja eh het verhaal begon al eerder, op die, die donderdag, ik was die donderdag daarvoor bij de Nederlandsche Bank geweest, om een derde van mijn aandelen in te leveren, om daarmee de schuld van beheer bij eh aan aan de bank af te lossen. Totdat dus eh in het weekend in een stroomversnelling kwam en eh de Nederlandsche Bank vond dat ik moest aftreden...
Wm	Dat hebben ze ook met zoveel woorden gezegd.
DS	Ja, dat staat zwart op wit, want we hebben een contract gesloten...
Wm	Dat was een voorwaarde...
DS	Daar hebben we zeventien uur over gedaan, over dat contract, met twintig man, eh, toen stond het op papier, en daar stond ook in dat ik af zou treden, dat Joost Kuiper mij op zou volgen, en dat Joost Kuiper mijn bedrijf zou verkopen, de aandelen zou verkopen en dat...
Wm	[Een van de huidige bewindvoerders is dat.
DS	[Ik was, en ik was helemaal weg
Pw	Vond u dat een goed idee?
DS	Em, Nou ja, dat doet wel enorm veel pijn natuurlijk.
Pw	Maar vond u het een goed idee?
DS	Ja, wat is een goed idee? Je hebt eigenlijk weinig keuze eh...

Pw	Want de Nederlandsche Bank heeft toch al eens eerder gevraagd of u eigenlijk terug zou willen treden in uw eigen organisatie?
DS	Nou niet met zoveel woorden, dat...
Pw	Maar misschien met andere woorden?
DS	Eh Nou, ze vonden het niet ideaal...
Publiek, pres	[gegrinnik]
DS	Nou, ehnee, want dat is ook terecht...
Wm	[dat heet een understatement toch?
DS	[Dat je eigenaar bent en ook voorzitter bent
Wm	Ja
DS	He, dat is, is niet gebruikelijk. Dat is wel gebruikelijk in, bij alle andere bedrijven, maar bij een bank niet.
pres	mhm
DS	Bij een bank is het meestal zo dat eh je hebt beursgenoteerd, dan heb je allemaal aandeelhouders, en dan heb je een aparte bestuursvoorzitter, en bij mij was die functie ineen en dan heb je in feite twee petten op...
Wm	Ja
DS	En dat vinden ze niet ideaal.
Wm	Nee, begrijpt u dat?
DS	Eh, ik begrijp het wel, maar dat hoeft niet eh verkeerd te zijn, als je dat goed kunt scheiden.
Wm	En vond u dat u dat goed kon scheiden?
DS	Uitstekend
Wm	Dat vonden ze blijkbaar bij de Nederlandsche Bank niet
DS	Nee, maar dat eh dat mogen ze vinden, maar eh van iedere vergadering worden notulen gemaakt, alles wordt beschreven, en mocht er een conflicterend belang zijn, zoals ze dat dan noemen, dan wordt dat goed uitgezocht. He, je gaat geen besluiten nemen die conflicterend zijn.
Wm	Nee, maar een iemand die alles bepaalt, voor zo'n toch betrekkelijk grote onderneming, dat is, dat heeft toch iets vreemds.
DS	Nou, dat valt mee, he, je bent met zijn vieren als Raad van Bestuur, je hebt een collegiaal bestuur, dus het is niet zo dat ik, je moet ook stemmen, eh, dat hebben we nooit gedaan...
pres	[lacht]
DS	[maar met zijn vieren stem je
Pw	Het is nooit- U zegt dat hebben we nooit gedaan...
DS	Nee, maar je neemt wel besluiten op basis van consensus
Wm	We hebben toch bij Frank de Grave [die even bij u in het bestuur heeft gezeten

DS	[en daarnaast heb je nog een Raad van Commissarissen, de RvC houdt toezicht...
Pw	Ja...
DS	En daarnaast heb je nog toezichthouders die ook weer toezicht op de bank houden.
Pw	Maar is het niet eigenlijk gewoon met een broodje zitten kwekken en zeggen, nou jongens, we zijn er wel uit he
DS	[lacht] nee nee nee nee, zo gaat dat niet...
Pw	Nee?
DS	Nee, je hebt een hele uitgebreide agenda, je hebt ook bij iedere vergadering zit ook een compliance officer, er zit een jurist bij en alle besluiten die moeten dus eh voldoen aan wet en regelgeving.
Wm	Maar mag ik even terug naar Frank de Grave...
DS	[dat mag
Wm	[de ex-VVD'er die is ooit door u aangetrokken als bestuurder.
DS	Ja
Wm	Eh en eh het bericht luidde “we konden niet door een deur”, daarom is hij eruit gegaan
DS	Ja
Wm	Dat geeft toch wel een beetje aan hoe belangrijk uw beslissingen was...
DS	[Eh, ja,
Wm	[Die man is daar gekomen, die heeft in de boeken gekeken, die heeft met u gesproken, gezegd ik vind dat er rare dingen in staan, en u zei: “donder maar op”
DS	Nee, hij heeft niet gezegd tegen mij dat er rare dingen in zaten, eh...
Wm	Maar u zei wel, donder maar op.
DS	Eh, wij hebben afgesproken, dat we niet zouden zeggen waarom hij weggegaan is...
Pw	[waarom eigenlijk niet?
DS	[we hebben gewoon gezegd dat er geen match, Nou ja,. Ik hou er niet van eh, om eh met met ja, iemand na te trappen of modder te gooien of nou ja...
Wm	Want hij zou beschadigd worden als u zou zeggen waarom hij [weg zou zijn gegaan
DS	Nou, ik vind eh dat het niet verstandig is om, als iemand acht weken bij je werkt om dan eh, dat te doen. He, we hebben gezegd we, we hadden geen goeie match, en dat, dat klopte eh, het klikte gewoon niet. Nou, en dat had ik niet alleen, dat had hadden meerderen.
Wm	Vond u het fair dat hij desondanks klokkenluider werd bij DNB
DS	Nou, hij is geen klokkenluider geweest...
Wm	Hij heeft wel gesprekken gevoerd met Wellink daarover.
DS	Ja uiteraard, want iedereen die als bestuurslid aftreedt, heeft een soort eindgesprek bij DNB
Wm	Ja, en wat denkt u dat hij daar gezegd heeft?
DS	Nou niet iets wat verontrustend was.

Pw	Nee?
DS	Want daarna, eh, hebben wij nog meerdere gesprekken met DNB gehad, en eh toen is hij daar niet op terug gekomen, wat Frank daar heeft gezegd.
Pw	Wanneer heeft u eigenlijk voor het laatst Gerrit Zalm gesproken?
DS	Ik denk zondag vorige week, dus eh denk ik.
Pw	Niet afgelopen zondag...
DS	[afgelopen zondag eh, ja telefonisch
Pw	[maar vorige week zondag, die belangrijke zondag eigenlijk, die zondag waarin er vergaderd werd in het gebouw van DNB
DS	Ja, nou, dan was dat toch, ik ben met mijn zondagen een beetje in de war he, dan was het de zondag daarvoor denk ik...
Pw	Dan was het die zondag daarvoor. Wat besprak u met hem?
DS	Eh, eh, gewoon eh wat besprak ik met hem, ik heb hem het telefoonnummer van Balkenende gevraagd.
Pw	En dat heeft Zalm?
DS	Dat heeft Zalm uiteraard
Pw	En u niet
DS	En ik niet.
Pw	Nee
DS	Ik had wel het telefoonnummer van de woordvoerder van eh van Balkenende, maar niet van Balkenende zelf
Pw	En kreeg u het nummer van Balkenende?
DS	Ja, heb ik gekregen ja.
Pw	En heeft u dat toen gedraaid?
DS	Ja
Pw	[en hoe verliep dat gesprek?
Wm	[lacht]
DS	Ik heb hem niet aan de lijn gekregen
publiek	[lacht]
Wm	U had het persoonlijke nummer van Balkenende, en u heeft hem niet aan de lijn gekregen?...
DS	Nee, dat kan.
Wm	Nou ja, dat zou dan, als u maar lang genoeg volhoudt had u hem toch een keer aan de lijn gekregen
DS	Nou, het zou kunnen dat hij dat heeft doorgeschakeld naar zijn woordvoerder.
Pw	Of zou het kunnen dat hij nummerherkenning heeft en denkt "Scheringa..."
Publiek	[lacht]
DS	Wie weet

Pw	“dat doen we maar even niet”...
DS	Wie weet.
Pw	Maar het is opmerkelijk, want, laten we wel wezen, de Minister-President heeft in mei van dit jaar in het, in het AZ stadion, onder meer gezegd, Dirk, je speelt een geweldige rol in de Financiële sector, je bent een van ons, we zijn trots op je. En nu nam hij de telefoon niet op.
DS	Nou, dat heeft hij inderdaad gezegd, hij doelde ook meer op de VOC-mentaliteit, he, van dat je met niks begint en iets opbouwt, dat, dat waardeert hij heel erg, en hij waardeert heel erg dat ik heel veel voor de kunst heb betekend...
Pw	Maar hij neemt nu de telefoon niet op.
DS	Nee, dat, maar dat moet u aan hem vragen.
Pw	Ja, maar voelde u zich niet in de steek gelaten in die zin?
DS	Ik vond het wel jammer
Pw	Wat wilde u van hem?
DS	Nou, ik wilde vragen om, of we niet met zijn allen om de tafel konden zitten om te kijken van hoe we de zaak konden redden.
Wm	Met zijn allen
DS	Nou, met Wouter Bos, met eh, eh, met de politiek.
Wm	Waarom zou, waarom zou Balkenende daarbij moeten? Dat kon u ook wel met de Minister van Financiën af, die gaat daar tenslotte over.
DS	Nou, ik wou het gewoon, gewoon breder trekken, om als verstandige mensen met elkaar te praten, om te kijken van nou, hoe kunnen we dit oplossen?
Wm	Of dacht u, Bos en Wellink die luisteren niet goed, laat ik maar meteen naar de hoogste man lopen?
DS	Nou, je, je zoekt toch steun...
Wm	Ja, dat bedoel ik...
DS	Ja en eh...
Wm	Die kreeg u van Bos en Wellink niet, dus u dacht, ik ga naar Balkenende.
DS	Nou, hoe meer steun hoe beter
Wm	Zeker. En CDA'ers onder elkaar!
DS	Eh ja, nou ik heb niet zoveel contact met het CDA verder, he, dat eh...
Wm	U bent toch lid?
DS	Ik ben al van, ik ben oorspronkelijk van de ARP, al vanaf mijn achttiende, en eh ik ben al jarenlang lid ja.
Pw	Maar goed, u moest toch eh, het nummer van Balkenende aan Zalm vragen, heeft u nog iets anders met Zalm besproken eigenlijk?
DS	Nee, nee,
Pw	Heeft u niet in deze hem eh voor, voor u en uw bank moeilijke kwestie met Zalm kunnen overleggen van hoe gaan we dit oplossen?

DS	Nee, want Zalm eh heeft eh ook in het vangnet systeem van de Nederlandse Bank was Gerrit niet aanwezig, daar was Joop Wijn was daarbij en die heeft dus toen de gesprekken over het vangnet gedaan.
Pw	Het vangnet was, waren die gesprekken met de andere Nederlandse banken om te kijken of...
DS	[Ja, ja
Pw	[Heeft u met al die Nederlandse bankiers goeie gesprekken kunnen voeren?
DS	Eh, nee, ik heb daar geen gesprekken mee kunnen voeren. Ik heb ze de hand kunnen geven eh, het was heel speciaal, bij de eh, in de eerste week toen ik dus na drie oktober moest vertrekken, eh kwam het vangnet regelmatig bij elkaar en bij die gesprekken was ik niet bij, daar was de heer Joost Kuiper bij, die mij op zou volgen, en onze...
Pw	Mocht u er niet bij zijn?
DS	Ik mocht er niet bij zijn. Wat ik wel heel apart vond, maar ik mocht er niet bij zijn. En toen is dat vangnet eh dacht ik aan eh eind op een zaterdag is dat mislukt, dat dat, dat lukte niet
Pw	En had u dus geen idee waar het eigenlijk over ging want u was er niet bij.
DS	Nou, de bedoeling was dat het vangnet 5 miljard liquiditeit ter beschikking moest stellen, 300 miljoen eigen vermogen moest eh storten in het bedrijf om op die manier de bank te redden.
Wm	En dat waren die vijf grote banken.
DS	[Ja
Pw	[ja
DS	En dat ook, ook eh Wouter Bos nog iets moest doen, die moest de claims afdekken. En de, de vijf grote banken die wilden namelijk niet de claims afdekken. En dat is ook heel apart, we hebben berekeningen gemaakt van die claims, waarbij we alle gedupeerden konden helpen, en dat was minimaal 26 miljoen, en maximaal 85 miljoen. En nou, stel je gaat in het midden zitten, eh, maar wij dachten dat het met 26 miljoen kon. Alleen de banken die waren bang voor, die dachten dat het wel honderden miljoenen zou zijn.
Pw	Waar zit u op het moment dat al die, want het is natuurlijk een raar idee dat die grote bankiers die zijn allemaal aan het praten over de redding van uw bank en waar zit u op dat moment? Ergens eh ergens beneden in de koffiekamer maar te wachten?
DS	Eh, ik eh was er helemaal niet bij. Nou dat was de eerste week he, in de tweede week, want dat was ook heel speciaal, opeen gegeven moment, die zondag he, dat was een week terug zou de noodregeling afgeroepen worden, toen zijn wij zeg maar naar de rechter gegaan, en hebben wij tegen de rechter gezegd, we vinden dit onterecht, en toen heeft de rechter ons gelijk gegeven. Die vond ons qua liquiditeit en solvabiliteit eh krap, maar levensvatbaar
pres	mhm
DS	En eh, op dat moment eh toen hebben wij een, een, ja, een duw gegeven van, van het lekken, van ja, wie lekte DNB of Ministerie van Financien...
Wm	Naar de Volkskrant toe
DS	Naar de Volkskrant, en toen die ochtend stond in de krant eh, DSB staat op omvallen...

pres	Ja
DS	Ja en toen, ja [was het niet meer te houden]
Wm	[was het klaar. Ja, wat wij proberen achter komen is, hoe is nou zo'n persoonlijke relatie tussen die topspelers in dit drama, dus uw verhouding tot Wellink bijvoorbeeld. Heeft u hem veel gesproken in die hele periode?
DS	Nee, bijna niet, eh, alleen afgelopen eh donderdagavond dacht ik, toen was ik eerst bij Bos geweest, en toen hebben we hem 's avonds gesproken, maar ik probeerde hem al vanaf begin augustus te bereiken.
Wm	En dat lukte niet?
DS	En dat, dat lukte niet, hij verwees door naar zijn, zijn medewerkers, en toen wilden we graag als, als bestuur met hem praten, en dat is niet gelukt.
Wm	Maar kunt u zich, kunt u een beetje begrijpen hoe het komt dat mensen die zo'n belangrijke rol spelen, u noemde Balkenende die u zelf gebeld heeft, Wellink, een van de belangrijkste spelers in dit geheel, Wouter Bos die eerst zei van ja, ik heb de telefoon niet opgenomen, hoe dat komt?
DS	Nou, dat eh, ik denk dat het eh een moeilijk dossier voor ze is, en dat ze denken van nou eh, dat delegeer ik.
Wm	Wat wilde u bespreken met Wellink in begin augustus?
DS	Eh eh, nou ik wilde bespreken dat eh, eh hoe onze bank levensvatbaar zou kunnen zijn he, hoe, hoe we ervoor stonden...
Pw	Want dat was niet, u stond er niet best voor vond u zelf ook?
DS	Nou, wij vonden zelf wel, maar...
Pw	Begin augustus hebben we het over he
DS	Ja, wij hadden dus eh, ons, ons businessmodel in het begin van dit jaar eh, eh helemaal veranderd, eh, noem het maar het rentemarge-model, eh, waarbij we ook eh geen koopsommen meer hadden, alleen maandpremies, eh, een vaste advies-fee, dus gewoon goeie producten, en eh, ja, die plannen hadden wij met hem door willen spreken.
Pw	Maar als het zo goed gaat dan hoeft u toch niet met Wellink te bespreken? Ja, dan kun je ook gewoon een kaartje sturen "het gaat goed met mij".
DS	Nee, [lacht] want je hebt toch wel graag eh, dat met, met de hoogste baas bespreken gewoon.
Pw	En hij wil niet met u praten.
DS	Op dat moment niet nee.
Pw	Nou ja, de momenten daarvoor geloof ik ook niet heel veel toch?
DS	Ik heb wel eh, december, een jaar terug, heb ik eh een goed gesprek met hem gehad... overstatement
Wm	[lacht] december een jaar terug...
DS	[ja dat...
Wm	[Maar vind u het, vind u het arrogante actie van de president van DNB?

DS	Nou, hij heeft het natuurlijk heel erg druk...
Wm	Dat vroeg ik niet, ik vroeg vind u het arrogant
DS	Maar ik vind het, nou ik, weet niet goed hoe ik het moet noemen [maar ik vind het
Wm	[maar daarom vraag ik het: vind u het arrogantie
DS	Ik vind, ik vind het niet terecht, laat ik het zo zeggen.
Wm	U was zo boos dat u eh, althans dat heeft u verteld, dat u zevenhonderdduizend euro van uw spaarrekening heeft weggehaald.
DS	Ja, dat kopt.
Wm	Ja. Is dat al terug?
DS	Eh, dat gaat deze week terug, ik heb een briefje gehad van de bewindvoerder...
Wm	Wij dachten ergens te lezen dat u het al terug had gestort?
DS	Dat is niet terecht, ik kreeg dit briefje, dat heb ik afgelopen...
Wm	[hele kleine lettertjes
DS	[vrijdag gehad van de bewindvoerder...
Wm	Met een bankrekeningnummer, wilt u dat we dat bankrekeningnummer, eh..
publiek	[lacht]
Wm	[Dat voor andere mensen in beeld brengen?
DS	Nee, dat was namelijk zo, ik wilde het vorige week terugstorten, maar daar was, alle banken waren geblokkeerd, eh, het kon niet meer en toen heb ik een, eh, een nummer gevraagd aan hem, en toen heeft ie me vorige week vrijdag gegeven in de rechtbank en op dit nummer mag ik [het overmaken
Pw	Maar meneer Scheringa, dan heeft, dan klopt er hier toch eigenlijk iets niet?
DS	[pakt briefje] Ik neem het weer terug hoor, anders ben ik mijn geld kwijt
publiek	[lacht]
Pw	U haalt, u haalt geld weg van de bank...
DS	ja...
Pw	Dan valt uw bank om zodat u niet meer eh de transactie kunt plegen en dan zegt u ja, nu ga ik het later wel terugstorten.
DS	Nee, het was iets genuanceerder. In die week dat ik zo boos was, he, in die die, toen was het vangnet bezig, en toen zou er een reddingsplan komen...
Pw	Ja...
DS	Ik zou aftreden, Kuiper zou mij opvolgen, en er zou een reddingsplan komen dat de bank doorging en dat ik mijn aandelen zou verkopen. Dus dat was aan de orde, dus was geen faillissement, nee, er was een vangnet, en dat zou geregeld worden.
Pw	Maar, u heeft toen uw geld weggehaald, uw spaargeld, groot 700 000 euro...
DS	Ja...
Pw	En u heeft dat nog niet teruggestort.

DS	Nee, want er was, de banken waren gesloten. Dus er waren geen nummers.
Pw	Ja, En nu is de bank failliet.
DS	Nee, da, daarom gaat het nu terug, dat is geen punt, nee, je gaat niet zeshonderd miljoen weghalen, dus het bedrag is niet belangrijk.
Wm	Was dat eigenlijk, eh, het enige bedrag dat u op een spaarrekening had staan?
DS	ja
Wm	Dus dat was alles wat u had?
DS	Ja, dat is alles wat ik heb.
Wm	Dus u had alleen maar ze- u beschikte maar over, behalve uiteraard...
Wm	['t vermogen
DS	[Nou, dat was mijn, dat was mijn pensioenvoorziening die ik bij elkaar gespaard had.
Wm	En die, eh, die gaat u nu terugstorten.
DS	Ja, want ik vind...
Wm	Dus u bent daarmee uw pensioenvoorziening kwijt.
DS	Ja, want ik vind het terecht, dat ik net zoveel risico loop als alle andere spaarders, dus het gaat gewoon terug...
Wm	Want dat is de vraag die overal wordt gesteld, he, eh, is Scheringa zelf nu helemaal blut.
DS	Nou, ik, eh, kan u dat nog nader toelichten, even een slokje water nemen,
Wm	[grinnikt] Er is nog meer water hoor.
DS	Ik ben vanmiddag, eh, in Amsterdam geweest, ik heb het doorgesproken met mijn eh advocaat, en we gaan dus deze week ook het eh, faillissement aanvragen van beheer, dat betekent dat eh, ik ook AZ kwijt ben, dat ik het museum kwijt ben, dat ik mijn kunstcollectie kwijt ben, dus al mijn bezittingen ben ik gewoon kwijt.
Wm	En wat houdt u dan over?
DS	Ik hou eh een huis over in Spanje, een huis in Drenthe, en mijn eigen woonhuis, en het huis in Spanje, in [plaats], moet ik verkopen om daar in de toekomst van te leven.
Wm	Dat gaat, daar gaat u van leven.
DS	Ja
Wm	Want er zijn ook mensen die dan eh denken, ja, eh, dat is zo'n slimme man geweest, is 't altijd die Scheringa, die heeft tussentijds wel in Luxemburg, of Zwitserland allerlei geheimzinnige rekeningen geopend....
DS	Nee,...
Wm	Waar grote bedragen op staan
DS	Nee, ik ben daar een beetje, misschien wel, naïef in geweest, omdat ik eh heel veel geïnvesteerd heb in kunst, in een nieuw museum, en heel veel in AZ. Dat is dus eh, eh, in het maatschappelijk belang, ik heb Rinsma State gebouwd, waar nu weer huwelijken worden voltrokken in in, in Friesland, eh, dat ben ik ook kwijt, dus ik heb heel veel gedaan in de maatschappij en ik heb eigenlijk heel weinig aan mezelf gedacht.

Wm	Dus er is geen sprake van geheimzinnige bankrekeningen elders...
DS	Nee, nul, nee...
Wm	Gaat dat museum, want dat, dat was bijna een nieuw museum afgebouwd...
DS	[ja...
Wm	[wordt dat nog afgebouwd?
DS	Nou ja, dat is een beetje eh apart, het is eh, ja bijna klaar, en ik hoop eh, een aantal kunstliefhebbers eh te vinden, de komende maanden, in overleg met de curator, van of iemand dat af wil bouwen, en of iemand dat wil adopteren. Eh, de kunstcollectie is veertig miljoen waard, en het museum is 36 miljoen, als het straks afgebouwd is, eh dus ik hoop dat er iemand vind, of dat ik met Plasterk kan praten, of met de provincie Noord-Holland, want het is een unieke collectie...
Wm	ja...
DS	Het zijn 1300 fantastische werken, en ik hoop eh, dat, dat iemand dat wil overnemen.
Wm	Zou het u erg aan het hart gaan als het gewoon op een veiling verkocht werd?
DS	Ja, dat zou, dat zou doodzonde zijn, want het is een stukje magisch realisme, en realisme, wat de afgelopen twintig jaar verzameld is, wat uniek bij elkaar gebracht is door hele deskundige medewerkers, eh Belia van der Giesen en Emily Ansenk, het zou heel jammer zijn dat dat nu overal weer zou verdwijnen, dus prachtige Mankers-collectie, prachtige Koch-collectie
Pw	Want dat geld is nodig, uiteindelijk, om aan de meeste mensen om wie het nu gaat, spaarders, gedupeerden, en wat dan ook tegemoet te komen.
DS	Nou, om het even zakelijk te eh neer te zetten, het is nodig om de lening van Beheer aan de bank af te lossen.
Pw	Ja, en dat is weer no-, en dat geld is weer nodig om uiteindelijk al die mensen die nu wachten op geld [omdat ze gedupeerd zijn
DS	[nou, zo is het niet helemaal...
Pw	[niet helemaal?
DS	[Nee, nee, dat eh, zo ligt het niet, kijk, heel extreem, ik had 250 miljoen eigen vermogen in de bank. He, dus geld, eige-, dus de bank had...
Pw	ja...
DS	Ik heb het vandaag al een soort boekhoudkundig iets genoemd, kijk de bank had 250 miljoen, dus als een bepaald bedrijf 250 miljoen in kas heeft, gewoon echt spaargeld, of nee, geen spaargeld maar wat ze verdiend hebben in het verleden, dan is dat heel sterk, alleen bij een bank, als je door de 8% solvabiliteit gaat, ben je ineens failliet. En dat kwam door de post die bij beheer liep, ik had eh tien bedrijven bij beheer, en daar had ik 50 miljoen voor geleend, en toen zei DNB van, dat boeken we in een keer af.
Pw	Als u het nou zo uitlegt he, en dan, en dan zegt u zo, ik had 250 miljoen eigen vermogen en ik had tien bedrijven dit, en dat, is er dan al een moment dat u denkt het was misschien ook allemaal wel een beetje te groot wat ik deed?
DS	Nee, eh, het was, het was, nou ja, het was niet te groot, we hadden ook niet zulke grote bedrijven, het was goed te overzien vond ik.

Pw	Maar een vliegtuig, en een voetbalclub, een eh, een museum, eh een, een bank enig aandeelhouder en directeur [eh, het eh...
DS	[Nou, nu had ik wel hele goeie mensen he, nu bij AZ zit een management team, waarbij ik in feite niets hoeft te doen, he, daar zitten hele bekwame mensen he, zoals Ton Gerbrands, Marcel Brands eh en ook bij het museum zitten hele bekwame mensen.
Wm	Ton Gerbrands die zei eh daarover werd vanavond gezegd, hij had een betalingsmogelijkheid vo- tot duizend euro, alle bedragen daarboven moesten door Scheringa zelf worden ondertekend.
DS	Dat kopt.
Wm	Als je nou zulke goeie mensen hebt, heb je toch wel zoveel vertrouwen in dat je de directeur van een AZ, kampioen van Nederland, meer dan voor duizend euro mag laten tekenen?...
DS	[Nou, maar...
Wm	[Het is toch net, is toch net [bitterballen duizend euro?
DS	Nou, maar dat is techniek
Wm	Ja noem het techniek, het is ja, gewoon vertrouwen.
DS	Je hebt ook nog een penningmeester bij AZ, en de penningmeester die regelt de betalingen.
Wm	Ja, maar via u. Via uw beslissingen.
DS	Nou, ik heb een bestuursvergadering, met de directie erbij, en daar worden de beslissingen genomen.
Wm	Goed, we gaan straks eh, met u verder praten over de koopsompolissen die door menigeen worden als eh de bron van het kwaad. We gaan eerst kijken naar de zapservice.
	[fragment]
Pw	Als we nu kijken zitten er, zonder dat wij er erg in hebben, allerlei opmerkingen in die zapservice die over u gaan, kunt u eh kunt u het allemaal aan, of bent u er gelaten onder of, eh, of...
DS	Eh...
Pw	Zijn er nog emoties?
DS	Nou, ja, je moet natuurlijk eh, je moet door, he, je moet door voor je medewerkers, afgelopen week, je moest knokken, vier keer van de rechter uitstel gekregen, om het te proberen, het is natuurlijk enorm eh, een enorm drama, he. Vier weken terug heb je alles nog voor mekaar, en vier weken later eh ben je te voet. Ja het is eh, een horrorscenario, wat je niet, niet kunt filmen bij wijze van spreke.
Wm	Maar de vraag was naar de emoties .
DS	Eh, nou, je probeert emoties zo veel mogelijk nog uit te schakelen, het is ook zo dat ik...
Wm	Waarom eigenlijk?

DS	Nou, ik eh, ik ik heb ook altijd, heel vaak het betreffende ervan ingezien. He, ik heb ook heel vaak gedacht, wie ben ik, dat ik zo'n museum mag hebben, wie ben ik dat ik zo'n voetbalclub mag hebben...
Wm	[Mhm...
DS	[Dus net of, had je zo'n gevoel van, nou, is het wel van mij eigenlijk. Zo dat je ook niet, dik had niet zoiets dat ik er echt aan hing, dat ik echt eh, niet zonder kon of zo. Dus ik had het altijd al een beetje...
Wm	Geloof u het zelf eigenlijk niet, dat het allemaal...
DS	Nou, gevoelsmatig had ik het altijd wel een beetje, beetje, eh, dat ik wat reserve hield.
Pw	Ja, maar meneer Scheringa, wij kennen ook, wij kennen die foto die we net zagen uit eh, uit de Volkskrant, wat eh wat toch een zekere megalomane foto is, we kennen uitdrukkingen van u dat u zegt van "als ik minister van Economische Zaken zou zijn dan" eh, ik heb hem, we hebben hem ergens opgeschreven hoor, eh...
DS	Ja, die heb ik gedaan, dat klopt...
Pw	[Ja, ja, u weet waar...
DS	[Voor de Volkskrant, in maart...
Pw	Ja, "dan zou het beter gaan met het land."
DS	Nou, ik had heel veel goeie ideeën als ondernemer. En eh, eh, wat ik net al zei, als je dus heel veel geld in kas hebt, en je hebt een eigen bedrijf, en je hebt een, een transportbedrijf, of je hebt een bakkerij, dan is er niks aan de hand, maar als je een bank hebt, en bepaalde posten worden ineens in mindering gebracht op het eigen vermogen, worden afgeschreven boekhoudtechnisch, dan ben je ineens ben je failliet.
Pw	Ja, want dat is, dat is...
DS	Dat is, da's krankzinnig. Terwijl je nog heel veel geld in kas hebt.
Pw	Nou ja, la- luister even naar hoe Wouter Bos dat benoemde eh eh toen hij, toen hij zei van ja, nou hoor eens, het is niet zo dat hij kapot is gemaakt, er was wel iets anders aan de hand en hij vergeleek dat met zwemmen.
DS	Ja
	[fragment]
Wm	Herkent u dat?
DS	Dat herken ik totaal niet, eh, eh...
Wm	U vindt niet dat uzelf de bank in problemen hebt gebracht.
DS	Nee. Ik vind dat ik in een soort vangnet ben gegaan van DNB, waarbij ik stap voor stap, eh, ik moest gewoon weg, ik was [...] 't was niet goed dat ik er was denk ik, in Nederland
Wm	Waar zit hem dat in, denkt u?
DS	Ja, ik eh ik weet het niet, of wij een bedreiging werden voor de concurrentie, dat wij dus eh uitstekende producten nu hebben, of...
Wm	Maar dat zou betekenen dat Bos en Wellink de concurrentie, de concurrerende bedrijven van u zouden steunen ten koste van u, is dat...
DS	Nou, dat beeld dat geef ik niet, maar ik, ik ben, ik probeer dat vangnet dat wij stap voor

	stap steeds...
Wm	Ja, dat waren die vijf banken, he, maar u zegt “ja, misschien was ik te bedreigend voor de andere concurrenten”
DS	Ja, nou, ja dat zou best zo kunnen zijn dat banken vonden dat eh beter was dat wij van de markt gingen.
Wm	En dan zouden Bos en Wellink daarin hun gereedschap zijn geweest.
DS	Dat zou kunnen. Wij, wij vinden toch dat er iets, iets achter de schermen ligt dat wij niet begrijpen.
Pw	Maar, maar daarmee
	Doet u net alsof u zo succesvol was, en dat zij van, vanwege dat succes dachten van, “dat moeten we eh, dat moeten we, dat moeten we iets aan doen”, terwijl het feit dat er een vangnet was, was natuurlijk omdat u in het water was gevallen en niet kon zwemmen.
DS	Nou, daarvoor waren we dus wel succesvol, ons marktaandeel was behoorlijk gegroeid, en eh, ja, ik hoop ook dus op een parlementaire enquête, dat de onderste steen boven komt om dit uit te zoeken.
Pw	Wat is de belangrijkste vraag uit die parlementaire enquête?
DS	Nou, wat voor rol iedereen in dit gespeeld heeft....
Pw	[sorry? Wat voor rol
DS	[wat voor, wat is de rol van de toezichthouder, van DNB...
Pw	En AFM?
DS	Wat was de rol van het Ministerie van Financiën, wat was de rol van de AFM, ook, ook het rapport wat in juni al bekend was, dat iedereen koopsompolissen verkocht, met behoorlijke provisies...
Pw	Het rapport van mevrouw Barbara Baarsma, eh,
DS	Dat was, kwam ineens eh, eh, een week terug ineens, eh, de dag dat wij, de dag voordat wij [failliet gingen
Wm	[U bedoelt, anderen deden het ook verkeerd
DS	Allemaal, en toen had, wij hadden...
Wm	[en die gingen niet failliet
DS	[Wij hadden al failliet moeten zijn, en toen ineens kwam dat rapport uit, ik denk, ja, vreemd...
Wm	[Dus, u zegt, eh, ik heb zelf geen belangrijke rol gespeeld bij de ondergang van mijn bank, dat zegt u.
DS	Nou, ik eh, ik ben erbij betrokken geweest, uiteraard, we hebben dingen fout gedaan,
Wm	Maar, het is niet uw schuld, in primair, dat de bank failliet is gegaan.
DS	Nee, zeker niet.
Wm	Laten we even kijken naar een groep die dat waarschijnlijk wel denken. ..
DS	[ja

Wm	[Dat zijn de gedupeerden en dan praten we daarna verder over wat uw rol daar dan in was.
	[fragment]
Wm	Heeft u nog beveiliging?
DS	Ja
Wm	Ja, dat lijkt me heel, heel verstandig. Als u daar naar kijkt, dat zijn mensen die we niet als hoogopgeleiden kunnen kwalificeren, die de dupe zijn geworden van, eh, koopsompolissen beleid van uw bank. Houdt u dan echt vol dat u vindt dat u niet mede veroorzaakt heeft de ondergang van de bank.
DS	Nou, dit soort situaties zijn heel verdrietig, dat hebben we ook toegegeven, dat we daar fouten in gemaakt hebben...
Wm	Hoe lang?
DS	Eh, dat doen we sinds zes maanden, en we zijn sinds zes maanden bezig...
Wm	Ja, sinds zes maanden geeft u het toe,
DS	Nou, ja, maar...
Wm	Maar de bank bestaat al 32 jaar, dus hoe...
DS	[Nou,
Wm	[veel jaren heeft u dat gedaan, en hoeveel heeft u daar niet mee verdiend?
DS	Nou, we hebben dus 21 000 hypotheekleningen, en, die 21 000 hypotheekleningen hebben we geanalyseerd, en daarvan hebben 1350 klanten problemen. En die 1350 klanten waren we mee bezig om die te herstellen via de stichting steunfonds. Dat hadden we 26 tot 85 miljoen ter beschikking voor gesteld, om dat stap voor stap op te gaan lossen.
Wm	Maar als ik, mag ik even teruggaan...
DS	[ja
Wm	[want u noemt cijfers, en eh, ik geloof u onmiddellijk, maar het gaat natuurlijk niet alleen om de mensen die zich als gedupeerde hebben gemeld, maar om die vele mensen, we hebben ze vaak in programma's als Kassa en Radar gezien, die gedupeerd voelden. Dat zijn mensen die een hypotheek hebben genomen die al hoger was dan hun huis was, ze op het laatste moment ook nog een koopsompolis kregen aangesmeerd, zie noemen het zelf, "door de strot geduwd", en dan is toch de vraag hoe u als man die nog door Balkenende als voorbeeld werd genoemd van goed ondernemer kijkt naar dit soort mensen, die pure emotie hebben. We hebben net naar uw eigen emotie gevraagd, nou, hier zit de emotie.
DS	Ja, maar, daar heeft u gelijk in. Dit zijn fouten geweest, dit hebben we fout gedaan, en we waren bezig om dat te herstellen.
Pw	Maar fouten, meneer Scheringa, klinkt alsof het, eh, per ongeluk gaat.
DS	Eh, nee, het is niet per ongeluk gegaan.
Pw	Het is expres gegaan.
DS	Nou, dat wil ik ook niet zeggen dat het expres gegaan is...
Wm	Meneer Hendriks, u, u, uw, die met u de afgelopen dagen zo prettig heeft samengewerkt...

DS	[ja, ja
Wm	Dat citaat aan begin van dit blokje was, dat willens en wetens door de bank mensen in de financiële...
DS	[Nee, nee nee nee
Wm	[afgrond zijn geduwd, jawel, Nee, dat zei hij net, [ik wil het nog wel een keer herhalen
DS	[Ja, goed, nou, dat mag hij zeggen, maar...
Wm	Maar dat is toch een man met wie u samen heeft gewerkt, ik bedoel, dat is niet...
DS	[Nou, nee
Wm	[Dat is niet eens uw felste tegenstander
DS	Nee, Dat hebben we samen dus de Waarbeke aanbeveling voor gemaakt...
Wm	Ja, dat...
DS	Maar, om even terug te gaan naar de basis, er zijn foute adviezen gegeven, dat erkennen we ook.
Pw	Vanuit de gedachte om, veel geld te verdienen.
DS	Nee, niet vanuit die gedachte, kijk, het is moeilijk om daar allemaal telkens op in te gaan, iemand vraagt een krediet aan...
Pw	[Ja
DS	[Wij hebben dus 500 000 kredietaanvragen per jaar. Wij wijzen, een op de tien keuren we goed. Een klant wil graag geld lenen bij ons. Dan wordt het beoordeeld, we hebben een zorgplicht, en dan op een gegeven moment geven, geven wij het krediet akkoord. Vervolgens kan de klant ook nog op meerdere plekken anders geld bijlenen, en we hebben vaak koopsommen verkocht, die koopsommen, dat was, ja, toch kun je afvragen of dat goed geweest is.
Pw	[Nou ja,
Wm	[Daar werden onfatsoenlijke provisies op verdiend
DS	Nou, dat was weer gebruikelijk in de markt he, volgens het AFM rapport, en het was ook zo, als wij een koopsom verkochten, gaven we de klant rentekorting op de rente. Dus de gemiddelde provisie was vijftig procent, en van die vijftig procent kreeg de klant de helft terug door middel van rentekorting.
Pw	Meneer Scheringa, u heeft toch uw excuses aangeboden?
DS	Ja, plus, we hebben excuses aangeboden, en wij zijn bezig om ze op te lossen.
Pw	Dat is toch omdat u dan iets fout gedaan hebt?...
DS	Ja, maar dat zeg ik toch.
Pw	Vanuit een actieve zin, niet vanuit een per ongelukke zin, of achteraf kijkend... [maar
DS	[Nee, nee, niet bewust, om iemand nou helemaal vol te zetten met geld, want we willen dat geld toch ook graag terug hebben...
Pw	Ja...
DS	Het is ons eigen geld, het is ook onze eigen bank.

Pw	Maar...
DS	Dus we hebben nooit bewust iemand willen overkrediteren.
Pw	Maar, maar u heeft wel bewust veel, veel geld willen verdienen aan het leengedrag van een anderen.
DS	Ja, maar dat heeft te maken met, met met, ja, dat doet iedere bank. He, je, je leent geld uit aan klanten en dat wordt terugbetaald, dus, dus dat zit in het systeem.
Wm	Maar deze provisies waren idioot, dat is ...
DS	[Nou
Wm	[in de tweede kamer door Minister Bos nog met zoveel woorden gezegd.
DS	Maar iedereen had deze provisies.
Wm	Ja, maar laten we het daarop, laten we het bij u houden. Want ...
DS	[Ja, maar goed, dan is het niet terecht dat u zegt...
Wm	[uw bank heeft daar namelijk, dat is namelijk het verdienmodel heet dat dan tegenwoordig...
DS	[Ja...
Wm	Het meest ingewikkelde woord van de afgelopen week, het verdienmodel van uw bank was daarop gebaseerd. Je hebt andere banken, die hebben nog een heleboel andere werken...
DS	[Ja, maar dan was het dan, was het dan...
Wm	[waar ze ook geld mee verdienen. U moest het van die krankzinnige provisies hebben...
DS	Dat was, ja maar dat krankzinnige is genuanceerd, het was geen tachtig procent, het was gemiddeld vijftig procent...
Wm	[Nee...
DS	[en van die vijftig procent gaven wij de helft terug aan de klant door middel van rentekorting. Er zijn dus heel veel hypotheekproducten, als je geen verzekering neemt betaal je vijf procent, een verzekering 4,8 en twee 4,6 dus, er, er werden een helft terug gegeven.
Wm	Maar het is van twee een: Of u biedt excuses aan, omdat u inziet dat u het fout heeft gedaan...
DS	Ja...
Wm	Of u zegt, nee, die berekening klopt niet, het gaat maar om 25% wat er uiteindelijk overblijft. Dat is toch van tweeën een?
DS	Nou, dat heeft, heeft u, u volgt het niet, ehm...
Wm	Als je excuses aanbiedt, zeg je dat je het fout hebt gedaan.
DS	Ja, maar dat zeg ik toch ook?
Wm	Ja.
DS	We hebben fouten gemaakt.
Wm	Maar als ik u dat dan voorleg, dan zegt u vervolgens, ja, maar iedereen heeft het over vijftig procent, maar ze krijgen vijftig procent terug, met andere woorden, het

	valt wel mee.
DS	Nou, wij hebben honderdduizenden tevreden klanten. Maar we hebben een aantal klanten... [die zijn niet tevreden.
Wm	[Ja, maar nu probeert u weer weg te gaan van wat u niet goed deed en waarvoor u uw excuses aangeboden heeft, en waarvan we net huilende mensen op de bank hebben zien zitten...
DS	Ja, en die lossen we dus nu op, heb ik gezegd...
Wm	Ja, dat heeft u gezegd, en dat heeft u ook gedaan...
DS	Ja...
Wm	Maar u heeft al 32 jaar op deze basis...
DS	Nee, [nee
Wm	[Miljoenen verdiend.
DS	We hebben nog maar vier jaar de bankvergunning.
Wm	mhm
DS	Dus dat kan niet.
Wm	Nou, voor die tijd was u toch ook al bezig met financiële producten?
DS	Ja, maar op een andere manier. En eh, toen waren we niet zo'n, zo'n grote bank als nu hadden.
Pw	Heeft u het zelf verzonnen eigenlijk?
DS	Wat heb ik verzonnen?
Pw	De producten die u verkoopt... [zijn dat producten die u zelf verzint?
DS	[Nee, die producten worden in de markt nu nog elke dag verkocht...
Pw	Ja, maar, de producten die u verkocht. En uw bank, waar die de, uw naam draagt...
DS	Ja...
Pw	Zijn dat producten die u zelf verzint?
DS	Nee, die producten, eh, zijn standaard bij iedere bank.
Pw	Ja, waarom heeft u pas op vier oktober uw excuses aangeboden?
DS	[...] Nou, eh, dat was toen de tijd rijp voor vond ik om dat te doen.
Pw	[Ja toch...
Wm	[Ja maar een half jaar waren programma's als Kassa en Radar al bezig om slachtoffers van uw beleid... [voor de buis te halen
DS	[Nou, ik zal zeggen dat ik dat te laat heb gedaan heb, dat zou je kunnen zeggen.
Pw	Vindt u dat ook?
DS	Ja, dat vind ik wel ja.

Wm	Maar waarom is dat dan?
DS	Ja, is, is zo, ja, is gebeurd
Wm	Ja maar waarom? Waarom heeft u niet meteen toen u die mensen zag op een [uitnodiging ingegaan om te zeggen jongens ...
DS	[Nou, dat zijn andere collega's die ermee bezig waren, maar persoonlijk heb ik niet gelijk mijn excuses aangeboden, eh, maar er waren wel collega's van mij mee bezig om het op te lossen.
Pw	Ja, maar eh het, het is natuurlijk allemaal beeldvorming, dat is, dat is de handel waarin wij zitten bij de televisie, maar dat is ook voor een gedeelte de handel waarin u in zit...
DS	ja...
Pw	En, ehm, als als je zo laat, als het water aan je lippen staat, eh, je excuses maakt ergens op een zondagmiddag, dan dan, dan komt dat niet heel oprecht meer over.
DS	Nee, dat is misschien een fout van mij geweest. Dat had, ik niet goed gedaan heb.
Wm	Heeft u nog meer fouten gemaakt?
DS	Vast wel. Maar ik heb altijd de intentie gehad om het voor de klant goed te doen. En eh, ja, als u kijkt naar onze klanten hebben we honderdduizenden tevreden klanten.
Wm	Ja.
DS	En we hebben een [bepaalde groep
Wm	[We hebben ook een enquête gezien vandaag bij RTL, daar werd de vraag gesteld "wie is er schuldig aan de ondergang van DSB bank" en wat denkt u?
DS	eh
Wm	56% zegt [Dirk Scheringa
DS	[Ja, ik heb dat gehoord ja
Wm	Ja. Niet meneer Wellink of meneer Bos
DS	Nee, maar daarvoor pleit ik ook voor een parlementaire enquête, zodat naar buiten komt hoe het nu precies geweest is.
Pw	Omdat u nog steeds, eh, niet, niet nog steeds, want zo lang duurt deze uitzending nou ook weer niet, maar u eh nog steeds rekening mee houdt dat deze mensen een andere rol hebben gespeeld dan dat wij nu weten.
DS	Ja
Pw	En welke rol moeten we dan aan denken?
DS	Ik heb geen idee, maar wel met het doel dat eh, wij moesten verdwijnen.
Pw	[Dus...
Wm	[De curator zegt, sorry, de curator zegt "het ging mis vanwege de koopsompolissen, het vertrouwen ging ontbreken in deze bank, mensen gingen hun geld weghalen, en dat was vanwege de koopsompolissen", en omdat u daarvoor verantwoordelijk was...
DS	Ja...
Wm	Kom ik weer terug op de vraag die ik u stelde, bent u zelf niet medeverantwoordelijk

	voor de ondergang...
DS	Maar, is het dan niet heel apart, dat de AFM zegt, dat iedere bank deze producten verkoopt, en dat iedere bank deze provisies heeft.
Wm	Maar uw bank was, was dit de corebusiness.
DS	Nee nee nee nee. Nee, want de corebusiness is rentemarge. We hebben 120 miljoen inkomsten, uit rentemarge.
Wm	Maar op een gegeven tijd stopt u met de koopsompolissen, u zegt het zelf, het beleid veranderde en vanaf dat moment werd de financiële positie van de DSB-bank curieuzer.
DS	Maar niet...
Wm	Minder goed.
DS	Maar niet slecht.
Wm	Maar wel zo dat het [uiteindelijk in deze vaart terecht kwam.
DS	[Nee, want [...] de rechter heeft een week terug nog gezegd dat DSB bank goeie liquiditeit en solvabiliteit had.
Wm	Maar drie uur later dacht hij er al weer anders over he.
DS	Ja, omdat er gelekt werd en ineens een run op de bank kwam.
Wm	Maar het gaat mij even om die om-, dat omslagpunt was dat u stopte met die koopsompolissen...
DS	[Maar eerst...
Wm	[met die krankzinnige provisies, voor mensen die niet hoogopgeleid zijn, en die niet goed een contract kunnen lezen. En terwijl u heel slimme handelaren hebt. Op het moment dat u daarmee stopt, gaat het minder met de bank, dan...
DS	[Nee...
Wm	[Merk je toch hoe afhankelijk je daarvan bent?
DS	Ja maar, dat ben ik niet met u eens, eh, wij hadden een winstmodel dat we dus tussen de twintig en dertig miljoen per jaar konden verdienen, en eh, ja, dat was een, een goed model. Dus twintig tot dertig miljoen winst konden we maken de komende jaren,
Wm	Zon, zonder die krankzinnige [koopsompolissen
DS	[Ja.
Pw	Nu zei u van dat lekken he, dat is eh, dat is een belangrijk moment geweest als je, als je zeg maar de neergang van uw bank bekijkt. Vond u het van uzelf eigenlijk slim om te zeggen "Ja, ik eh, ik kom ook wel naar DNB", want dat is natuurlijk wel een plek waar, waar de correspondenten zo'n beetje o- op de hoek al staan te wachten met draaiende camera.
DS	Nou, je hebt geen keuze, je wordt uitgenodigd.
Pw	Ja
DS	En je mag daar verschijnen. Dus eh, we zijn eh verschillende dagen daar geweest. En toen waren er geen camera's, met uitzondering dan van die donderdag, met eh, met het

	vangnet, met de grote banken, toen waren er natuurlijk wel camera's.
Pw	[Is het...
DS	[Maar goed, met dat lekken kon je echt zien dat het, verder daarvoor werd er nog 6 miljoen opgenomen, die zaterdag 8 miljoen, 's zondags 4, dus het is echt onder controle, en vervolgens, eh, na het lekken, werd er ineens in eh in een paar uur tijd 59 miljoen opgenomen.
Wm	En er is dus een partij, denkt u, die op uw ondergang uit was en die bewust daarom heeft gelekt.
DS	Nou, wij vinden het toch heel apart dat er net op dat moment gelekt werd.
Wm	Ja
DS	En dat zouden we graag uitgezocht [willen hebben
Pw	[Wie zou daar winst bij hebben gehad?
DS	Ik zou het niet weten.
Pw	Wie heeft er nu winst dat de Dirk Scheringa Bank failliet is?
DS	[...] Ja, dat moet u zelf [goed uitzoeken
Pw	[Ja, maar u kent, kent de markt beter dan wij. Wie heeft daar winst bij?
DS	Ik durf daar niemand van te beschuldigen, maar ik denk wel dat eh, eh, ja de andere banken nu eh, meer klanten krijgen, dat is logisch.
Pw	Die moeten betalen. [...] Die, die andere banken moeten betalen eerst.
DS	Ja. dat is ook onverstandig.
Pw	Ja dus, dus die hebben daar toch geen winst bij he?
DS	Nou, uiteindelijk is er wel een concurrent van de markt af natuurlijk.
Pw	En daar hebben, dat is, dat zou ze dan toch uiteindelijk beter uitkomen?
DS	Wie weet.
Pw	[Denkt u
Wm	[Nou, laten we even kijken naar wat, eh, v- vandaag de heer Pieter Lakeman, dat is denk ik uw kwelgeest geweest de afgelopen weken, mag ik het zo formuleren? Kwelgeest?
DS	Nou ik ken de man niet, ik heb hem nog nooit gezien
Wm	[grinnik]
DS	En eh...
Pw	Wel eens van gehoord toch? [of niet?
DS	Ik heb er wel eens van gehoord ja, doet wel aparte dingen op tv geloof ik.
publiek	[lacht]
Wm	Eh, zoals ook vanavond, laten we even kijken.
	[fragment, Lakeman noemt Scheringa een geboren leugenaar, een die kankergezwel tot

	wasdom heeft gebracht dat wel eens kapot moest gaan.]
Wm	Nou, kopje koffie binnenkort en het is weer goed he
publiek	[lacht]
DS	Ik denk eh ja, dat hij zich maar moet laten onderzoeken ergens.
Pw	[Eh, dat z-
Wm	[Hij moet zich laten onderzoeken?
DS	Hij zegt de meest gekke dingen, dat eh
Pw	[opeens
Wm	[U kunt ook zeggen, "Ik pik het niet ik eh, ik ga hem vervolgen, [deze, dat is smaad"
DS	[Ja, maar, ik vind het een heel aparte man. ...
Pw	[Toch even
DS	[Als hij dit soort uitspraken doet
Pw	Toch even los van het feit hoe apart hij is, hij, hij zegt op de komen voor gedupeerden. Eh, eh, hij, hij zegt dat er wel honderdduizend zouden kunnen zijn. Ik geloof dat het er op dit moment wezenlijk iets van 1500 zijn. Hoe kan het dat u hem dan nog nooit gesproken hebt?
DS	Nou, de man die doet zulke idiote uitspraken...
Pw	Ja, dat doet ie nu, maar [daar begon hij niet mee
DS	[Dat kun je toch echt, nou, hij zegt dat "neem al uw spaargeld op", daar begon hij mee.
Pw	Ja, maar daar, daar begon hij op 1 oktober mee. Maar hij, hij was voor die tijd al, had hij al die meer dan duizend mensen waar hij voor opkwam. U zegt net het zelf, er zijn dingen fout gegaan, hij komt op voor een groep gedupeerden, net als meneer Hendriks, [voor een groep gedupeerden
DS	[Hij had, hij had helemaal geen duizend mensen, die waren allemaal bij de stichting Steunfonds van Jelle Hendriks, die stichting die kreeg onderling ook nog ruzie,
Pw	Ja, maar, maar hij komt op voor mensen die gedupeerd zijn door uw bank. En u praat niet met hem.
DS	Nou, hij ging breder voor een soort massaclaim, en eh, en de stichting van Jelle Hendriks die gaat voor het oplossen van individuele klachten.
Pw	Maar de vraag is, waarom heeft u niet met hem gesproken?
DS	Nou, ik eh, hij had minimaal aantal klachten, ik heb begrepen dat hij een tiental heeft, die zaten eerst bij de stichting hypotheekleed, daar heeft Jelle Hendriks zich van afgescheiden, en toen is hij daar voorzitter van geworden. En dat, er waren bijna geen klachten bij hem.
Wm	Misschien komt u hem nog wel eens tegen. Mogen we het even over een ander punt van kritiek hebben, eh, u heeft nogal dure hobbies. Een prive vliegtuig, eh, AZ, eh, 't museum, is dat 't, 't signaal voor u geweest, ik ben eigenlijk onkwetsbaar dus ik kan dit wel doen, want het is ongebruikelijk voor een bankier, u zegt niet voor een ondernemer, want meneer Scheringa was natuurlijk ook ondernemer, maar is op een gegeven

	moment bankier geworden, dan is het heel ongebruikelijk dat je dat soort grote uitgaven doet voor je eigen hobbies.
DS	Ja, nou, het zijn geen hobbies, eh, het zijn bedrijven. En, eh, wat het vliegtuig betreft dat werd gewoon verhuurd, dat had, was een commerciële exploitatie, dus dat eh hoefde niet veel geld bij, wat AZ betreft, AZ is een winstgevend bedrijf, dat maakt gewoon winst, alleen het museum moet geld bij als je kunst aankoopt, en in de exploitatie, maar eh, per saldo, waren het niet grote verliesgevende bedrijven. Want, er zitten nog andere bedrijven bij Beheer, en die maakten gewoon tien miljoen winst.
Wm	Maar voor AZ zijn toch ook leningen vanuit uw bank gekomen richting dat voetbalstadion?
DS	Nee, ik ben, bijna niet, er staat bij Beheer nu een lening uit van veertien miljoen bij AZ...
Wm	mhm
DS	En eh, die 14 miljoen wordt binnenkort terugbetaald.
Wm	Door wie?
DS	Door AZ zelf. Eh, kijk AZ heeft een gezonde exploitatie, dat is een gezond bedrijf...
Wm	Nog wel
DS	Nou, dat eh, nou, dat eh dat, dat zal ook zo blijven...
Wm	Blijft u voorzitter?...
DS	Maar eh, nou, ik eh ga voorlopig wat rustig aan doen...
Pw	Waarom [eigenlijk?
DS	[ik eh...
Pw	U heeft alle tijd.
DS	Nou, [dat moet u niet zeggen...
Pw	[Nee, is niet...
DS	Ik heb het heel druk
Pw	Ja? Maar waarom kunt u niet gewoon voorzitter blijven?
DS	Nou, ik ga even in de luwte, omdat we nu bezig zijn met ontvlechting van AZ, en wat ik u net al zei, ik laat dus de aandelen van AZ raak ik kwijt he, dus AZ gaat straks naar een ander toe.
Pw	Maar wilt u, wilt u geen voorzitter meer blijven van AZ, of wil AZ het niet meer dat u voorzitter blijft?
DS	Eh, nou, het is nu veel commotie, en dan is het verstandig dat ik even wat in de luwte ga, en dat wij de komende maanden met de curator een goeie oplossing zoeken voor AZ, om AZ eh goed onder te brengen en dat die zelfstandig door kan gaan.
Pw	Maar de, kijk, u heeft over AZ ook altijd gesproken met een hart vol liefde, en eh, er is nog een quote van u ergens in de Volkskrant waar u zei "tot aan mijn dood blijf ik voorzitter van [AZ".

DS	[Ja, dat had ik dolgraag gewild.
Pw	Ja
DS	[ik ben zes-
Pw	[waarom kan, waarom kan dat niet?
DS	Nou, als ik geen eigenaar meer ben, dan kan, eh, dan wil de nieuwe eigenaar misschien zelf wel voorzitter worden.
Pw	Ja ja, dat is het, het gaat om eh, als je eigenaar bent dan mag je voorzitter zijn [en anders moet je maar afwachten
DS	[Nou ja, – wie weet, dus eh, het is zo dat AZ straks naar, in andere handen komt, eh, in overleg met de curator, die wil AZ zelfstandig door laten gaan, en, het kan, het kan in een stichting ondergebracht worden, de, er kunnen rijke mensen opstaan die graag erin willen investeren, dat is de komende maanden dus afwachten.
Pw	Staat er morgen DSB op de shirtjes?
DS	Ehm, dat gaan we nog overleggen, eh, in principe zou het kunnen, afgelopen weekend mocht het, maar eh,. Daar wordt morgen nog overleg over gevoerd of dat erop staat.
Pw	Waar gaat het over?
DS	Nou, het gaat om het volgende, eh, de sponsorgelden die zijn in het begin van het seizoen betaald, en eh, eh de curators zou kunnen zeggen van “Ik wil dat geld terug hebben”, want dat is al voor het hele seizoen betaald, en eh, van de andere kant zegt AZ dan weer, ja, wij zijn zelfstandig, eh, we hebben een hele voorraad liggen met shirts met DSB erop, dus daar moet over gesproken worden.
Wm	Want anders moet je weer nieuwe shirtjes kopen, dat kost maar weer geld?
DS	Nou dat is eh, is ook schade voor AZ, dus het is gewoon nu, goed overleg, of wel of niet de naam erop zal staan
Wm	Gaat u erheen eigenlijk, naar die wedstrijd?
DS	Nee, ik ga thuis, ik ga nu even in die luwte, eh, want anders zou heel veel aandacht op mij gericht zijn en dat vinden we niet verstandig.
Pw	Ja, de schaatsploeg?
DS	De schaatsploeg die eh, ik heb begrepen zijn meerdere sponsors voor nu, en de schaatsploeg die eh, ja, die zijn we ook kwijt.
Wm	Ja, u heeft eh vanochtend gezegd dat u zelfs gedreigd geloof ik met in de politiek te gaan. Meent u dat?
DS	Nee, nee nee [dat was, dat was een grapje...
Wm	[Oh [grinnik]
Pw	Ja? [lacht]
Wm	Was een grapje.
DS	Ja
Wm	En dat u een eh film wil maken, is dat ook een grapje?

DS	Eh, dat is geen grapje, ik ben eh...
Wm	Gaat u dan zelf de hoofdrol in spelen?
DS	Ik ben al benaderd om, om drie boeken te schrijven, nou dat ga ik nog rustig over nadenken, en eh, ja, wat ik heb meegemaakt in mijn hele leven, dat is natuurlijk al eh heel bijzonder en heel apart en eh, ik moet toch in de toekomst bepaalde inkomsten hebben, dus wie weet is dit onderdeel daarvan.
Pw	Ja, zullen we even kijken? We hebben voor u eh, want we wisten dat u deze filmambitie had, omdat u die tenslotte op de persconferentie uitsprak, hebben we alvast even de trailer gemaakt, zodat iedereen die, eh, de advertentie-afdelingen alvast kunnen gaan inkopen.
	[fragment]
Wm	Ja, hoe gaat het boek heten?
DS	Daar moet ik nog eens goed over nadenken
Pw	Nou ja, het is, de titel lijkt mij het makkelijkste, lijkt me toch of niet?
DS	Denk je dat?
Pw	Nou ja, nee, ik heb eh geen suggestie hoor, maareh
DS	Ik denk eh, bankroof
publiek	[voorzichtig gelach]
Pw	“Hoe ik mijn eigen bank beroofde?”
DS	Bankroof
Publiek	[gegrinnik]
Pw	Ja
DS	Tussen haakjes
Pw	Ja, eh, mogen we nog een paar serieuze vragen met u doornemen...
DS	[Ja
Pw	[Aan het einde van deze uitzending? Er is een eh, eh, klacht ingediend door u tegen de bewindvoerder. Waar gaat dat over?
DS	Wij hadden eh, zaterdagmiddag, om, nou, laat ik even teruggaan, zaterdagmorgen hadden wij eh, een Amerikaans bedrijf wat eh geïnteresseerd was in DSB bank, die waren om half tien binnen en om tien uur waren dus twintig mensen bezig om allemaal boeken te onderzoeken. Dat ging eh uitstekend, ze waren enthousiast, ze vonden het eh, een geweldig bedrijf, ze begrepen het ook, ze hadden dit meerdere keren gedaan in de wereld, ze hebben onder andere twee banken in eh, in Duitsland, en eh, om twee uur kwam de bewindvoerder binnen, en de bewindvoerder die eh, vervolgens een van de bazen bellen, en na een kwartier kregen wij het bericht, eh, we pakken de koffers in en we stoppen, en we gaan weg.
Pw	Ja?
DS	En toen is het boekonderzoek gestopt, en die Amerikanen zijn vertrokken.
Pw	Wat heeft hij gezegd tegen die baas?
DS	Nou, dat is een eh, goeie vraag.

Pw	Weet u het?
DS	Eh, we hebben een vermoeden, wat er gezegd is, eh, we hebben vervolgens een van die bazen gebeld, en die heeft gezegd, tegen ons, eh, dat hij van de bewindvoerder had gehoord dat die er alles zou doen, of alles aan zou doen, om het tegen te werken.
Pw	Om wat tegen te werken?
DS	De verkoop of doorstart van DSB
Pw	En waarom zou die man daar naar luisteren, die baas van Lone Star?
DS	Ja, dat is eh, de vraag. Die vond het eh, dermate onprettig gesprek, dat hij ermee stopte.
Wm	En daarom heeft u een aanklacht ingediend?
DS	Nou, we, we waren met een groep van mensen, met tien mensen om de tafel, die dat gesprek hebben, eh, meebeleefd, en toen eh, hebben, heeft de advocaat gezegd, ja dit is heel, heel onzorgvuldig, hier gaan we een klacht tegen indienen.
Wm	En dat is gebeurd?
DS	En dat is gebeurd.
Pw	En die ligt nu voor de rechter?
DS	Die klacht hebben we ook weer ingetrokken, alleen de rechter heeft gezegd van eh, eh, ik wil jullie klacht toch behandelen, en de rechter heeft ons uitgenodigd om voltallig naar de rechter gaan.
Wm	Waarom heeft u de klacht ingetrokken?
DS	Eh, dat is een heel apart verhaal...
Pw	Daar hebben wij wel [even de tijd voor toch?
DS	Op een gegeven moment wilden wij plan B indienen, en toen zei de bewindvoerder tegen ons, als jullie Plan B willen indienen, dan eh, daar werken wij niet aan mee, tenzij jullie de klacht intrekken.
Wm	Dus door een vorm van chantage?
DS	Nou u mag eh, zelf weten hoe u dat wil noemen.
Pw	[Maar- maar,
Wm	[Maar daar zegt u geen nee tegen, als ik dat zo formuleer
DS	Dat zou kunnen.
Pw	Waarom zei die bewindvoerder dat? Want dat was natuurlijk uw eerste vraag.
DS	Ja, dat, moet u aan hem vragen.
Pw	Nou ja, maar u, ik neem aan dat u dat hem gevraagd heeft, van w-w-waarom moet ik mijn klacht indienen? eh in- in- eh terugtrekken.
DS	Nou, op een gegeven moment hebben we gekozen voor, ja, toch de strohalm van plan B, dat we dat toch wilden indienen en de bewindvoerder moest dat dan indienen bij, eh, bij de minister. [Anders hadden wij
Wm	[Maar de-de-denkt u dat voor de, eh, heeft de bewindvoerder enig belang daarbij?

DS	Ja, dat is namelijk in Nederland zo geregeld dat een bewindvoerder wordt daarna curator vaak, en daar heeft de bewindvoerder belang bij.
Wm	Financieel?
DS	Groot financieel belang ja
Wm	Hoeveel – Hoeveel levert het op?
DS	Nou, in de begroting die ik heb gezien, staat 200 miljoen liquidatiekosten. Dus...
Wm	Allemachtig...
DS	En dat gaat nu, vast niet allemaal naar de bewindvoerder, maar, [wel veel
Wm	[Maar wel een flink deel. Dus met andere woorden, het zou kunnen zijn, zegt u, en dat wilt u onderzocht hebben, daarvoor is die klacht geweest, dat de bewindvoerder bewust heeft aangestuurd op het faillissement, zodat zij dan die zouden kunnen gaan afwickelen. Zeg ik dat goed?
DS	Dat zou kunnen.
Pw	[Maar, achter
Wm	[We hoorden de beschuldiging toch?
DS	Nou, ik, eh, wij beschuldigen niemand, maar het is wel heel apart...
Wm	[En u wilt...
DS	[En met allemaal getuigen erbij, dus ik zeg dat niet alleen, daar was het bestuur getuige van, en we vinden het wel heel heel bijzonder en we willen het graag, ja, eh de rechter gaat het nu allemaal uitzoeken.
Wm	Goed.
Pw	Goed.
Pw	Nou ja, er zijn nog veel vragen, is er nog een vraag waarvan u zegt “jammer dat ze die niet gesteld hebben?”
DS	Nou, ik denk dat de meeste vragen wel gesteld zijn.
Pw	ok.
Pw	Nog even hoe zit het met het onderzoek naar die hackers?
DS	Eh, eh, nou, dat is een heel technisch verhaal...
Pw	Ja, [Kan het ook zijn dat dat een verzonnen verhaal was?
DS	[En de website die – Nee, het zijn alle, alle IP adressen uit verschillende landen, en ik heb daar een heel rapport van, dus u krijgt dat rapport van mij.
Pw	[Nou, nee nee
Wm	[Lacht]
Pw	Goed, we danken u dat u hier was, en eh, we danken u ook voor uw openhartigheid en we, wellicht is er nog een moment dat u nog een keer bij ons eh terugkomt, eh, omdat het dan weer wat beter gaat eh, met u, of met de bedrijven die u dan begint.

DS	Wie weet.
Pw	Komen er nog nieuwe bedrijven aan wat u betreft?
DS	Ik ben eh, zit al weer vol met plannen. Ik ga met opgeheven hoofd eh, ik eh, ga straks lezingen geven onder andere, want ik moet toch mijn brood verdienen,
Pw	Ja
DS	En ik heb al weer nieuwe ideeën voor, om een nieuw bedrijf op te starten.
Pw	Maar een bank? Of een financieel bedrijf?
DS	Dat ga ik niet doen...
Pw	[Gaat u niet meer doen
DS	[omdat ik dan, als je geld in je kas hebt is dat niet voldoende, je hebt 250 miljoen in kas,...
Wm	[dat dan niet voldoende is
DS	[boekhoudkundig gaan daar dan een paar bedragen af en opeens ben je failliet. Dus dat ga ik niet meer doen.
Pw	Ja, dat is dan het afscheid dus, definitief.
DS	Ja
Pw	Dank
Wm	Dankuwel.
Pw	Eh, Ja.
Wm	Morgen zijn we er weer.
Pw	Jaha, nou en of, morgen dan zit hier eh, ehm , deze man geloof ik, als we daar beeld van hebben,
	[fragment]
Pw	Ja, wat het precies is vertelt Jamie Oliver morgen, als hij hier zit en eh, morgen is ook Adje hier, m u weet wel, eh, eh de assistent zeg maar van Paul de Leeuw en van eh..
Wm	Misschien komt de burgemeester Vreeman.
Pw	Ja, burgemeester Vreeman, die komt vertellen over de hele klucht rondom zijn theater in Tilburg.
Wm	Tot dan!